Magyar történelmi emlékek

Értekezések

Márvány, tárház, adomány

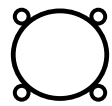
Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

MÁRVÁNY, TÁRHÁZ, ADOMÁNY

GAZDASÁGTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK A MAGYAR KÖZÉPKORRÓL

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DISSERTATIONES

Redigunt
PÁL FODOR, ANTAL MOLNÁR

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Academiae Scientiarum Hungaricae
Budapestini, 2019

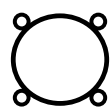
MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

ÉRTEKEZÉSEK

Márvány, tárház, adomány

Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról

Szerkesztette
Kádas István, Skorka Renáta, Weisz Boglárka

MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Budapest, 2019

A kötet megjelenését
az MTA BTK „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet
(LP2015–4/2015) támogatta

© A szerzők, 2019
© MTA BTK, 2019

ISBN 978-963-416-179-0
ISSN 2063-3742

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is

Kiadja az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Felelős kiadó: Fodor Pál főigazgató, Molnár Antal igazgató
A könyvsorozat logóját Szakács Imre festőművész készítette
Nyomdai előkészítés:
MTA BTK Történettudományi Intézet
tudományos információs témacsoport
Vezető: Kovács Éva
Borító: Böhm Gergely
Tördelés: Horváth Imre
Korrektor: Villás Valéria
Térképek: Nagy Béla
Nyomdai munka: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

TARTALOM

Előszó 7

A KIRÁLYI HATALOM SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

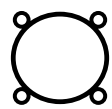
Bácsatyai Dániel: Kik voltak a tárnokok? 13
C. Tóth Norbert: Szilágyi Erzsébet „udvara” 51
Kovács Viktória: Bártfa, Óvár, Pozsony. Újabb adatok az I. Lajos kori harmincadok történetéhez 115
Kádas István: Az adószedés megyei kezelése (1436–1474) 131
Bíró Gyöngyvér – Kerekes György – Zsikai Rajmund Péter: Tatárjárás kori kincslelet Kopáncs-pusztán 165
Gálvölgyi Orsolya: Numizmatika és metrológia. A Pápa Fő teréről származó lelőhelyes pénzérmék és mérlegsúlyok előzetes értékelése 211
Weisz Boglárka – Zsoldos Attila: Másolatok és kiadások. Győr 1271. évi kiváltságlevelének ma ismert szövegváltozatai . . . 237
Gál Judit: A dalmáciai városkiváltságok I. Lajos korában 257
Marija Karbić: Szlavónia városai a középkor elbeszélő forrásaiban 271
Skorka Renáta: A határ, ami összeköt. A magyar–osztrák vegyes bizottságok 14. századi története 283

A VÁROSOK SZEREPE A GAZDASÁGI ÉLETBEN

Lővei Pál: Hol a határ? Salzburg–Passau–Bécs és Esztergom–Buda vörösmárvány-piackörzeteinek találkozása a középkori Magyar Királyság nyugati határsávjában 303
Weisz Boglárka: A felosztott város. Pars, quartale, viertail. 353
Ribi András: Lovagrendi birtok város és vidék határán. Szentkirályfölde a 15–16. században 373
Péterfi Bence: Széllel szemben. Boroszlói kísérletek Buda lerakatjogának kikerülésére a 15–16. század fordulóján . . . 385
Grzegorz Myśliwski: Egy sziléziai város és a Magyar Királyság. Boroszló és Magyarország gazdasági kapcsolatai a 13–15. században 407
Mordovin Maxim: A tournai-i textilplombák tanulsága 433
Benda Judit: A negyedik negyed. Városi paloták a középkori Budán 459

Vadas András: A középkori Magyar Királyság bányavárosai és a malmok, különös tekintettel Körmöc- és Újbányára 483
Szende Katalin: Királyi kényszer vagy közösségi akarat? Hivatali írásbeliség a magyarországi bányavárosokban a 13–14. században 507
Rüsz-Fogarasi Enikő: A gazdasági iratok lejegyzésének elméleti háttere a kora újkori Kolozsváron 541

Földrajzi- és személynévmutató 555

C. TÓTH NORBERT*

Szilágyi Erzsébet „udvara”

Hunyadi Mátyás 1458 elején történt királlyá választásával anyja, Szilágyi Erzsébet új szerepbe került: a kívülállók számára az édesanyából a király anyjává vált, ami szükségessé tette helyzetének méltó rendezését. Ezt nehezítette, hogy nem volt az előző király felesége, vagyis özvegy királyné, ahogy az legtöbbször az uralkodók esetében elmondható. Az új király trónra lépésekor ugyanis az előző király feleségének, az özvegy királynénak – amennyiben természetesen még életben volt – alapvetően két úton folytatódhatott az élete. A két lehetőség között azonban nem ő választott, hanem az újdonsült királyhoz fűződő rokoni viszonya döntötte el a kérdést. Ha az özvegy királyné nem volt az uralkodó anyja, akkor – elvben – a házassági szerződésükben meghatározott „végkielégítés” illette meg és saját maga dönthetett arról, hol és hogyan éli le további életét (általában önként vagy ráhatásra távoztak az országból). Ha azonban anya–fiú kapcsolat volt közöttük, akkor „a király felesége” (királyné) státuszból „az anyakirályné” vagy „özvegy királyné” állapotba került.[1] Erre kiváló példa I. Károly király özvegyének, idősebb Erzsébet királynénak a fia, Lajos király udvarában betöltött szerepe.[2] Nem példa nélküli azonban Szilágyi Erzsébet helyzete sem, erre III. András király esetét elevenítheti fel mindenki, aki érkezése és megkoronázása után pár évvel Velencéből Magyarországra hívta anyját, Thomasinát, akit aztán birtokokkal látott el. Sőt, területi hatalommal is felruházta, amelynek révén uralma egyik legfőbb támaszává vált.[3] András király anyja korántsem meglepő módon az oklevelekben pontosan így címezte magát: „Thomasina, András magyar király anyja” *(Thomasina Dei gratia mater domini Andree illustris regis Hungarie)*.[4]

* A szerző a Magyar Tudományos Akadémia–Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Szegedi Tudományegyetem–Magyar Nemzeti Levéltár Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa (ctoth.norbert@gmail.com).

1 *Zsoldos Attila:* Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. Budapest 2005. 12–15.

2 Vö. *Szende László:* Piast Erzsébet – a hitves, az édesanya, a mecénás. In: Károly Róbert és Székesfehérvár. Szerk. Kerny Terézia, Smohay András. Székesfehérvár 2011. 78–100.

3 *Zsoldos A.:* Árpádok és asszonyaik i. m. 171–174.

4 Például Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Zsoldos Attila. Budapest 2008. 283. sz.

Akárhogy is nyerte el az új király a trónt, ha az anyja élt, akkor kettős kihívással kellett szembenéznie: királyi kötelességéből fakadóan ugyanis előbb vagy utóbb feleséget hozott a királyi udvarba, akit el kellett látnia a királynéhoz méltó javakkal és jövedelmekkel. Így, amennyiben a királyi udvarban (a királyságban) egy időben élt a király felesége és az anyja, kettejük között valamifajta *modus vivendi* kialakítása lehetett a cél. A jelen tanulmányban tehát azt vizsgálom, hogy Mátyás király hogyan és mi módon biztosította anyja ellátását, ezzel összefüggésben pedig – mivel Szilágyi Erzsébet megélte fia mindkét házasságát – röviden érintem a királynék részére adott hitbér kérdését is.

Mária királynőtől Mária királynéig

A középkori magyar királyok feleségei koronázásuk után személyük és udvaruk ellátására birtokokat és jövedelmeket kaptak. E szokás még a kora Árpád-korban alakulhatott ki, a hitbér nagysága és összetétele – amennyire forrásaink bepillantást engednek a kérdésbe – nem volt állandó, hanem folyamatosan, mondhatni királynéról királynéra változott.[5] A királynéi kezelésben (tulajdonban) lévő birtokok összegyűjtését nagyban megkönnyítené, ha a kezdetektől fennmaradtak volna azok az egyes királyok által kiállított oklevelek, amelyekben írásba foglalták a feleségüknek mint magyar királynéknak és udvartartásuknak járó ellátást. (Nem jobb a helyzet a királynéknak apjuk által adott hozomány ügyében sem.) A késő középkor tekintetében azonban viszonylag szerencsés helyzetben vagyunk, mivel 1387-től az utolsó középkori királynéval, Máriával bezárólag csaknem minden alkalommal tételesen ismerjük a férjük által a használatukra átadott birtokok nevét és a jövedelmek fajtáit.[6] Röviden tekintsük át ezeket![7]

Az első ilyen típusú iratok Zsigmond király második felesége, Borbála királynéval kapcsolatban maradtak fenn: 1405. december 6-i székesfehérvári esküvőjük és az újdonsült feleség megkoronázása[8] után csak évekkel, Borbála

5 Minderre bővebben lásd *Zsoldos A.:* Árpádok és asszonyaik i. m. 28–62., 180–181.; *C. Tóth Norbert:* Mária királyné és udvara. In: Nagyvárad és Bihar az Anjou-korban. Szerk. Zsoldos Attila. Nagyvárad 2018. 196–204., 240–245.

6 Mária királynő birtokainak rekonstrukcióját lásd *C. Tóth N.:* Mária királyné és udvara i. m.

7 Vázlatos áttekintésüket lásd *Kenyeres István:* Uradalmak és végvárak. A kamarai birtokok és a törökellenes határvédelem a 16. századi Magyar Királyságban. Budapest 2008. 62–69.

8 Zsigmond király 1405. november 16-án hívta meg a budai káptalant a december 6-án Székesfehérváron tartandó esküvőre és koronázásra („inclitam virginem Barbaram, filiam domini Hermani comitis Cilli et Sagurie, nobis in coniugem ac regnis nostris in reginam lege matrimonii duximus copulandam, quam thoro nostro regio sociavimus, hanc vero, ut principium bonum laudabilius et utilius deducamus, in die dominica videlicet in festo Beati Nicolao confessoris nunc proxime affuturo ad instar moris reginalis in regali civitate Albensi sacro diademate decrevimus insignire" – A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. I–XII. Szerk. Dőry Ferenc, Kammerer Ernő, Lukcsics Pál, Nagy Imre, Nagy Iván, Véghely Dezső.

nagykorúsága elérését követően, az 1409. esztendő folyamán adta át Zsigmond a hitbért. Ezek listáját mintegy két évtizeddel későbbi források alapján ismerjük: így az asszony egyfelől elnyerte az ekkor már hagyományosan[9] a királynékat illető óbudai várat,[10] a Csepel-szigeti és verőcei uradalmakat, valamint a szandai és solymári várat, a tolnavári és kecskeméti uradalmakat a királynéi kunokkal. Másfelől megkapta a szlavón bánok honorjából megmaradt részeket (Szaplonca, Kemlék, Kőkapronca, Garig és Velike várakat uradalmaikkal), valamint Zágráb királyi várost és rövid időre Pozsegavárt. Mindezeken felül a szlavóniai harmincadvámok és az ottani, valamint Pozsega és Verőce megyék nyestbőradóból származó bevételei is a királynéi kincstárat gyarapították évente körülbelül 28 000 aranyforinttal.[11]

A felsorolt birtokok azonban alig tíz éven keresztül maradtak Borbála kezén, 1419-ben ugyanis Zsigmond hazaérkezése után lecsukatta a királynét – állítólagos – házasságtörése miatt és Váradra küldte száműzetésbe, birtokait pedig elkobozta. Jóllehet az év december végén Szakolcán kibékültek, de udvarát nem szervezhette újjá és birtokait sem kapta vissza. Változás csak esztendőkkel később történt, 1423-ban ugyanis újra létrejött a királynéi udvartartás, és ami számunkra most ennél fontosabb, 1424-ben a pénzügyi alapokat is megteremtették a királyné és udvara méltó ellátására.[12] Zsigmond visszaadta a korábbi birtokok egy részét (Óbuda várát, a Csepel-szigetet, Kecskemét és Tolnavár uradalmát), illetve a török betörésekre hivatkozva – valójában persze a házasságtörés miatt – elvett szlavóniai birtokokat elcserélte az ország északkeleti részén fekvőkre. Így Borbála királyné 1424. május 22-én és 25-én – a teljesség igénye nélkül – Trencsén megye hét (Beszterce, Hricsó, Oroszlánkő, Óvár, Sztrecsény és Szúcsa) várát,[13] Zólyom megye összes vára (Dobronya, Korpona, Lipcse, Végles és Zólyom) és a megye ispáni tiszte (ténylegesen

---

Budapest 1871–1931. [a továbbiakban Zichy] V. 417.). – Az esküvő és koronázás megtartására csak közvetett adatokkal rendelkezünk, Maróti János macsói bán 1405. december 7-én a városban adott ki oklevelet (uo. 425.), illetve minderről, az időpont említése nélkül a király 1406. április 1-jei levelében számolt be Raguzának (Raguza és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára. A raguzai állami, a bécsi cs. és kir. titkos és egyéb levéltárakban levő okiratokból összeállította Gelcich József. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Thallóczy Lajos. Budapest 1887. 168.).

9 Vö. *C. Tóth N.:* Mária királyné és udvara i. m. 195–199.

10 A királynéi vár már 1407 júniusában kezén volt (*Engel Pál:* Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Budapest 1996. [a továbbiakban Archontológia 1301–1457.] I. 379.).

11 *Engel Pál:* Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387–1437). Budapest 1977. 73.; *Mályusz Elemér:* Zsigmond király uralma Magyarországon. Budapest 1984. 72.; *Engel Pál:* Szent István birodalma. A középkori Magyarország története. Budapest 2001. 184.

12 *Engel P.:* Királyi hatalom i. m. 74–75.; *Mályusz E.:* Zsigmond király i. m. 73.; *Engel P.:* Szent István i. m. 185.

13 Zsigmondkori Oklevéltár. I–XIII. Összeállította Borsa Iván, C. Tóth Norbert, Lakatos Bálint, Mályusz Elemér, Mikó Gábor, Neumann Tibor. Budapest 1951–2017. (a továbbiakban ZsO) XI. 598. sz. (1424. május 25.); a várak azonosítását lásd Archontológia 1301–1457. I. 262., illetve az egyes váraknál.

mindkét birtoktest és az ispánságok 1427-től lettek az övéi),[14] Nógrád megye két (Buják és Szanda) vára,[15] valamint a Bars megyei Saskő vára birtokába jutott. A várakkal természetesen uradalmaik is kezére kerültek. Továbbá a király átadta neki a felvidéki bányavárosokat (Baka-, Beszterce-, Fejér-, Körmöc-, Libet-, Selmec- és Újbányát, Hodrust és Kolpachot).[16] Végül 1427. február 1-jén – cserébe a szlavóniai adókból, illetve a harmincadból befolyó 28 000 aranyforintos jövedelemért – udvartartása ellátására megkapta az előbbiekben felsorolt bányavárosok arany, ezüst, ólom, vas és egyéb fémek – kivéve a réz – urburáját, valamint a körmöci kamara arany- és ezüstpénzverési jogát.[17] A hitbérként átadott birtokok mellett a királyné az évek során több tucat zálogbirtokot is szerzett, hogy csak a legjelentősebbeket említsük: 1430-ban zálogba vette a Liptó megyei Nagyvár, Újvár és Likava várakat, az év végén pedig 60 000 aranyforintért Diósgyőr, Dédes és Cserép várát. (A zálogösszeg hihetetlen nagysága mögött egyelőre ismeretlen események és okok állnak.) Mindezek révén Zsigmond halálakor huszonnyolc váruradalom – köztük több morvaországi – tartozott hatalma alá. Jogállásukat tekintve birtokai kétféle helyzetben voltak: a zálogba vettek természetesen visszaváltásukig illették Borbálát, míg a király által adottak élete és özvegysége idejére, illetve esetleges újbóli férjhezmeneteléig maradhattak kezén.

1437 decemberében Zsigmond király különböző, itt nem részletezendő okokból letartóztatta nejét és lefoglaltatta javait.[18] Borbála utóbb kiszabadult a fogságból, de már 1438-ban elmenekült, és Lengyelországban telepedett le, itt élt haláláig.[19] Az új király, Albert anyósa hűtlenségére hivatkozva 1439. június 11-én feleségének,[20] Erzsébetnek adta át a birtokok egy tekintélyes részét, azaz a Trencsén megyei Beszterce, Oroszlánkő, Óvár, Sztrecsény, Szúcsa és

14 *Engel P.:* Királyi hatalom i. m. 74.

15 ZsO XI. 583. sz. (1424. május 22.).

16 ZsO XI. 584. sz. (1424. május 22.), a várak azonosítását lásd Archontológia 1301–1457. I. 263., illetve az egyes váraknál.

17 *Skorka Renáta – Weisz Boglárka:* A porosz kapcsolat. Johann Falbrecht és David Rosenfeld a magyar pénzügyigazgatásban. In: Hatalom, adó, jog. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Kádas István, Weisz Boglárka. Budapest 2017. 187., a kifizetésekre lásd 190–191.

18 *Mályusz E.:* Zsigmond király i. m. 73–74., 123.; *Mályusz Elemér:* Az első Habsburg a magyar trónon. Albert király 1438–1439. Aetas 10. (1994) 121. – Vö. Zsigmond király 1437. november 26-i parancsát Pozsony városához: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban DL) 44 179., kiadását lásd *Schönherr Gyula:* Az Anjou-ház örökösei. In: A Magyar Nemzet Története III. Szerk. Szilágyi Sándor. Budapest 1895. 666.

19 *Mályusz E.:* Az első Habsburg i. m. 133.

20 Az eljegyzés 1411. október 7-én (ZsO II. 1030. sz.), a házasságkötésük pedig 1421. szeptember 28-án Pozsonyban történt (*Schönherr Gy.:* Az Anjou-ház örökösei i. m. 542.). Az ekkor Zsigmond király által kiadott oklevelek értelmében a trónjait leánya, Erzsébet, illetve ha nem születne több gyermeke, akkor Erzsébet és Albert utódai öröklik (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképtár (a továbbiakban DF) 287 093–287 095., DF 287 518. – az oklevelek ma már kideríthetetlen okból nem kerültek be a ZsO vonatkozó kötetébe). – Az eseményekre bővebben lásd *Pálosfalvi Tamás:* Koronázástól koronázásig. A korona elrablása és

Trencsén várakat és tartozékaikat,[21] a Borsod megyei Diósgyőr várát és tartozékát meg a Hont és Nógrád megyékben fekvő csalomjai uradalmat,[22] Szanda várat és uradalmát szintén Nógrád megyében, illetve a tolnavári uradalmat a Becse-szigeti kunokkal,[23] és Szeged várát uradalmával.[24] Mindezeken felül 1439. augusztus 20-án a királyné és udvara ellátására évente további 20 000 aranyforintot rendelt.[25]

Albert király korai halála után több mint húsz éven át az országnak hol több királya is volt egyszerre, hol pedig ténylegesen egyetlen királya sem, egy dolog azonban a teljes időszakot jellemezte: feleség vagy koronás királyné nem lakott a budai várban. A helyzet Mátyás trónra léptével változott meg, aki 1461 júniusában vette feleségül Podjebrád György cseh király leányát, Kunigundát, másik nevén Katalint. Az esküvő előtt nem sokkal, az év elején Trencsénben kiadott kötelezvénye értelmében Mátyás király ígéretet tett arra, hogy lakodalom után átadja a királynéi birtokokat feleségének. Hiányos forrásaink alapján valószínűsíthető, hogy a király Kunigunda rendelkezésére bocsátotta az óbudai és – a diósgyőri helyett – a visegrádi várat tartozékaikkal, a Csepel-szigeti uradalmat, valamint az udvartartása ellátására évi 7000 aranyforintot is. 1464. február 23-án, bő egy hónappal reménybeli koronázása előtt azonban Kunigunda meghalt,[26] a „királynéi” birtokok így gazdátlanul maradtak.

A Mátyás király és Aragóniai Beatrix házasságkötésével kapcsolatos iratokat nemrégiben történt felfedezésük révén – legalábbis a magyarországi forrásviszonyok közepette – szinte hiánytalanul ismerjük: így a Mátyás és I. Ferdinánd nápolyi király közötti tárgyalások megindulásának időpontját (1474. május 18.),[27] a két fél közötti szövetséglevelet (1474. szeptember 3.),[28] Mátyás megbízólevelét a házasság követek általi megkötésére (1475. március 8.).[29] Továbbá a Beatrix hozománya ügyében kiállított iratokat, a követek felhatalma-

---

hazatérése (1440–1464). In: A Szent Korona hazatér. A magyar korona tizenegy külföldi útja (1205–1978). Szerk. Pálffy Géza. Budapest 2018. 126–128.

21 *Teleki József:* A Hunyadiak kora Magyarországon V., X–XII. Pest 1853–1857. (a továbbiakban Teleki) X. 43–46.

22 Uo. 47–49.

23 Uo. 50–53.

24 Uo. 53–55. – Elképzelhető, hogy ekkor megkapta vagy a király jóváhagyta az óbudai vár birtoklását is (vö. ZsO XI. 598. sz.), mivel 1439 októberétől több alkalommal is Óbudáról vagy az óbudai várból keltezte oklevelét (vö. *Skorka Renáta – Weisz Boglárka:* A királyné asztala. In: Urbs, civitas, universitas. Ünnepi tanulmányok Petrovics István 65. születésnapja tiszteletére. Főszerk. Papp Sándor. Szerk. Kosdí Zoltán, Tóth Sándor László. Szeged 2018. 121.).

25 Uo. 65–67. – Erzsébet helyzetének rendezésére lásd *Mályusz E.:* Az első Habsburg i. m. 138–139. (vö. DF 278 136., Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. I–XI. Studio et opera Georgii Fejér. Budae 1829–1844. XI. 257–259.).

26 Minderre részletesen lásd *C. Tóth Norbert:* Mátyás király első felesége. (Megjelenés alatt.)

27 *Martí Tibor:* Oklevelek Aragóniai Beatrix hagyatékából. Magyar vonatkozású források a spanyol katonai lovagrendek iratanyagában. Történelmi Szemle 59. (2017) 495–496.

28 Uo. 497–501.

29 Uo. 501–502.

zását (1476. június 5.)[30] és a 170 000 dukát készpénz, illetve 30 000 dukát értékű ékszer és egyéb ingóságok jegyzékét (1476. szeptember 16.),[31] valamint ez utóbbinak a magyar király általi átírását (1479. december 19.).[32] A külföldi követjelentésekből könnyedén rekonstruálhatók a székesfehérvári koronázás és a budai lakodalom eseményei is.[33] Egyedül azt nem tudjuk, hogy Mátyás pontosan mekkora hitbért kötött le felesége részére, illetve mikorra vállalta annak átadását. Jóllehet szintén ismert, hogy Mátyás király 1482. augusztus 8-án engedélyezte Beatrix királynénak a kezén lévő valamennyi birtok után beszedendő királyi adó saját céljaira történő felhasználását, éppen csak az átadott várak és uradalmak neveit nem tüntették fel az oklevélben.[34]

II. Ulászló király és Foix-i vagy Candale-i Anna francia grófnő 1502. március 23-án, jó fél évvel a fehérvári esküvő és koronázás (1502. szeptember 29.)[35] előtt kötött házassági szerződésében szintén írásba foglalták a leendő királynét illető javakat. Ennek értelmében Anna hitbér gyanánt élete végéig megkapta Diósgyőr várát (a borsodi ispánsággal)[36] és tartozékait, Zólyom várát (a zólyomi ispánsággal),[37] Körmöcbánya városát a bányákkal, valamint a csepeli uradalmat – mindezek együttes jövedelmét körülbelül 20 000 aranyforintra becsülték.[38] Az ekkor elnyert birtokállományt még bővíthetjük Munkács várával meg uradalmával és a máramarosi „koronavárosokkal",[39] továbbá mindkét megye ispánságával.[40]

Végül az utolsó, Mohács előtti magyar királyné birtokairól kell szót ejtenünk. II. Lajos király felesége, Habsburg Mária[41] koronázása 1521. december 10-én lehetett Székesfehérváron,[42] a lakodalmukat azonban csak egy hónap-

30 Uo. 503–504.

31 Uo. 504–517.

32 Uo. 517–518.

33 *Borsa Béla:* Reneszánszkori ünnepségek Budán. Tanulmányok Budapest Múltjából 10. (1943) 13–53.

34 *Martí T.:* Oklevelek i. m. 519. – A Beatrix királyné kezére adott birtokok listája más adataink alapján nagyrészt összeállítható, lásd *C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás – W. Kovács András:* Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. Megyék. Budapest 2017. (a továbbiakban Archontológia 1458–1526. II.) kötetét.

35 *Györkös Attila:* Reneszánsz utazás. Anna királyné 1502-es fogadtatásának ünnepségei Észak-Itáliában és Magyarországon. Máriabesnyő 2016. 60–63.

36 Archontológia 1458–1526. II. 86.

37 Uo. 385. (1504–1506).

38 Uo. 84–85.; *Eszlary, Charles de:* Le mariage de Wladislas II Jagellon et d'Anne de Foix (1502) d'après les documents des Archives de la Loire-Atlantique. Mémoires de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Bretagne 45. (1965) 32.

39 *Gulyás László Szabolcs:* Városfejlődés a középkori Máramarosban. Kolozsvár 2014. 25–28.

40 Archontológia 1458–1526. II. 65., 153.

41 Eljegyzésükre és annak politikai hátterére lásd *Ortvay Tivadar:* Mária, II. Lajos magyar király neje 1505–1558. Budapest 1914.

42 Mária koronázásának napja mai napig nem tisztázott, a leggyakrabban december 4-i kelet szerepel, minderre és a december 10-i dátumra lásd *C. Tóth Norbert:* A királyi pár Csehországban 1522–1523. In: „Köztes-Európa" vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére. Szerk. Bagi Dániel, Fedeles Tamás, Kiss Gergely. Pécs 2012. 84–85.

pal később, 1522. január 13-án ülték meg Budán.[43] A hitbérként átadott birtokokról és jövedelmekről a következő hónap elején bocsátott ki oklevelet az uralkodó: ezek szerint február 2-i kelettel elnyerte Mária a bányavárosokat (Körmöc-, Selmec-, Beszterce-, Libet-, Breznó és Bakabányát *[Pukancz]*, Királyhegyet, Fejérbányát *[Dilen]* és Korponát) a hozzájuk tartozó bányákkal, a zólyomi várat és tartozékait, az óbudai várat és uradalmát, a Csepel-szigetet (Rác)keve városával, a máramarosi sókamarát, végül Huszt várát, Róna kastélyt és az ottani mezővárosokat (Husztot, Szigetet, Técsőt és Visket). Hasonlóképpen megkapta a munkácsi várat és uradalmát Beregszász, Munkács és Vári mezővárosokkal, a diósgyőri várat szintén tartozékaival, Miskolc, Diósgyőr, Muhi, Mezőkövesd és (Mező)keresztes mezővárosokkal.[44] Természetesen a fentiekkel együtt a vonatkozó megyék, így Bereg, Borsod, Máramaros és Zólyom ispánságát is.[45] (A király e napon tájékoztatta, illetve utasította is a felsorolt uradalmakban élőket, hogy ezután a királynénak vagy embereinek engedelmeskedjenek.)[46] A fentieken túl Lajos király még ugyanebben az évben Mária királynénak adta a királyi kézre háramlott óvári uradalmat is Moson megye ispánságával egyetemben.[47]

Az 1387 és 1526 közötti királynéi javak vázlatos számbavétele után a részletesebb vizsgálatokat egy másik munkára hagyva néhány általános következtetést már ezek alapján is levonhatunk. Egyfelől – az Anjou-kori helyzet nem ismeretében – egy rövid megtorpanást leszámítva, a királynéi javak nagysága (száma) folyamatosan növekszik. Ezek egyik, politikatörténeti aspektusa, hogy jól láthatóan bővül, illetve állandósul azoknak a megyéknek a köre, amelyek ispánjait – minden bizonnyal férjük egyetértésével – a királynék nevezték ki (lásd az *1. táblázat*ot): Zsigmond első felesége, Mária királyné Bereg, Borsod és Verőce megyék,[48] második felesége, Borbála előbb Verőce (1419-ig),[49] majd Borsod (1427-től),[50] Liptó (zálogként 1430-tól),[51] Trencsén (1429–1430, 1434–1437)[52] és Zólyom (1427-től)[53] megyék ispánsága felett rendelkezett. Leánya, Erzsébet királyné – ezúttal a polgárháborús időszakot figyelmen kívül hagyva – hasonlóképpen Borsod és Zólyom megyék élére állíthatott ispánokat.[54]

---

43 *Szabó Dezső:* Küzdelmeink a nemzeti királyságért 1505–1526. Budapest 1917. 174.; *Ortvay T.:* Mária i. m. 96.

44 *Hatvani Mihály:* Magyar történelmi okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból I. (1441–1538). Pest 1857. 22. (DF 286 260.).

45 Archontológia 1458–1526. II. 67., 87., 155., 388.

46 Vö. a király 1522. február 2-i levelével (DF 234 809.).

47 Archontológia 1458–1526. II. 159–160.

48 *C. Tóth N.:* Mária királyné és udvara i. m. 240–244.

49 Archontológia 1301–1457. I. 230–231.

50 Archontológia 1301–1457. I. 120.

51 Archontológia 1301–1457. I. 151–152.

52 Archontológia 1301–1457. I. 213.

53 Archontológia 1301–1457. I. 245.

54 Archontológia 1301–1457. I. 120., 245.

1. táblázat. A királynéi megyék (1387–1526)

Királyné	Verőce	Bereg	Borsod	Zólyom	Máramaros	Egyéb	Összesen
Mária (1387–1395)	+	+	+	–	–	–	3
Borbála (1405–1437)	1419-ig	–	1427-től	1427-től	–	Trencsén, Liptó (zálog)	1 4
Erzsébet (1438–1439)	–	–	+	+	–	–	2
Kunigunda (1461–1464)	–	–	–	–	–	–	0
Beatrix (1476–1490)	–	–	+	+	+	–	3
Anna (1502–1506)	–	+	+	+	+	–	4
Mária (1521–1526)	–	+	+	+	+	Moson (Varasd)	5

Kivételt csak Kunigunda időszaka (1461–1464) jelent, amikor egyetlen megyei ispánságot sem találunk királynéi kézen. Ez azonban több dologgal is magyarázható: az egyik, hogy Mátyás felesége (csakúgy, mint férje) nem volt megkoronázva, így például oklevelet sem bocsátott ki saját neve alatt. A másik komoly akadály a labilis belpolitikai helyzet következménye volt: a korábbi, Borbála, majd Erzsébet királynék kezén lévő javak jelentős része ugyanis Jan Jiskra (zólyomi ispánság és a bányavárosok),[55] illetve Szilágyi Erzsébet (beregi ispánság és a munkácsi uradalom) birtokában, a maradék – a borsodi ispánság, Diósgyőr vára és uradalma[56] – pedig királyi magántulajdonban volt. Mindezek következtében nem volt olyan megyésispánság, amelyet a király – ha egyáltalán szándékában állt – átadhatott volna feleségének.

Mátyás király második felesége, Beatrix az immáron szokványosnak mondható borsodi és zólyomi mellett – új elemként – Máramaros megye ispánságát nyerte el.[57] Ugyanakkor további kutatásokat igényel az a kérdés, hogy miért csak évekkel a házasságkötés után, jellemzően 1480-tól kezdve adta át a király a királynéi birtokállományt a felsorolt megyék ispánságával együtt, illetve valóban így történt-e.[58]

Anna királyné az előbb felsorolt három megyén (Borsod, Máramaros, Zólyom) túl még Bereg megye ispánságát kapta meg,[59] Mária királyné pedig

55 Archontológia 1458–1526. II. 382.

56 Archontológia 1458–1526. II. 83.

57 Archontológia 1458–1526. II. 85., 151., 384.

58 Ráadásul ma még az is vita tárgyát képezi, hogy pontosan mikor került Beatrix birtokába az adott terület, lásd Máramaros tekintetében *Draskóczy István:* A magyarországi kősó bányászata és kereskedelme (1440–1530-as évek). Budapest 2018. 58.

59 Archontológia 1458–1526. II. 86., 153., 65., 385. (a két utóbbit csak 1504-től).

ezek mellett Moson megye, illetve rövid időre Varasd megye ispánságát szerezte meg.[60]

A középkor végére tehát állandósult azoknak a megyésispánságoknak a köre, amelyek a királynéi javadalomhoz tartoztak. A kezdetektől a királynéi birtokállományhoz sorolt Verőce megye 1419-ben végleg kikerült ebből a körből. Ezzel éppen ellentétes volt Borsod megye sorsa, amely 1387-ben került be a királynéi javak közé, s egyetlen időszakot leszámítva végig a mindenkori magyar királyok feleségei birtokolták. Hasonló a helyzet Zólyom megyével, amely ugyancsak négy évtizeddel később, 1427-ben lett királynéi fennhatóságú, de attól kezdve végig – Kunigunda királyné rövid időszakát leszámítva – ott is maradt. A késő középkorra szintén állandó királynéi birtokká előlépő Máramaros megye Mátyás király uralkodása idején – 1480/1482-ben – került királynéi kézbe. Az eddig felsorolt megyéktől eltérő utat járt be Bereg, amely több évtizedes szünet után – ennek magyarázatára később még visszatérek – jutott újra az aktuális királyné rendelkezésébe. (1514/1515-ben aztán törvénybe is foglalták, hogy Munkács és Diósgyőr vára a királynéi méltósághoz tartozik.)[61] A fentieken túl van néhány megyésispánság, amely időlegesen bukkan fel a királynéi javak között: így Borbála királyné Trencsén megyét két periódusban (1429–1430 és 1434–1437), illetve Liptó megye várait és velük együtt ispánságát zálogképpen 1430-tól tartotta a kezén. Némileg hasonló a helyzet a Mária királyné által 1522-től „viselt" Moson megye ispánságával, ennek alapját a II. Lajos király által neki adományozott óvári uradalom jelentette, és az, mint „családi birtok", férje halála után is a tulajdonában maradt (egy ideig).[62]

Az örökség

Hunyadi Mátyás királlyá választásával anyja, Szilágyi Erzsébet új szerepbe került: a kívülállók számára az édesanyából a király anyjává vált (ez rögtön megmutatkozott levelei intitulációjában),[63] ami szükségessé tette helyzetének méltó rendezését. Erre alapvetően két lehetőség mutatkozott: az egyik, hogy a családi, azaz korábban férje, Hunyadi János kezén lévő vagyonból kap megfelelő birtokokat. A másik lehetőség a korábbi királynéi birtokok egy részének átadása volt. Végül azonban – mint majd látni fogjuk –, különböző okok miatt,

60 Uo. 67., 87., 155., 160., 320., 388.

61 Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV. Maiorem partem collegit Antonius Fekete Nagy. Ediderunt Victor Kenéz et Ladislaus Solymosi atque in volumen redegit Geisa Érszegi. Budapest 1979. 256. – A törvény keletkezésére lásd *Mikó Gábor:* Az 1514. évi Lukács-napi országgyűlés törvénykönyvének megszületése. A dekrétum eredeti változata. In: Keresztesekből lázadók. Tanulmányok 1514 Magyarországáról. Szerk. C. Tóth Norbert, Neumann Tibor. Budapest 2015. 289–292.

62 *Kenyeres I.:* Uradalmak és végvárak i. m. 71–75.

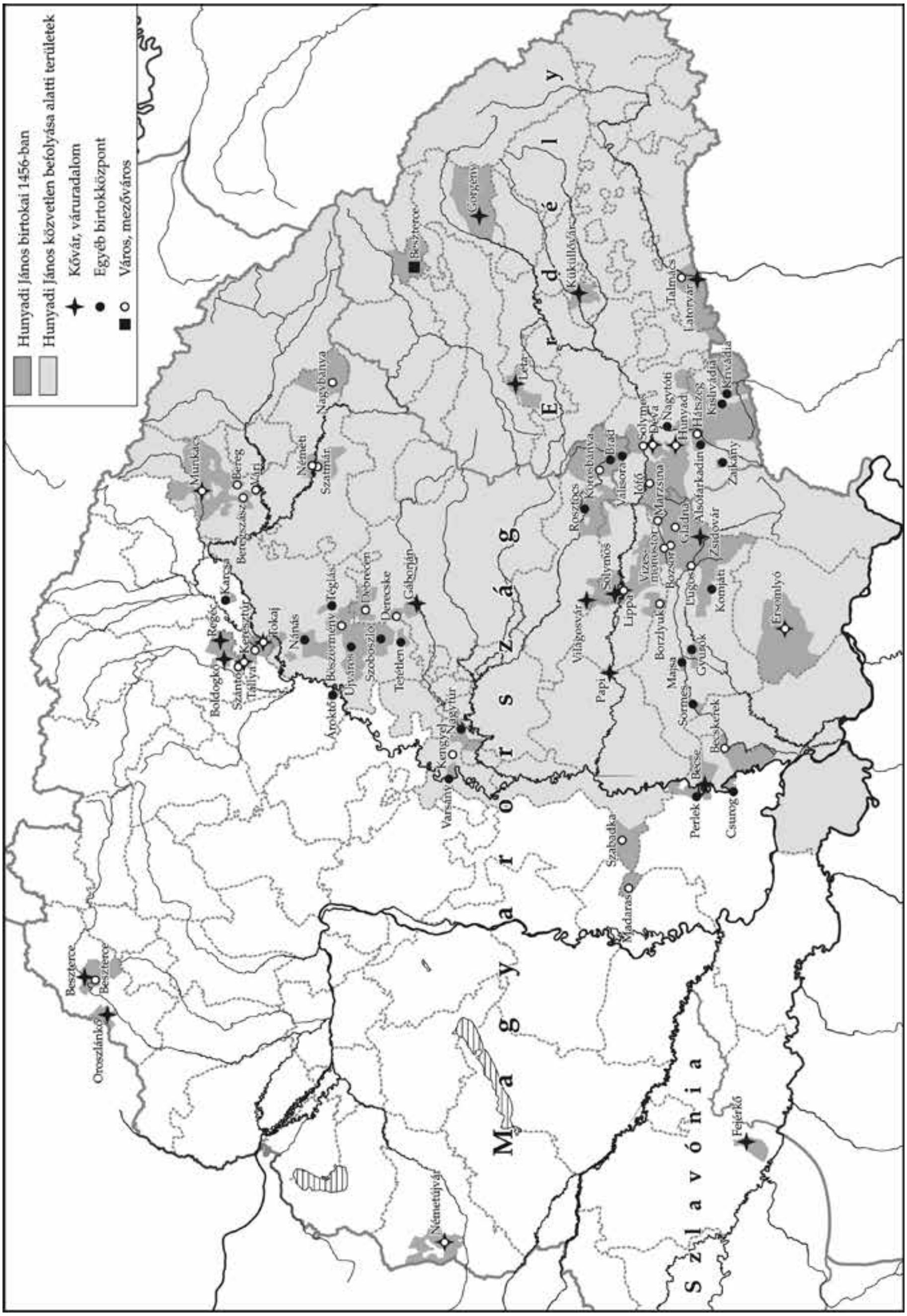
63 Lásd az általa kibocsátott (ok)leveleket: *Ányos Lajos:* Szilágyi Erzsébet oklevelei. I–II. Levéltári Közlemények 5. (1927) 59–82. és 6. (1928) 240–258. (a továbbiakban SZEL).

a kettő együttes alkalmazásával teremtették meg a birtokállományt az özvegy részére. Mielőtt ezt részletezném, lássuk röviden a Hunyadi-vagyon sorsát, mivel az nagyban befolyásolta a király és anyja lehetőségeit.

Hunyadi János 1456. augusztus 11-i halálakor az erdélyi vajdai[64] és szörényi báni[65] méltóságokon túl a temesi ispáni[66] tisztséget (ezzel együtt Arad, Békés, Csanád, Csongrád, Keve, Krassó és Torontál megyék ispánságát)[67] viselte, továbbá Borsod, Máramaros és Trencsén megyék élén állt.[68] Mindezek mellett királyi főkapitányként az ő irányítása alatt volt Nándorfehérvár és Szentlászló vára is.[69] A tisztségeken túl a hozzájuk tartozó honorbirtokok is a kezén voltak, így a vajdai (Déva, Görgény, Hátszeg, Királykő, Küküllővár),[70] a báni (Szörény, Drankó, Görény, Miháld, Orsova, Pét és Sebes)[71] és a temesi ispáni (Temesvár és Szeged).[72] A határvédelemmel összefüggő várak mellett zálogjogon birtokolta a Trencsén megyei királyi várakat (Besztercét, Illavát, Oroszlánkőt, Sztrecsényt, Szúcsát, Trencsént és Zsolnát),[73] amelyeket 1454. június 1-jén 13 000 aranyforintért váltott magához Cillei Ulrik gróftól.[74] Hasonlóképpen zálogként volt a kezén a tokaji vár és uradalma.[75] A felsoroltakon túl különböző jogcímeken további várak és uradalmak voltak birtokában: így királyi örökadomány címén Beszterce (grófi címének névadója), Diód, Hunyad, Solymos (az uradalomban újonnan épített Lippa) és talán Fejérkő vára Körös megyében,[76] „foglalás" címén Fogaras, Óbuda és – talán – Derencsény,[77] továbbá csereképpen Berencs és Óvár trencséni várak,[78] valamint a rác despoták korábbi birtokai (Munkács, Nagybánya), amelyeket Brankovics György – finoman szólva is – átverésével[79] zálogjogon szerzett meg.[80] (Lásd az *1. térkép*et.).

---

64 Archontológia 1301–1457. I. 15.
65 Uo. 33–34.
66 Uo. 205.
67 Uo. 98., 108., 123., 125., 140., 145., 210.
68 Uo. 121., 154., 214.
69 Uo. 374–375., 427.
70 Uo. 299., 321., 326., 341., 355.
71 Uo. 435., 305., 320., 367., 383., 391., 408.
72 Uo. 441–442., 423.
73 Uo. 279., 331., 382., 386., 436., 437., 447., 468.
74 Teleki X. 420. – Az ügy hátterére lásd *Pálosfalvi Tamás:* A pozsonyi vár elfoglalása 1450-ben. In: Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról. Budapest–Piliscsaba 2004. 211.
75 Archontológia 1301–1457. I. 444.
76 Uo. 279., 301., 330., 413., 361., 311.
77 Uo., 312., 379., 298.
78 Uo. 277., 386.
79 *Engel Pál:* A szegedi eskü és a váradi béke. Adalék az 1444. év eseménytörténetéhez. In: *Uő:* Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Válogatta, szerk., a jegyzeteket gondozta Csukovits Enikő. Budapest 2003. 212–213., 218.
80 Archontológia 1301–1457. I. 369., 370–371. – 1445 és 1446 folyamán aztán végigjárta új szerzeményeit: előbb a világosvári uradalmat (1445. március második fele), utána a böszörményi

1. térkép. Hunyadi János birtokai 1456-ban

Hunyadi János halálával a tisztségei révén birtokolt várak és jövedelmek közül az erdélyi vajdai és szörényi báni *honor*hoz tartozók elvileg újra a király rendelkezése alá kerültek, mivel fia, Hunyadi László lovászmestersége mellett csak a trencséni és temesi ispánságot viselte,[81] a nándorfehérvári kapitányságot pedig a macsói bánsággal együtt sógora, Szilágyi Mihály töltötte be.[82] László azonban apja halála után csak színleg egyezett bele a királyi várak átadásába, sőt, már Cillei Ulrik kivégzése előtt felvette az apja által is viselt főkapitányi címet. A gróf nándorfehérvári kivégzése és V. László foglyul ejtése után semmit sem volt hajlandó visszaadni a királynak.[83] Kiszabadulása után a király visszatérve Budára azonnal annak a módját kereste, hogyan vehetné újra saját kezébe az őt illető javakat és jövedelmeket. Minderről Szilágyi Mihály és Hunyadi László is értesült, s ennek megakadályozására, illetve a király megölésére szervezkedni kezdtek. A királyellenes összeesküvésre azonban 1457. március közepén – Újlaki Miklós révén – fény derült, és a Hunyadi-párt prominens tagjait, az egyetlen Szilágyi kivételével elfogták, majd Lászlót rövid úton felségárulásban bűnösnek találva lefejezték.[84]

Felmerülhet a kérdés: Hunyadi László és Mátyás miért nem akarta visszaadni a néhai apja kezén lévő *honor*birtokokat? A kérdés természetesen egyfelől költői, hiszen az emberek általában a régóta általuk birtokolt javakat szeretik saját tulajdonuknak tudni: Hunyadi János a legtöbb várat tisztségviselése kezdetétől, 1441 óta a kezén tartotta, azaz az eltelt tizenöt év bőven elegendő volt e tudat „kifejlődésére". Másfelől a király a jelek szerint nemcsak a *honor* címén náluk lévő várakat és tartozékaikat követelte vissza, hanem azokat is, amelyek zálog vagy egyéb – tisztázatlan – címen voltak a kezükön. Ha tehát mindazon javakról lemondtak volna, amelyet a király visszakért tőlük, akkor a család kezén „mindössze" az öröklött várak (Hunyad, Diód, Solymos, Lippa és Beszterce), illetve a Szentmiklósi Pongráctól Berencs és Óvár várakért visszacserélt Temes megyei Zsidóvár[85] maradtak volna. Ez kiegészülve a tulajdonukban lévő egyéb uradalmakkal ugyan még mindig jelentős birtokállománynak számított volna, de nagyságát tekintve már csak egy lett volna a többi nagybirtok között.[86] Hunyadi László kivégzése után Mátyás kiszabadítása érdekében ugyan megindultak a király és Szilágyi Erzsébet között a tár-

(április 14.) és debreceni uradalmat, a következő év elején Szatmárt és Németit (1446. január 3–4., 7.) látogatta meg, ahonnan Nagybányán (január 15.) keresztül Munkácsra (február 5., 9-én Váriban volt) ment; innen Debrecenen (február 20.) keresztül tért vissza Székesfehérvárra (*C. Tóth Norbert:* A Bátori-család ecsedi ága az 1440-es években. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 41. [2006] 279–281.).

81 Archontológia 1301–1457. II. 104.

82 Uo. 232.

83 *Pálosfalvi Tamás:* Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. Századok 149. (2015) 398–401.

84 Uo. 407–428.

85 Archontológia 1301–1457. I. 467.

86 *Pálosfalvi T.:* Tettes vagy áldozat i. m. 429–431.

gyalások, sőt egyezségtervezet is fennmaradt,[87] de megállapodás V. László halála miatt már nem született.[88] Sőt, a két ellenérdekelt fél, V. László emberei – Jan Jiskra és Perényi János –, illetve Szilágyi Mihály között 1457 szeptemberében megkötött fegyverszünet szövege alapján egyértelmű, hogy a Hunyadi János kezén bármilyen címen is volt birtokállomány és tisztségek nagyobbik – gyakorlatilag a Tiszától keletre eső – részét továbbra is a család és familiárisai uralták.[89] És ami még fontosabb, Mátyás trónra léptéig a helyzet már nem is változott.

A „Hunyadi-vagyonra" a legnagyobb csapás talán a legkevésbé várt helyről, illetve személytől, mégpedig az újonnan megválasztott királytól, magától Mátyástól érkezett: az erdélyi vajdai, a szörényi báni méltóság meg a temesi ispáni tisztség (és a hozzá tartozó megyék ispánságai), valamint a velük együtt járó *honor*birtokok – még ha korábbi Hunyadi-familiárisokat vagy híveket nevezett is ki Mátyás király – kikerültek a család kezéből.[90] Hasonlóképpen történt a trencséni ispánsággal és az ottani várakkal.[91] Mindez persze szükségszerű volt, hiszen Mátyás trónra lépésével a mondott *honor*ok magánvagyonból ismét királyivá váltak, és ezek élére ki kellett nevezni valakit. Kevésbé ismert ugyanakkor, hogy mi történt a fentiek nélkül is tekintélyes vagyonnal, mert ne feledjük, az nemcsak a várakból, hanem mezővárosok köré szerveződő további jelentős uradalmakból állt. Az egyszerűség kedvéért kezdjük a váruradalmakkal, azon belül is az öröklött javakkal.

A Doboka megyei Besztercét és tartozékait – de a hozzá kapcsolódó grófi címet nem – 1458. március 9-én Mátyás király nagybátyjának, Szilágyi Mihálynak adta,[92] a birtok azonban halála után visszaszállt a király kezére[93] és ott is maradt. A másik erdélyi vár, Diód 1459-ben még királyi kézen volt,[94] majd Szilágyi Mihályé lett, halála után pedig özvegye, ecsedi Bátori Margit kapta meg zálog címén özvegysége idejére.[95] Ám sokáig nem maradt kezén, mivel 1461. június 25-én Mátyás király átadatta várnagyával Rozgonyi Sebes-

87 Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Hunyad regni Hungariae gubernatoris. Argumentis criticis illustrata Georgius Fejér. Budae 1844. 231–232. (DF 213 675.).

88 *Pálosfalvi T.:* Tettes vagy áldozat i. m. 429–430.

89 Uo. 430.

90 Vö. *C. Tóth Norbert – Horváth Richárd – Neumann Tibor – Pálosfalvi Tamás:* Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók. Budapest 2016. (a továbbiakban Archontológia 1458–1526. I.) 84., 149., 123.

91 Archontológia 1458–1526. II. 282.

92 DL 30 839.; *Fraknói Vilmos:* Hunyadi Mátyás király 1440–1490. Budapest 1890. 81–82.

93 Vö. Documenta ad historiam familiae Bátori de Ecsed spectantia I. Diplomata 1393–1540. Közzéteszi Horváth Richárd, Neumann Tibor, C. Tóth Norbert, szerk. C. Tóth Norbert. Nyíregyháza 2011. (a továbbiakban Doc. Bátori) 84.

94 DL 30 843.

95 Doc. Bátori 84. (1461. április 21.).

tyén erdélyi vajdának,[96] hogy aztán 1464. április 2-án rokonainak, a Dengelegi Pongrácoknak adományozza.[97]

A család névadó vára, Hunyadvár és uradalma birtoklásában nem történtek akkora változások, azon túl, hogy 1482-ben Mátyás király azt is fiának, Corvin Jánosnak adományozta.[98] Kérdéses azonban, hogy 1458 és 1482 között ki használta az uradalom javait. A korábbi vélemények szerint Mátyás a birtokot anyja, Szilágyi Erzsébet kezelésébe adta és jövedelmeit udvartartásának ellátására rendelte.[99] Valóban szólnak emellett adatok, 1463 tavaszán például Erzsébet szentandrási ispánja, Temesközi János a hunyadi ágostonos kolostor építkezését irányította,[100] amely két évvel később, amikor a ferencesek kezére kívánták adni, még nem volt készen.[101] Mindezzel szemben áll azonban egy nagyon fontos tényező: Erzsébet rendelkezésünkre álló leveleinek és okleveleinek száma ugyan nem éri el a száz darabot, mégis azok kelethelyei között Buda, Óbuda és Debrecen többször felbukkan, sőt, kiválóan dokumentálható a munkácsi uradalomban tett látogatása is, ugyanakkor egyetlen hunyadvári keltezésű levele sem maradt fenn, illetve sohasem említik hunyadvári tisztségviselőit,[102] ami mindenképpen jelzésértékű. (Tegyük hozzá, hogy a királynak sem ismerjük hunyadvári keltezésű oklevelét.)[103] Természetesen mai tudásunk alapján nem zárható ki, hogy Erzsébet járt ott, illetve megkapta az uradalom jövedelmeit, de ezt semmivel sem tudjuk bizonyítani.

Az Arad megyei Solymos és Lippa várai, valamint velük együtt Arad megye ispánsága is alig négy évig maradt a király, illetve a néhai Hunyadi János familiárisai, Keszi Balázs, majd Parlagi György kezén, mivel Mátyás 1462. május 14-én, cserében meghódolásáért, Jan Jiskrának adományozta azokat.[104]

Az egyéb módon, korábban családi tulajdonban került várak közül a Trencsén megyei Besztercét és uradalmát 1458. március 15-én egyrészt hűséges szolgálatai, másrészt az ezek során keletkezett 12 000 aranyforint tartozása fejében Mátyás király Podmanicki Lászlónak adományozta.[105] Nagybánya városa a várkastéllyal együtt, amelyet Szapolyai Imre deák ottani kamarása

96 DL 15 606.
97 DL 28 620.
98 DL 37 652., vö. Archontológia 1458–1526. II. 404.
99 *Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 343.
100 SZEL I. 66.
101 Vö. a pápa 1465. május 19-i, az esztergomi érseknek szóló parancsával (A Balassa család levéltára 1193–1526. Fekete Nagy Antal kézirata alapján sajtó alá rendezte és szerk. Borsa Iván. Budapest 1990. [a továbbiakban Balassa] 373. sz.).
102 Vö. Archontológia 1458–1526. II. 403.
103 Vö. *Horváth Richárd:* Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458–[1476]–1490). Budapest 2011. (a továbbiakban Itineraria 1458–1490.).
104 Archontológia 1458–1526. II. 29.; *Csánki Dezső:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. Budapest 1890–1913. I. 760–761.
105 A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára I. Közzétette, családtörténeti bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Lukinich Imre. Budapest 1937. 31.

védett meg 1457-ben, Mátyás fogsága idején,[106] visszakerült királyi (kincstartói) kezelésbe.[107] A másik Szatmár megyei erősséget, illetve ikermezővárost, Szatmárt és Németit 1462. december 12-én zálogosította el a király 10 000 aranyforint fejében ugyancsak Imre deáknak meg testvéreinek, Miklós erdélyi püspöknek és Istvánnak.[108] A három birtokot annak idején még Hunyadi János szerezte meg a rác despotától.[109] A fontos tiszai átkelőnél, Kőrévnél[110] fekvő, szintén Brankovics György despota által 1444-ben átengedett Tokaj várát és uradalmát[111] Hunyadi János 1446-ban Jan Jiskrától, illetve alvezéreitől váltotta ki 12 000 aranyforintért,[112] Mátyás király előbb 1459. június 24-én elzálogosította, majd július 18-án végleg a Szapolyaiaknak adományozta.[113] A Temes megyei Zsidóvár alig hat évig maradt királyi tulajdonú vár, mivel 1464. május 23-án a király Dengelegi Pongrác Jánosnak és Andrásnak adományozta azt Lugos mezővárossal és egyéb tartozékaival.[114] A Csongrád megyei Szeged vára pedig 1458 után került vissza az ispánok joghatósága alá.[115]

Bonyolultabb a helyzet a Zaránd megyei Világosvár és uradalma esetében: ezt 1444-ben Hunyadi János szintén Brankovics Györgytől szerezte meg, de aztán a rigómezei csata után kénytelen volt visszaadni a despotának.[116] György halála után fia, Lázár örökölte 1456-ban, aki azonban 1458. január 20-án utód nélkül meghalt,[117] így a birtok visszaszállt a koronára.[118] Mátyás király Szilágyi Mihállyal történt kibékülése (1459) után átadta neki a várat és tartozékait[119] a megye ispánságával együtt.[120] Ám Mihály 1461. tavaszi halála után, immáron csak a várat és uradalmát ecsedi Bátori Margit kapta meg öz-

106 Balassa 358. sz., az eseményekre lásd *Pálosfalvi T.:* Tettes vagy áldozat i. m. 430.; 1457. évi várnagyságára lásd Archontológia 1301–1457. I. 371.

107 Vö. DL 37 664.

108 Balassa 358. sz. – Az eseményekre lásd *Horváth Richárd:* Szatmár és a Szapolyaiak. In: „Erősségénél fogva várépítésre való". Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére. Szerk. Juan Cabello, C. Tóth Norbert. Nyíregyháza 2011. 351. – A megye ispánságát már 1459-től Szapolyai Imre viselte (Archontológia 1458–1526. II. 254.).

109 *Engel P.:* Szegedi eskü és a váradi béke i. m. 212.

110 *Weisz Boglárka:* A királyketteje és az ispán harmada. Vámok és vámszedés Magyarországon a középkor első felében. Budapest 2013. 240.

111 A várra és az uradalomra lásd *Détshy Mihály:* A tokaji vár története. Tokaj 1995. 7–8.; *Németh Péter:* A tokaji uradalom kialakulása. Századok 139. (2005) 434.

112 Archontológia 1301–1457. I. 444.

113 *Horváth Richárd:* Adalékok a Szapolyaiak északkelet-magyarországi felemelkedéséhez. In: Tanulmányok a középkorról. Szerk. Neumann Tibor. [Piliscsaba] 2001. 100–101. (Balassa 344. sz., DF 244 061.).

114 *Pesty Frigyes:* Krassó vármegye története III. (Oklevéltár) Budapest 1882. 410. (DL 15 988.).

115 Archontológia 1458–1526. II. 94.

116 Archontológia 1301–1457. I. 458–459.

117 *Pálosfalvi Tamás:* Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendők krónikájához. Századok 147. (2013) 356.

118 Mátyás itt tartotta fogságban nagybátyját, Szilágyi Mihályt 1459/1460-ban (*Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 108.).

119 Felsorolásukat lásd Doc. Bátori 94.

120 Archontológia 1458–1526. II. 365.

vegysége idejére.[121] Birtoklása alig két évig tartott, mivel valamikor 1462 decembere és 1463 februárja között ismét férjhez ment (férje Alsólendvai/Bolondóci Bánfi Pál lett),[122] így a birtok újra királyi kézre került, amelyet aztán Mátyás 1464. január 27-én továbbzálogosított – ezúttal már 11 000 aranyforintért – az ecsedi Bátoriaknak.[123] A család alig egy hónappal később örök adományként is megkapta azt.[124]

Az előbbieken túl még két várról kell szót ejtenünk: az egyik a Hunyadi János által szintén 1444-ben megszerzett Munkács, a másik pedig valamikor az 1440-es években elfoglalt Óbuda vára. Utóbb mindkettő Szilágyi Erzsébet kezén tűnt fel (az okokat lásd alább).

Mint mindenki másnak, úgy a Hunyadiaknak a birtokállománya sem csak várakból és uradalmaikból állt, voltak vár nélküli uradalmak is. Noha a kutatások nem tartanak még ott, hogy hiánytalanul összeállíthassuk ezek listáját, de a legnagyobbakról, illetve későbbi sorsukról már vannak információink.

A böszörményi–debreceni uradalmat[125] Hunyadi János a már ismertetett módon szerezte meg Brankovics György rác despotától,[126] s a királyi főkapitány nándorfehérvári halála után a fiaira szállt, majd László kivégzése és Mátyás fogságba kerülése után valószínűleg anyjuk, Szilágyi Erzsébet vehette át kormányzását. Mátyás hazatérése és megválasztása után – közvetett adataink alapján az uradalmat egy időre – visszavette anyjától.[127] Három év múlva, 1461 tavaszán összefüggésben más, alább még részletezendő eseményekkel, ismét Szilágyi Erzsébet tiszttartóival találkozunk az uradalom élén. A fentiekkel párhuzamosan az uradalomból időlegesen vagy éppen véglegesen több falut is kiszakított a király: 1458. március 16-án Haláp birtokot adományozta a családja lelki üdvéért a Zrednai (Vitéz) János váradi püspök által a váradi székesegyházban Szent László tiszteletére újonnan alapított oltárnak.[128] 1458–1459-ben Szapolyai Imre kincstartó Hatház, Ladány, Macs és Téglás, Gúti Ország Mihály Nádudvar, Parlagi László Böszörmény[129] és Dengelegi Bernát Dada birtokosaként tűnik fel.[130] Ugyanebben az időszakban, 1459. április 16-án

121 Doc. Bátori 84. (1461. április 21.). – 1461. május 6-án vette át a birtokot zálog címén (uo. 86.).

122 *C. Tóth Norbert:* Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban? A Bátori család ecsedi ágának tagjai 1377–1541. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 44. (2009) 22.

123 Uo. 93–94.

124 Uo. 95–96. (1464. február 22.); a koronázás utáni megerősítése: uo. 99–100. (1464. április 6.).

125 Az uradalom birtokállományának előzményeire lásd *Módy György:* A debreceni és a tokaji uradalom (régiókutatási kísérlet). Déri Múzeum Évkönyve 1989–1990. Szerk. Gazda László, Módy György. Debrecen 1992. 169–170.

126 A politikatörténeti eseményekre, amelyek révén Hunyadi János kezére került lásd *Engel P.:* Szegedi eskü és a váradi béke i. m. 208–219.

127 Az adatokat lásd az *Adattár*ban.

128 Balassa 342. sz. (collegii altaris – DL 65 910.).

129 1462. május 7-én Szilágyi Erzsébet nevében tiltakoztak az ellen, hogy Parlagi László felkérte a birtokot a királytól és elfoglalta azt (DL 37 641.).

130 *C. Tóth Norbert:* Egy szabolcsi összeírás margójára. Adatok az 1458–1459-es évek politikatörténetéhez. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 45. (2010) Melléklet, 12–13.

Hangácsi Albert csanádi püspök és rokonsága kapott meg két prédiumot az uradalomból.[131] E falvak közül a Corvin János részére szóló 1484. novemberi adománylevélben több falu is – Hatház, Téglás és Haláp – újra az uradalom részeként szerepel.[132]

A második a (hódmező)vásárhelyi uradalom volt.[133] Hunyadi János ezt annak idején Zsigmond királytól nyerte el és 1456. május 12-én V. László király is megerősítette birtokában, illetve neki adta újadományként. Az uradalom része volt ekkor a Csanád megyei Hold, Vásárhely, Csomorkány, Királyhegyes, Sámson, Donáttornya, Fecskés, Kutas, Monyarosfecskés, Szőllős, Csókás és Perek, meg a Békés megyei Szentetornya, Szentandrás és Csabacsűd birtokok az oklevélben felsorolt prédiumokkal együtt.[134] Az uradalom széthullása az 1460-as évek legelején ment végbe: 1461. június 24-én Vásárhely még királyi birtok volt,[135] 1462 végén azonban nagy részét már a frissen felemelkedett Gáji Horvát Gergely budai várnagy és udvarbíró, borsodi (1460–1465), gömöri (1460–1467) és hevesi (1461–1467) ispán[136] birtokolta.[137] Közvetett adat, azaz a Szilágyi Erzsébet részére szóló 1463. évi adománylevél alapján a birtokok átruházására már az 1462. év első felében sor kerülhetett: a maradék részt pedig Mátyás valószínűleg hozzácsatolta Lippa várához, amelyet viszont, mint korábban már volt róla szó, 1462 tavaszán Jan Jiskrának adományozott. Bárhogyan történt is, az uralkodó 1463. február 19-én immáron Lippa várától szakította el és adományozta anyjának a Csanád megyei Dombegyház, Kuppa és Battonya, a Békés megyei Donát- és Szentetornya egész birtokokat, valamint az Arad megyei Kerekegyház és a Csanád megyei Nagyfalu birtokok felét.[138]

A harmadik birtoktest szintén Hunyadi János korai szerzeményei közé tartozott: Albert király Hunyadi Jánosnak a szörényi várak következő három hónapi fenntartási költségeit kitevő összeg, azaz 2757 aranyforint fejében elzálogosította az addig *honor*ként a kezén lévő Bodrog megyei Madaras, Tavankút, Szabadka és Halas mezővárosokat, meg Csőszapa falu felét.[139] A birtokok visszaváltására sohasem került sor, mivel azok Mátyás trónra lépésével ismét királyi tulajdonba kerültek,[140] ám nem sokkal később már Szilágyi Mihálynál és Erzsébetnél voltak, az utóbbi 1460 nyarán intézett parancsot Mada-

131 DL 75 910. (Süldőegyháza és Pródegyháza).
132 DL 19 003., kiadását lásd *Schönherr Gy.:* Corvin János i. m. 316. 20. j. – Az iktatóparancs ugyanerről a napról: DL 37 661.
133 Vö. *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. I. 691., 693.
134 DL 37 634.
135 DL 98 060.
136 Archontológia 1458–1526. II. 83., 105., 117.
137 DL 98 148. (1462. december 21.).
138 Teleki XI. 45–46. – Az uradalom további történetére és részeire lásd az *Adattár*ban írtakat.
139 *Pesty Frigyes:* A szörényi bánság és Szörény vármegye története III. Budapest 1878. 35. (DL 13 376.); vö. *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. II. 191.
140 Vö. a király 1458. szeptember 7-i oklevelével (DL 88 331.).

ras város hatóságához.[141] Mihály örökös nélküli halálával azonban a birtokok királyi kézre háramlottak, és 1464. szeptember 7-én Mátyás király rokonának, Dengelegi Pongrác Jánosnak adományozta azokat.[142]

A negyedik és ötödik birtok a Külső-Szolnok megyei Túr és Varsány mezővárosok, amelyeket Hunyadi János szintén a rác despotától szerzett meg.[143] Az ő, illetve fia, László halála után Szilágyi Mihály kezén tűntek fel, aki 1458. február 6-án Rozgonyi István fiának, Jánosnak zálogosította el azokat 4000 aranyforintért.[144] A visszaváltás azonban hamarosan megtörténhetett, mivel Mátyás király Szilágyi halála után – ezúttal 7000 aranyforintért – az özvegynek, Bátori Margitnak a birtokában hagyta azokat özvegysége idejére szintén zálog címén.[145] Bátori Margit újabb házasságát – ahogy azt fentebb részleteztük – követően azonban a birtok értelemszerűen visszaszállt az uralkodóra. Ám sokáig nem maradtak ott, mivel 1464. április 17-én eladományozta azokat – mint a hűtlen rác despota birtokait – udvari vitézeinek, Parlagi Györgynek és Kállói Pálnak.[146]

A Hunyadi János által 1456-ig királyi adományok, háborús cselekmények révén és egyéb módon felhalmozott, valóban egyedülálló vagyon az 1458 és 1464 közötti időszakban szinte teljesen megsemmisült, csak a romjai maradtak meg: a „királyi" rokonság (Szilágyi Erzsébet, testvére, Mihály és felesége, illetve a Dengelegi Pongrácok) kapta meg Beszterce, Diód, Munkács, Óbuda, Világosvár és Zsidóvár várait, valamint Dada, Debrecen, Madaras, Szabadka, Túr és Varsány mezővárosokat. A Hunyadi-familiárisok (Szapolyai Imre és testvérei, a Parlagiak, Podmanicki László, Kállói Pál, Gáji Horvát Gergely) Beszterce (Trencsén megye), Tokaj és Szatmár várát, Szatmár és Németi, Böszörmény, Túr és Varsány, Hold és Vásárhely mezővárosokat, illetve a böszörmény–debreceni uradalom több falvát nyerték el. A belpolitikai rendteremtésnek esett áldozatul Lippa és Solymos vára, illetve a világosvári uradalom: az előbbit a huszita hadvezér, az utóbbit az ecsedi Bátoriak kapták meg. Királyi kezelésben csak Nagybánya és Szeged, illetve királyi magánbirtokként Hunyadvár maradt.

Szilágyi Erzsébet életében a fia trónra jutása és a már ekkor eltervezett, majd 1461 júniusában megkötött házassága közötti idő egyfajta átmeneti korszak volt. Kevés számú forrásunk alapján azt mondhatjuk, hogy egyfelől a király az anyja használatára átadott néhány Hunyadi-birtokot, így a Bács megyei mezővárosok közül Madaras *oppidum*ot. Másfelől a volt királynéi birto-

141 Zichy X. 113. (1460. augusztus 18.).

142 *Iványi István:* Szabadka szabad királyi város története II. Szabadka 1892. 7. (4. sz.); *Blazovich László:* Szabadka mezővárosi fejlődése és jogi helyzete a középkorban. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta juridica et politica Tom. XLIX. fasc. 7. (Különlenyomat a Szentpéteri István Emlékkönyvből) Szeged 1996. 103.

143 *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. I. 666.

144 DL 48 991.

145 Doc. Bátori 84. (1461. április 21.).

146 DL 55 788.

kok közül megkapta a Csepel-szigeti uradalmat[147] és a kezén hagyta 1458–1459 fordulójáig Óbuda városát, illetve várát.[148]

E néhány birtok igazgatása – a szakirodalom eddigi megállapításával szemben[149] – korántsem jelenthetett hatalmas megterhelést Szilágyi Erzsébetnek. Ebben változás Podjebrád Kunigunda (Katalin) Budára érkezésével és az esküvő megtartásával következett be: Mátyás király az 1461. január 25-i kötelezvénye értelmében átadta feleségének az abban megjelölt javakat, azaz Óbudát, a Csepel-szigetet, illetve a visegrádi uradalmat (ez utóbbit a diósgyőri helyett kapta meg felesége).[150] A királynéi javak kiadásának következtében szükségessé vált anyja helyzetének újrarendezése is. Az eddigiek összegzéseként tehát elmondható, hogy a korábbi Hunyadi-birtokok Szilágyi Erzsébet kezén történő megjelenése korántsem magától értetődő folyamat eredménye volt, s mint láttuk, ami végül nála maradt, az is csak elenyésző hányada volt az eredetinek.

Egy régi-új intézmény: „a király anyja” és udvartartásának ellátása

„Mi nem annyira a fiúi szeretettől és jóakarattól, amit igen kedves anyánk iránt érzünk, mint inkább attól a meggondolástól indíttatva cselekszünk, hogy ő királyi méltóságunknak megfelelően rangjához illő udvarának fenntartásáról könnyebben gondoskodhasson” – e mondatokkal vezette be Mátyás király 1463. február 19-i, anyja részére kibocsátott adománylevelét.[151] Szilágyi Erzsébet helyzetének rendezése minden bizonnyal közvetlenül Mátyás trónra lépése után felmerült, hiszen 1459-ben már ismerjük anyja udvarmesterét,[152] de igazán sürgetővé Mátyás trencséni kötelezvényének kiállítása (1461. január 25.) után válhatott, amikor írásban is lefektették, hogy leendő felesége a házasságkötésük után milyen javakat fog megkapni. A rendezés egyik legelső

147 Szilágyi Erzsébet általi birtoklására közvetett adataink vannak: 1459. március 7-én eltiltotta taksonyi népeit egy nemes Haraszt nevű birtokának és tartozékainak használatától (SZEL II. 243.), 1460. szeptember 3-án pedig a szigeten lévő Szentmiklós település hatóságát utasította (SZEL II. 243.). Ettől kezdve nem ismerünk több olyan forrást, amely arra utalna, hogy a király anyjának vagy feleségének birtokában lenne az uradalom. A következő adataink az 1480-as évekből származnak: a birtok 1482-ben már Beatrix királyné kezén van („hospites et incolas oppidi nostre maiestatis Kewy vocate” – DL 100 989., 1482. március 30.), 1485-ből ismerjük itteni officiálisát is (DL 86 418.).

148 1458. október 13-án még Erzsébet adott parancsot ottani várnagyainak és alvárnagyainak (SZEL II. 242.), 1459. április 11-én azonban már a király várnagya szerepel (DL 107 914.). – Csánki Dezső véleménye szerint csak Kunigunda (Katalin) halála után kapta meg a birtokot (*Csánki D.*: Történelmi földrajz i. m. I. 4., 9.).

149 Vö. *Kubinyi András:* Mátyás király. [Budapest 2001.] 106.

150 *C. Tóth N.*: Mátyás első felesége i. m.

151 Teleki XI. 45., a vonatkozó rész Teke Zsuzsa fordítása (*Teke Zsuzsa:* Szilágyi Erzsébet. In: Nők a magyar történelemben. A kötetet összeállította R. Várkonyi Ágnes. Budapest 1997. 38.).

152 Lásd névsorukat méltóságviselésük időszakával az *Adattár*ban.

jele Munkács várának és ezzel együtt Bereg megye ispáni székében egy kipróbált Hunyadi-familiáris, Keszi Balázs deák feltűnése volt 1461 márciusában.[153] Így Szilágyi Erzsébet a már 1458 óta, illetve 1464 után Parlagi Györggyel társbérletben viselt Külső-Szolnok megyei ispánsága[154] mellé elnyerte Bereg megye ispánjának kinevezési jogát is. Munkács vára és uradalma 1445-től Hunyadi János kezén volt,[155] akinek halálával fiai, László és Mátyás kezére jutott, majd László kivégzése és Mátyás fogságba kerülése után Szilágyi Erzsébet vehette át kormányzását. Mátyás hazatérése és megválasztása után visszavette az uradalmat és a vele összekapcsolt megyésispánságot anyjától. Szilágyi Erzsébet 1461 elején kaphatta meg fiától Munkács várát és a hozzá tartozó birtokokat. Ettől kezdve haláláig ő nevezte ki a vár és uradalma, valamint a megye élére a tisztségviselőket.[156] Az uradalom tartozékainak legteljesebb felsorolását a Corvin János herceg részére szóló 1484. november 11-i királyi adománylevélből ismerjük (a rájuk vonatkozó korábbi adatokat lásd a településekhez tartozó jegyzetekben): ezek szerint Munkács vára mellett Munkács,[157] Vári,[158] (Lampert/Bereg)szász[159] és Bereg[160] mezővárosok, Beregújfalu,[161] Jánosi,[162] Déda,[163] Gát,[164] Gut,[165] Nagy- és Kislucska, Sztrabicsó, Kisfalu, Iznyéte, Munkács-Oroszváros, Iványi,[166] Rákos(d),[167] Bobuvika, Ruszkolc,[168] Kaj-

153 Archontológia 1458–1526. II. 62. – Vö. a király 1463. január 25-i parancslevelével („populorum et iobagionum predicte genetricis nostre in oppidis Lamperthaza, Berek, Warii, Wyfalu, Deda, Janosy commorantium" – Teleki XI. 39., Bereg megye hatóságának oklevelei [1299–1526]. Szerk. Neumann Tibor. Nyíregyháza 2006. [a továbbiakban Bereg] 211. sz.).

154 Archontológia 1458–1526. II. 139.

155 A politikatörténeti eseményekre, amelyek révén Hunyadi János kezére került ez az uradalom lásd *Engel P.:* Szegedi eskü és a váradi béke i. m. 208–219.

156 Archontológia 1301–1457. I. 111., Bereg 17–18.; Archontológia 1458–1526. II. 61–63.

157 1476. szeptember 30. (DF 265 484.).

158 1463. január 3. (Bereg 211. sz.), 1476. szeptember 30. (DF 265 484.), 1477. április 7. (DL 84 543.), 1479. július 17. (Bereg 228. sz.).

159 1463. január 3. (Bereg 211. sz.), 1476. szeptember 30. (DF 265 484.), 1479. július 17. (Bereg 228. sz.), 1482. szeptember/október (DL 18 704–18 705., A Perényi család levéltára 1222–1526. Közzéteszi Tringli István. Budapest 2008. [a továbbiakban Perényi] 602–603. sz.).

160 1463. január 3. (Bereg 211. sz.), 1482. szeptember/október (DL 18 704–18 705., Perényi 602–603. sz.).

161 1463. január 3. (Bereg 211. sz.).

162 1463. január 3. (Bereg 211. sz.), 1482. szeptember/október (DL 18 704–18 705., Perényi 602–603. sz.).

163 1463. január 3. (Bereg 211. sz.), 1477. április 13. (DF 223 547.).

164 1482. szeptember/október (DL 18 704–18 705., Perényi 602–603. sz.).

165 Uo.

166 1476. január 2. (SZEL I. 73., DL 17 759.).

167 1469. május 5. (SZEL I. 69.), 1476. január 2. (SZEL I. 73.), 1482. szeptember/október (DL 18704–18705., Perényi 602–603. sz.).

168 1476. január 2. (SZEL I. 73., DL 17 759.).

danó,[169] Lohó, Lanka, Viznyice, Makarja,[170] Sarkad,[171] Pisztraháza,[172] Bárdháza,[173] Sztánfalva, Kiskerepes és Drágabarátfalva (valamennyi Bereg megyében) tartozott bele.[174] (A munkácsi várnagyok-beregi ispánok neveit lásd Archontológia 1458–1526. II. 62–63., az ott szereplő listát javítottam az új eredmények alapján, ezeket lásd a *Függelék I.* részében és az egyes személyeknél).

A munkácsi mellett, nem sokkal később, de még 1461 folyamán a debreceni uradalmat is megkapta Erzsébet. A böszörmény–debreceni uradalom[175] Hunyadi László kivégzése és Mátyás fogságba vetése után a Szilágyiak kezébe került. Mátyás királlyá választása, majd hazatérése után visszavette tőlük vagy legalábbis kettős kezelésben tartották. A király 1459–1461 között ugyanis több alkalommal adott ki a debreceni polgárok érdekében parancsleveleket,[176] illetve 1459-ben debreceni és böszörményi,[177] míg 1460-ban az előbbi,[178] 1462-ben pedig az utóbbi tiszttartóit utasította.[179] A tulajdoni viszonyokban a változás 1461 tavaszán következhetett be összefüggésben Mátyás jövendőbelijének, Podjebrád Kunigundának (Katalinnak) Magyarországra érkezésével, mivel ez év májusában már Szilágyi Erzsébet tiszttartóival találkozunk az uradalom élén. A kettős uradalom másik tagjának, Böszörmény mezővárosnak és tartozékainak birtoklástörténete ugyan meglehetősen zavaros ebben az

169 Uo.

170 1476. január 2. (SZEL I. 73., DL 17 758.).

171 Uo.

172 Uo.

173 Uo.

174 *Schönherr Gy.:* Corvin János i. m. 316. 20. j. (DL 19 003.).

175 Az uradalom birtokállományának előzményeire lásd *Módy Gy.:* Debreceni és a tokaji uradalom i. m. 169–170., a politikatörténeti eseményekre, amelyek révén Hunyadi János kezére került lásd *Engel P.:* Szegedi eskü és a váradi béke i. m. 208–219.

176 1459. szeptember 27-én kelt általános parancsa Debrecen mezővárosa környékén fekvő megyékhez (Teleki X. 633.), 1459. október 8-én kelt általános parancsa a Debrecen mezővárosában lévő vámhely ügyében (DF 278 814., Debrecen szabad királyi város levéltára diplomagyűjteményének regesztái. Összeállította Herpay Gábor. Debrecen 1916. [a továbbiakban Debrecen] 151. sz.), 1461. szeptember 6-án kelt parancsa a Debrecen mezővárosában lévő sókamara ügyében (DF 278 816., Debrecen 158. sz.).

177 1459. április 16-án utasította ottani officiálisait, hogy mivel az általa eladományozott Süldőegyháza és Pródegyháza prédiumokra költözőknek vámmentességet biztosított, ne szedjenek tőlük vámot (DL 75 910.).

178 1460. március 29-én megparancsolta debreceni officiálisainak, Nádasdi Lászlónak és Laki Kacor Péternek, hogy tartsák tiszteletben a debreceniek erdőőrzési jogait (DF 278 815.).

179 1462. február 16-án megparancsolta böszörményi, néven nem nevezett officiálisainak és vámszedőinek, hogy mivel a kassaiak királyi és királynéi vámhelyeken vámmentességet élveznek („a solutione tributi in locis tributorum nostrorum regalium et etiam reginalium de rebus et mercibus eorum facienda … exempti habeantur”), tartsák ezt tiszteletben (DF 269 356.). – Figyelemre méltó, hogy 1461. június 26-án már Erzsébet utasította debreceni officiálisát, hogy ne sértsék meg a kassaiak vámmentességét a debreceni és böszörményi vámokon (DF 269 355.), 1462. január 23-án ismét ugyanebben az ügyben intézkedett (DF 269 358.); 1462. március 11-én Erzsébet újra utasította debreceni officiálisát és ottani meg böszörményi vámosát a bártfaiak vámmentességének tiszteletben tartására (SZEL II. 244.).

időszakban, de Debrecen és tartozékai ettől kezdve 1483 végéig az özvegy birtokában maradtak, 1484. január legelején azonban már ismét királyi kezelésben voltak.[180] Végül az uralkodó 1484. november 11-én fiának, Corvin Jánosnak adományozta (a munkácsival együtt). Az adománylevélből ismerjük tartozékait is, ezek szerint az uradalom központja a Bihar megyei Debrecen mezőváros az ottani kúriával és *castellum*mal, amelyhez a Szabolcs megyei Újváros, Máta, Szentmargita, Szentmiklós, Polgár, Pród, Vidmonostor, Hatház, Téglás, Tetétlen, Kaba, Szoboszló, Sziget és Érhegyes, a Bihar megyei Sámson, Haláp, Derecske, Tótfalu, Gáborján, Keresztúr és Szentpéterszeg, valamint a Borsod megyei Ároktő tartozott. A birtoktest élén a Szilágyi Erzsébet által kinevezett tisztségviselők nem a megszokott officiális, hanem ispáni címmel álltak (listájukat lásd a *Függelék I.* részében).[181]

Az előbbi két uradalmon túl ugyancsak az 1461. év végén Mátyás király az előző zálogos magszakadásával királyi kézre háramlott Bács megyei Göző, Csalász, Álcs és Óbáncsa birtokokat adta át anyjának.[182] 1462 februárjában egyfelől édesanyja kérésére, másfelől udvartartásának illőbb és fényesebb ellátására[183] a Bács megyei Györgye mezővárosban és felsorolt tartozékaiban lévő királyi jogot adományozta neki. A királyi oklevél szerint e birtokok már eddig is anyja kezén voltak, és elképzelhető, hogy azok az egykori szabadkai uradalom részei lehettek,[184] jóllehet erre konkrét adatunk nincsen. Éppen egy évvel később, 1463 februárjában pedig – a fejezet elején már idézett indokkal – az egykori (hódmező)vásárhelyi, immáron Jan Jiskra tulajdonában lévő Lippa várához tartozó uradalomból szakított ki és adományozott anyjának egy nagyobb – később donáttornyai néven emlegetett – birtoktestet a király.[185]

A már Hunyadi János által is birtokolt (hódmező)vásárhelyi uradalom romjait[186] 1463. február 19-én adományozta a király anyja udvartartása számára, amikor is az Arad megyei Lippa vár uradalmából kiszakította a Csanád

180 1484. január 25-én Mátyás parancsot adott Tankházi Bálint budai udvarbírónak és Tarispán Albert debreceni officiálisnak, hogy tartsák tiszteletben a debreceniek szabadságait (DF 278 829., Debrecen 210. sz.).

181 *C. Tóth Norbert:* Szilágyi Erzsébet debreceni uradalmának ispánjai és leveleik. (Megjelenés alatt.).

182 Teleki XI. 22. (1461. december 18.), a helységek azonosítására lásd *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. II. 180.

183 „…tum ad instantem supplicationem illustris domine Elyzabeth, genetricis nostre carissime per eam nostre propter ea porecte maiestati, tum vero pro decentiori et ornatiori statu ac conservatione familie sue…" – lásd a következő jegyzetet.

184 Teleki XI. 24–26. (1462. február 17.).

185 Teleki XI. 45–46.

186 V. László király 1456. május 12-én adta újadomány címén Hunyadi János besztercei grófnak a már Zsigmond király adományából általa birtokolt Csanád megyei Hold, Vásárhely, Csomorkány, Királyhegyes, Sámson, Donáttornya, Fecskés, Kutas, Monyarosfecskés, Szőllős, Csókás és Perek birtokokat meg a Békés megyei Szentetornya, Szentandrás és Csabacsűd birtokokat a felsorolt prédiumokkal együtt (DL 37 634.).

megyei Dombegyház, Kuppa[187] és Battonya, a Békés megyei Donát- és Szentetornya birtokokat, valamint az Arad megyei Kerekegyház és a Csanád megyei Nagyfalu birtokok felét.[188] Az új birtokegyüttest kezdetben a Békés megyei Szentandrásról kezelték (lásd az ispánoknál). Valószínűleg az 1463. évi adománylevélben fel nem sorolt Szentandrás,[189] az 1465-ben felbukkanó Királyság[190] és az 1470-ben megjelenő Csabacsűd[191] más címen maradt az özvegy kezén. 1465-ben már Donáttornyán tartották székhelyüket az ispánok.[192] Mátyás király azonban 1465 márciusában Donáttornya birtokot egy bizonyos boszniai *Dmicik* nembeli *Banosegg* Radics vitéznek adományozta hű szolgálataiért,[193] ezért Erzsébet utasította ottani officiálisait, hogy adják át azokat neki.[194] Sőt, Szilágyi Erzsébet 1477. március 25-én Szentetornyát az óbudai várban lévő Szent Erzsébet-kápolnának adományozta,[195] amelyet a király is megerősített.[196] Az adomány meglehetősen problémás, mivel hat évvel azelőtt, 1471-ben Erzsébet már a budavári Szűz Mária-társaskáptalannak adományozta Szentetornyát, a Mátyás király parancsára lezajlott iktatás pedig ellentmondás nélkül ment végbe.[197] Az így-úgy eladományozott birtokok azonban mintegy évtized múlva „visszatértek". A Mátyás király által 1471. augusztus 8-án kibocsátott – eredetiben nem ismert – levelével Muronyi Vér Andrást felmentette Donáttornya és Királyság birtokoknak a parancsára történt lefoglalásának következményei alól (valószínűleg Radicstól kellett visszafoglalni), és meghagyta a bírói hatóságoknak, hogy ez ügyben senki ne hívja őt perbe.[198] Valószínűleg ez magyarázza, hogy mintegy évtizedes szünet után, 1474-ben újra találkozunk donáttornyai ispánnal. Az uradalom maradék részének ügyeit ezen évek alatt a csabacsűdi officiális intézte. – 1480-ban, ami-

187 1463. március 12-én már Temesközi János kuppai officiálisát, Darvas Balázst is ismerjük (DL 15 818.).

188 Teleki XI. 45–46.

189 Lásd a donáttornyai ispán 1474. november 30-i levelét egy szentandrási jobbágy ügyében (DL 17 626.).

190 DF 275 056. – Lásd Erzsébet 1479. március 25-i levelét a donáttornyai ispánhoz királysági jobbágya ügyében *(Marek, Miloš:* Arhivum Familiae Majténi. Stredoveké dejiny rodiny Majténiovcov a listiny z jej archívu. Trnave 2013. [a továbbiakban Majtényi oklt.] 300.).

191 Zichy XI. 63. (Muronyi Vér András mint ottani ispán szerepel).

192 Teleki Varjasi Jánosnak 1465-ben említik ottani házát (DL 16 153.).

193 DF 275 057. (1465. március 7.), az iktatóparancs ugyanerről a napról, a bevezetésnél jelen volt mint a szomszédos birtok, Vásárhely tulajdonosa, Gáji Horvát Gergely is (DF 255 779.).

194 DF 275 056. (1463. március 15.) – Egyúttal azonban familiárisait elküldte tiltakozni is fia adománya ellen (DL 15 862., 1463. augusztus 9.).

195 SZEL I. 75.

196 DL 17 935. (1477. március 29.).

197 Teleki XI. 447–449. (DL 17 227., 1471. június 10. és július 5.).

198 A római szent birodalmi széki gróf Teleki család gyömrői levéltára. Írta és összeállította Iványi Béla. Szeged 1937. (a továbbiakban Gyömrő) 280. sz. (az oklevelet kivonatosan közölte a kiadó, a dátum sorának végéről elmaradt az évszám, az oklevélnek azonban, noha a többi forrásnak ma is megtalálható az eredeti példánya, nem).

kor Erzsébet új ispánt nevezett ki, parancsát Szentmiklós, Csabacsűd,[199] Királyság, Donáttornya, Komlós, Szentetornya és Ötvenablak népeihez intézte.[200] A birtok Szilágyi Erzsébet halála után Mátyás király,[201] majd ismeretlen időpontban Corvin János kezére jutott. – Más adatokból egyértelmű, hogy Donáttornyán, illetve az uradalom egyéb területein a Szakolyi családnak is voltak birtokai.[202] Az uradalom ispánjait lásd a *Függelék I.* részében.

Az így kialakított birtokállomány a következő húsz évben szinte változatlan maradt: Kunigunda (Katalin) „királyné" halála után Óbuda „ideiglenesen" mintegy évtizedre ismét Erzsébet használatába került (1470-ből ismerjük várnagyát,[203] illetve 1469 és 1479 között többször is onnan keltezte leveleit, erre részletesen lásd alább). Miután azonban Mátyás döntött a királynéi javak átadásáról felesége, Beatrix számára, az óbudai várat is visszavette anyjától és átadta a királynénak (jóllehet erre az első biztos adatunk csak 1484 augusztusából ismert).[204]

A másik ideiglenes változás szintén valamikor 1464 körül következett be, ezúttal azonban csökkent a birtokállomány: a györgyei uradalmat a király Szentgyörgyi Székely János vránai perjelnek adományozta Jajca várának ostrománál tanúsított szolgálataiért. A perjel halála után azonban Mátyás király 1468 végén anyja és annak testvére, Zsófia kérésére visszaadta nekik az uradalmat.[205] A debreceni és a donáttornyai ispánságot alkotó birtokállomány sem volt állandó, de e változások nem voltak akkora mértékűek, mint az előző esetekben.[206] (Lásd a *2. térkép*et.)

Mátyás megkoronázása után a különféle adományok mellett további kiváltságban is részesítette anyját: 1464. május 27-én engedélyezte számára, hogy ha bármilyen peres ügyében az ország szokása szerint egyszerű, tisztítóvagy éppen földesküt ítélnek meg, akkor azt nem személyesen, hanem – minden esetben külön megbízása alapján – várnagyai vagy officiálisai által teheti le.[207]

---

199 1479. február 27-én is a kezén volt (DL 36 421.).

200 SZEL I. 79. (1480. augusztus 4.), lásd még a következő jegyzetben szereplő oklevelet is.

201 Vö. a király 1484. március 16-i általános parancsával, amelyben a Békés megyei Szentandrás és Királyság, a Csanád megyei Dontáttornya, Ötvenablak és Komlós birtokain élő népei és jobbágyai („universi populi et iobagiones nostri in possessonibus nostris") jogainak tiszteletben tartására szólított fel mindenkit (DL 18 943.).

202 DL 15 862. (1463. augusztus 9.), SZEL I. 77. (1478. április 18.).

203 Farmosi László 1470. május 25-én (DL 67 516., ebben mint udvarbíró) és 1470. augusztus 29-én (Zichy XI. 63.) szerepel.

204 Beatrix királyné oklevelében: „in civitate nostra Veteri Buda" – Aragoniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok. Gerevich Tibor és Jakubovics Emil közreműködésével közli Berzeviczy Albert. Budapest 1914. 66. (1484. augusztus 8.).

205 DL 16 727. (1468. november 9.), vö. Archontológia 1458–1526. I. 59.

206 A változások oka és módja egyelőre nem teljesen tisztázott, külön tanulmányt igényelne feltárásuk, az eddigi adatokat lásd az egyes uradalmaknál az *Adattár*ban.

207 DL 37 644. – A kiváltság a gyakorlatban is érvényesült, lásd Mátyás király 1465. július 5-i oklevelét, amely szerint Keszi Balázs munkácsi várnagy tette le az esküt (DL 16 236.).

2. térkép. Szilágyi Erzsébet birtokai (1460–1480-as évek)

Szilágyi Erzsébet státuszának megváltozását nemcsak a királyi adományok és azok indoklása mutatja, hanem az egyéb dolgokban is megnyilvánult. Így például – mint említettem – megváltozott az általa kibocsátott oklevelekben az önmegnevezése: fia megválasztásáig kiadványaiban „Hunyadi János besztercei gróf özvegye, Erzsébet", illetve „Erzsébet besztercei grófnő, Hunyadi János besztercei gróf özvegye" állt,[208] míg utána az „Erzsébet, (a dicsőséges/fenséges) Mátyás, Magyarország (Dalmácia, Horvátország) királyának szülőanyja" szerepelt.[209] Ezzel egyidejűleg felbukkant egyetlen méltóságviselőjének, az udvarmesternek *(senescalcus)* a neve az oklevelekben, az 1460-as évek közepétől pedig már egyéb tisztségviselőiről és kiszolgáló személyzetéről is képet alkothatunk forrásaink segítségével (minderről bővebben a következő fejezetben lesz szó). A másik változás nem volt ennyire hirtelen és látványos, de mindenki számára jól látható módon, a szimbólumok világán keresztül is bemutatta Szilágyi Erzsébet helyzetének megváltozását, illetve végérvényes rendezését. Mátyás anyjának első levelét 1457. január 10-ről ismerjük, ezen egy nyolcszögletű gyűrűspecsét lenyomata vehető ki.[210] E pecsét mintegy három évig maradt használatban, utoljára egy 1460. október 23-i levelén szerepel.[211] (A gyűrűspecsétnek egyetlen ép lenyomatát ismerjük, amely azonban nem saját oklevelén, hanem Mátyás király 1458. március 12-i kötelezvényén, a király és Szilágyi Mihály pecsétjei között függ,[212] lásd *1. kép* és *2. táblázat*.) Erzsébet következő, 1461. június 26-i levelén[213] a korábbi, 1460 őszi oklevelén szereplővel szemben egy méretében és alakjában is eltérő pe-

1. kép. Szilágyi Erzsébet pecsétje (DL 15 220)

2. kép. Szilágyi Erzsébet pecsétje (DL 55 840)

208 1457. január 10. (SZEL I. 63.), 1457. április 14. (DL 94 486.) és 1458. január 12. (Teleki X. 565.).
209 SZEL I. 64., 65. stb.
210 SZEL I. 63. (DL 15 125.).
211 SZEL I. 65. (DL 15 513.). – Ányos Lajos munkájában észrevételezte ugyan, hogy az általa kiadott, időben első három oklevélen gyűrűspecsét, a többin pedig szöveg alá nyomott pecsét van, de a pecsétváltásról nem írt (SZEL I. 60.).
212 DL 15 220.
213 DF 269 355.

csétet találni (ennek legépebb példánya egy 1466. december 16-i levél szövege alatt maradt fenn,[214] lásd *2. kép* és *2. táblázat*). Ezt az új, egysoros körirattal – „Erzsébet asszonynak, Magyarország királya anyjának pecsétje” *(Sigillum domine Elizabeth matris regis Hungarie)* – bővült pecsétet, amelynek utolsó lenyomata 1483. december 18-ról ismert,[215] minden bizonnyal élete végéig használta. A pecsétváltás pontos időpontjára ugyan nem maradt adatunk, de az gyanúsan egybeesik egy másik, ekkor történt fontos eseménnyel.

2. táblázat. Szilágyi Erzsébet által használt pecsétek

A pecsét kimutathatóságának ideje	**A pecsét leírása**
1457. január 10. – 1460. október 23.[1]	„nyolcszögletű gyűrűspecsét (körülbelül 13 × 11 mm), a pecsétmezőben kerektalpú címerpajzsban koronaszerűen ábrázolt lángokból kinövő, mellső lábaival fát tartó és azt tépő kecske, a pajzs felett S és E betűk”[2]
1461. június 26. – 1483. december 18.[3]	kerek alakú kispecsét (átmérője körülbelül 25–26 mm), a kerektalpú címerpajzsban koronából kinövő, mellső lábaival fát tartó és azt tépő kecske, a pajzs felett liliom, a körívek közötti körirata a következő: S(igillum) d(omine) Elizabeth m(atris) regis Hungarie

1 DL 15 125. (SZEL I. 63.), DL 15 513. (SZEL I. 65.).
2 *Bándi Zsuzsanna:* A Magyar Országos Levéltár Mátyás-kori pecsétkiállításának katalógusa: 1990. április 6.–október 6. Levéltári Közlemények 62. (1991) 62.
3 DF 269 355., DF 210 502.

Mátyás király első hitvese, Podjebrád Kunigunda (Katalin) – a már említett 1461. január 25-i trencséni kötelezvény értelmében – május 1-jén érkezett volna Magyarországra. Ismeretlen okok miatt végül csak május 25-én indult el Prágából kíséretével és valamikor június 11-e körül vonulhatott be Budára, ahol ezután nem sokkal, de még június 23-a előtt lezajlott az esküvő is. Természetesen koronázásra nem került sor, mivel még magának Mátyásnak a fejét sem érintette a Szent Korona.[216] Talán nem tévedünk nagyot, ha Szilágyi Erzsébet pecsétváltása mögött a leendő királyné megérkezését sejtjük: a korábbi pecsétjét utoljára előző év októberében használta, míg az új, 1458. évi rangemelkedését is szimbolizáló pecsétet már Mátyás és Kunigunda (Katalin) házasságkötése idején is. Mindez egyúttal azt is jelenti, hogy, noha a pecsétnyomó megvésetése bizonyosan nem vett igénybe heteket, elkészítését mégis jó előre, valószínűleg még az év februárjában elhatározták, és az az ifjú ara megérkezése idején már biztosan készen volt. A pecsétváltás tehát – amennyiben bárki is kételkedett volna benne – tudatosan zajlott le. Minderre annak ismeretében került sor, hogy a királyságnak hamarosan királynéja lesz, akivel „szemben” Szilágyi Erzsébet helyzetét rendezni kellett: így lett Mátyás anyja

214 SZEL II. 247. (DL 55 840.).
215 DF 210 502.
216 Minderre részletesen lásd *C. Tóth N.:* Mátyás első felesége i. m.

– hiszen a korábban említett okok miatt „anyakirályné" nem lehetett – „a király anyja".

A király anyjának „udvartartása"

Mindjárt az elején magyarázatot kíván az, hogy miért áll idézőjelek között az udvartartás[217] szó. Jóllehet az Erzsébet számára kiállított egyik adománylevélben találkozunk az udvar kifejezéssel *(statui et conservationi curie sue),*[218] ennek ellenére Szilágyi Erzsébet – minden bizonnyal különleges[219] – státusza miatt klasszikusnak mondható udvart[220] nem épített ki és – talán – nem építhetett ki: egyetlen méltóságviselője az udvarmester *(senascalcus)* volt.[221] Névsoruk végigkíséri Erzsébet életét, de korántsem tekinthető hiánytalannak, míg az első pár évben, 1459 és 1462 között minden évből ismerjük őket, addig a 1460-as évek hátralévő időszakából egyelőre egyetlen méltóságviselő neve sem ismert. Az 1470-es évtizedből három évben (1471, 1474, 1479) megint felbukkannak, hogy aztán az Erzsébet haláláig tartó időben már csak egyetlen évből (1481) legyen ismert a személye.

Az udvarmester mellett az 1460-as évek második felétől feltűnik forrásainkban a titkára (néha jegyzőként), jogi képviselője (ügyvédje, egyszer a királlyal közös jogügyigazgatóként). Közös jellemzője tisztségviselésüknek, hogy mindketten Erzsébet haláláig a posztjukon maradtak. Egyetlen, de azonos évben (1472) kerül elő káplánja és udvarmesterasszonya *(senescula)*. Rajtuk kívül tárnokára (1482) és szakácsaira (1464), valamint tisztségviselőin túl alig néhány familiárisára maradtak adatok.

A Mátyás király által anyjának átadott egyes uradalmak élén, függően azok jellegétől, kétféle tisztségviselővel találkozunk: a munkácsi uradalom élén az ottani várnagyok álltak, akik egyúttal Bereg megye ispánságát is viselték, így forrásainkban várnagy *(castellanus),* illetve ispán *(comes)* címmel jelennek meg. Mint fentebb már volt szó róla, Erzsébet a beregin kívül a külső-szolnoki ispánság felett is ellenőrzést gyakorolt, ami egyúttal azt feltételezi, hogy ott birtokai is voltak. Mint láttuk, 1464-ig valóban a Szilágyiak kezén volt Túr

217 Az udvar és az udvartartás különbözőségére lásd *Kubinyi András:* A királyi udvar a késő középkori Magyarországon. In: „Idővel paloták…" Magyar udvari kultúra a 16–17. században. Szerk. G. Etényi Nóra, Horn Ildikó. Budapest 2005. 15.

218 Teleki XI. 45.

219 Az egyetlen analógiát III. András király anyjának, Thomasina hercegnőnek a helyzete szolgáltatná, ám neki „teljes" létszámban ismertek a méltóságviselői, volt udvar-, asztalnok-, pohárnok- és tárnokmestere (*Zsoldos Attila:* Magyarország világi archontológiája 1000–1301. Budapest 2011. 70., 72., 73., 76.).

220 Az udvarra (aula és curia) lásd *Kubinyi András:* A Mátyás-kori államszervezet. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Szerk. Rázsó Gyula, V. Molnár László. Budapest 1990. 62–64.

221 Az ebben a részben felsorolt méltóság- és tisztségviselőkre vonatkozó adatokat lásd az *Adattár*ban.

és Varsány birtok, de azt utána a Parlagiak és Kállóiak nyerték el, s Parlagi György ennek megfelelően 1466-ban már fel is tűnik a megye félispánságának viselőjeként.[222] Szilágyi Erzsébet, illetve később Corvin János emberei azonban ennek ellenére is megmaradtak a megyésispánságban.[223] Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy az országnagyok 1490. június 17-i kötelezettségvállalásában a Corvin kezén maradó birtokok között sorolták fel – közvetlenül Debrecen mezőváros után és Halas előtt – Túr és Varsány mezővárosokat,[224] azaz mindez azt jelenti, hogy az 1464. évi eladományozásuk ellenére maradtak részei benne a Hunyadiaknak. Ha a feltételezés valóban megáll, akkor egyértelműen e birtokrészek kapcsán nevezhetett ki Erzsébet, majd unokája (al)ispánokat a megye élére.

A „vár" nélküli uradalmak élén – ellentétben az egyébként megszokott móddal – nem officiálist, hanem szintén ispánt találunk: mind a debreceni, mind pedig a szentandrási/donáttornyai birtoktest élére Erzsébet *comes* címmel nevezte ki tisztségviselőit (néha persze előfordulnak officiálisként is). Ennek oka egyelőre nem ismert, felmerülhet, hogy mivel mindkét uradalom szinte megyényi területet ölelt fel, talán innen származott az elnevezés. E feltételezést alátámaszthatja egy, a munkácsi uradalommal kapcsolatos 1482. évi adatunk. Az ügy szokásosnak mondható: Pálóci Imre panaszt emelt a munkácsi várnagyok ellen, hogy azok kiküldték familiárisaikat az ő Bereg megyei birtokának földjeire és ott erőszakos – a panaszos által jogtalannak nevezett – dolgokat műveltek.[225] Minket most természetesen legkevésbé sem a Pálóci által hatalmaskodásnak nevezett cselekmények érdekelnek, hanem az, hogy mind a panaszban, mind pedig a vizsgálat során felsorolták a várnagyok által kiküldött személyeket „szolgálati helyeikkel" együtt, s ez alapján betekintést nyerhetünk a megyényi uradalom igazgatási rendszerébe. A munkácsi uradalom élén a két várnagy, Csetneki János és Farmosi László állt (egyúttal a megye ispánjai is), alvárnagyaik, Farmosi Gálfi Bálint és Szóláti Bálint egyúttal nagyguti officiálisok is voltak. Az alispánok, Cikóházi László és Nagy Imre a beregi officiolátus ügyeit intézték. Ugyanekkor Szász birtok officiálisai Sényői Mihály és Ravazdi Péter, Rákos(d) birtoké Szomolyai Pál és az ifjabbik Szóláti Bálint, míg a Jánosi nevű birtoké Bánhalmi János volt. Rajtuk kívül még néhány familiáris (Dávidházi Miklós, Guti Odvari Mihály,[226] Kerepeci András) nevét is felsorolták.[227] A munkácsi birtokigazgatási „modell" tehát a következőképpen néz ki: élén a várnagy-ispánok állnak, alattuk egyfelől helyetteseik, az alvárnagyok (egyúttal egy birtok officiálisai) és az alispánok (szintén egy birtok officiálisai), másfelől ugyancsak beosztottjaikként a többi település offi-

222 Archontológia 1458–1526. II. 139.

223 Gyalui Vas Antal és Szentlászlói Tamás (uo.).

224 DL 19 657. pag. 5., lásd még *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. I. 666.

225 Perényi 602–603. sz.

226 Ő korábban már beregi alispán is volt (Archontológia 1458–1526. II. 62.).

227 DL 18 704–18 705., Perényi 602–603. sz. (az egyes oklevelekben vannak eltérések, mivel nem mindenkinél tüntették fel a tisztségét is).

ciálisai vannak. A munkácsi várnagyok – alapesetben officiálisok – beregi ispáni címe adhatta talán az ötletet, mivelhogy ezt az uradalmat vette át először Szilágyi Erzsébet, hogy a többi birtoktest vezetőjét szintén *comes*nek címezzék. (Mint láttuk, a szentandrási/donáttornyai ispánságban is hasonló rendszer érvényesült: az uradalom élén az ispán, illetve ispánok álltak, akik az egyes nagyobb birtokok élére officiálist helyeztek.)[228]

Ha mármost az egyes személyekre fordítjuk figyelmünket, akkor érdemes előbb különbséget tennünk az egy alkalommal, illetve többször, és egy vagy több tisztségben előforduló tisztségviselők között. Túlzott következtetéseket persze nem érdemes levonni ebből, hiszen lehet, hogy csak a forrásaink tréfálnak meg minket. Mindenesetre jelzésértékű lehet az, ha valaki csak egyetlenegyszer, vagy ha éveken keresztül Erzsébet környezetében fordul elő. Mivel a tisztségviselés kérdése szorosan összefügg a karrier kérdésével is, így a kettőt néhány példán keresztül együtt fogom bemutatni. Összegyűjtve Erzsébet méltóság- és tisztségviselői nevét, meglehetősen alacsony számot kapunk: mindössze 27 emberrel számolhatunk.[229] Egy részük, illetve apjuk már 1458 előtt is a Hunyadiak familiárisa volt: így Erzsébet udvarmesterei közül Parlagi Pál (1459) és Cobor Mihály (1462) maguk is több poszton szolgálták Hunyadi Jánost, Szepesi Péter (1474) apja pedig egyenesen alkormányzója volt 1448–1449-ben. Az előbbi kettő aztán hamarosan továbblépett királyi szolgálatba. Ellenkező utat járt be Keszi Balázs deák: ő Hunyadi János egyik legfontosabb embereként solymosi várnagy és aradi (al)ispán volt, amely posztját megtartotta Mátyás megválasztása után is. A Maros folyó melletti szolgálati helyét 1460–1461 fordulóján hegyvidékire váltotta, és ekkortól Erzsébet egyetlen várának, Munkácsnak az élére került és csakúgy, mint Solymos esetében, itt is egyúttal a megye ispáni tisztét is viselte. A fél évtizedes itteni tevékenysége után rövid időre ismét királyi szolgálatba lépve Máramaros megye ispánja lett. Hasonlóképpen Hunyadi János familiárisa volt Dengelegi Miklós debreceni ispánnak (1474, 1477) az apja, Bernát, aki aztán nemcsak a kormányzónak, hanem Szilágyi Mihálynak is kipróbált embere lett.

A tisztségviselők között már a legelején feltűntek olyanok, akikről a korábbi, 1458. évet megelőzően egyelőre semmit nem lehet tudni. E csoport tagjait minden bizonnyal már Szilágyi Erzsébet választotta ki az „arctalan" familiárisok tömegéből. Közülük is különösen kiemelkedik három ember: az első Teleki Varjasi János, aki a donáttornyai ispánsággal kezdett (1463–1465), majd a munkácsi uradalom élén (1467–1472) folytatta, ahonnan a debrecenire (1474, 1477) került és végül donáttornyai ispánként (1480–1482) fejezte be életét. Varjasi társa tisztségeiben sokáig Temesközi Móré János volt, aki előbb szintén a donáttornyai ispánságot (1463–1465), majd a munkácsi várnagyságot és beregi ispánságot (1467–1475) viselte. A harmadik személy, Muronyi Vér András

228 Vö. egy 1463. március 12-i oklevéllel, ahol a donáttornyai uradalomba tartozó Kuppa birtok officiálisát említik (DL 15 818.).

229 Névsorukat lásd az *Adattár*ban.

pályafutása szokványosnak mondható: előbb csabacsűdi (1470), majd donáttornyai (1474–1478), végül pedig az özvegy utolsó debreceni ispánja (1481–1483) lett. András sem a semmiből érkezett Szilágyi Erzsébet udvarába: 1463-ban az uralkodó Erzsébet kérésére részesítette adományban András anyját, Temesközi Vér György özvegyét, Veronikát, illetve fivéreit.[230] Így karrierje különösebben nem kellene hogy felkeltse figyelmünket, ami már inkább érdekes, hogy az egyetlen volt, aki családja jövőjét is megalapozta a király anyjának szolgálatában: noha ő még nem tudott Erzsébet udvarából átlépni a királyiba, de fiát, az ifjabb Andrást sikerült oda bejuttatnia (1508-ban a királyi gyermekek pohárnokmestere volt).

A fentieken túl még egy személyről kell rövidebben szót ejtenünk. Már 1462-ben feltűnik Erzsébet környezetében az újszászi kunok közül származó Kostyán Pál: ez évben Mátyás király – anyja kérésére és a család egyéb szolgálatai fejében – a Szászi, más néven Újszász nevű birtokukat áthelyezte Külső-Szolnok megyéből Pest megyébe.[231] Az oklevélben Pál neve mellett ekkor még nem tüntettek fel semmilyen tisztséget, de az évtized közepén már úrnője titkáraként, jegyzőjeként működött és ettől kezdve annak haláláig intézte Erzsébet levelezését. Az „állás” megszerzésében minden bizonnyal nagybátyja, Mihály királyi káplán segítette († 1465). A király anyjától fizetésképpen a váci székeskáptalanban jutott javadalomhoz: kanonokságot és a nógrádi főesperességet (1465–1484) nyerte el. Rövid ideig a Pest megyei Vidám birtok officiálisi posztját is betöltötte (1466). A mintegy két évtizeden át viselt bizalmi állásában lehetősége nyílt gondoskodni unokaöccseiről is: Újszászi Mihály komáromi várnagy és ispán lett 1481-ben, Péter pedig – testvére helyetteseként – szintén komáromi várnagy volt. Az 1480-as évek végén zálog címén megszerezték Szécsi Miklósnak a Győr megyei Nagyszemere birtokon lévő részét,[232] s Péter 1490 után itt rendezkedett be, feleségül vette egy helyi birtokos leányát, Marcaltői Fruzsinát, illetve Szatmári Ferenc győri püspök szolgálatába állva a megye alispánja (1501–1507) lett.[233]

A Szilágyi Erzsébet udvarában eltöltött évek nemcsak a bizonytalan és távoli jövőben hozhatták meg gyümölcsüket, hanem már a szolgálatot ellátó életében is. Csetneki János munkácsi várnagyként és beregi ispánként majdnem tíz éven (1474–1482) át képviselte Szilágyi Erzsébet érdekeit. (Jánost sem a szél sodorta a familiárisok közé: 1465-ben apja, András végrendeletében özvegyét és fiait többek között Hunyadi János özvegyének védelme alá is he-

230 DL 86 694.
231 DL 45 000.
232 DL 19 367.
233 Archontológia 1458–1526. II. 113.

lyezte.)[234] Évekkel később – de legkorábban 1490 nyarán[235] – megosztozott testvérével ingó és ingatlan javaikon, a 19 pontból álló egyezséglevélben részletesen felsorolták, hogy János munkácsi várnagysága idején mit adott neki úrnője.[236] Ezek szerint kapott egy ezüstözött kardot 150, egy ezüsttálat 75, egy gyöngyös subát 50, egy vadbőrből készült subát 100, végül egy másik, bársonyból készült subát 75, összesen 450 aranyforint értékben.[237] A familiárisok másik, jól bevált ösztönzője a birtokadományozás volt. Mivel Erzsébet maga nem adhatott örök adományt, de a királyi méltóságot viselő fia igen, ezáltal a hű emberei megjutalmazásának útja a királyi adományokon keresztül vezetett: így kapott birtokot és birtokrészeket Muronyi Vér András,[238] illetve leánya,[239] vagy éppen Teleki Varjas János.[240]

Összefoglalóan elmondható Erzsébet udvarának tagjairól, hogy meglehetősen szűk körből kerültek ki, egyfelől régi Hunyadi-familiárisok alkották, másfelől pedig a tulajdonában lévő birtokokról kiemelt, illetve azok szomszédságából felfogadott, jellemzően a kisnemesi lét határán élő személyekből válogatta össze őket. A familiárisai fizetésüket a korban szokásos módon az egyes birtokok jövedelméből, illetve egyéb, nekik juttatott (zálog)birtokok vagy egyházi javadalom révén kapták meg.

A király anyjának lakhelye

Szilágyi Erzsébet állandó rezidenciájának helyét – más forrásunk nem lévén – az általa 1457 és 1483 között kibocsátott oklevelek és levelek keltezése, illetve néhány egyéb forrás révén tudjuk vizsgálni.[241] A közel száz adat alapján sem alkothatunk azonban teljes képet arról, hogy egy-egy, az oklevelében megnevezett településen mettől meddig, illetve azon belül pontosan hol lakott (bár sejtéseink – mint látni fogjuk – vannak), de a főbb tendenciák bemutatására több-kevesebb sikerrel vállalkozhatunk.

234 A Héderváry-család oklevéltára. I–II. Közli Radvánszky Béla, Závodszky Levente. Budapest 1909–1922. I. 311. – János kétszer házasodott, először Losonci Bánfi Katalint vette feleségül, akitől Ferenc nevű, másodszor pedig Cudar Annát, akitől Bernát, János és Zsuzsanna nevű gyermekei születtek (*Engel Pál:* Középkori magyar genealógia. In: *Uő:* Magyar középkori adattár. [Arcanum Digitéka–CD-ROM] Budapest 2001. Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki).

235 Az egyezséglevélben Mátyás király már néhaiként szerepel.

236 „Iohannes ex Chythnek Dei ex gratia essemus comes castri Mwnkacz … serenissima condam domina mater incliti condam regis Mathie dedisset … pro servitiis eiusdem" – DF 265 270.

237 Uo.

238 Teleki XI. 483. (DL 45 503., 1472. augusztus 12.).

239 DF 278 826. (Debrecen 203. sz.).

240 DF 251 021. (1466. január 19.).

241 Lásd *Függelék II.*

A korábbi vélemények szerint Mátyás anyja Óbudán tartotta székhelyét,[242] de időről időre megfordult a kezelésében lévő Hunyadváron is.[243] Az utóbbi állítás alátámasztására semmilyen adattal sem rendelkezünk, Erzsébet ugyanis egyetlen fennmaradt levelét sem keltezte innen. Ez persze – mivel az ismert keltezési helyek időpontjai egyetlen évben sem „fedik le" a teljes esztendőt – korántsem jelenti azt, hogy egyetlenegyszer sem keres(het)te volna fel Hunyadvárt. Ugyanakkor az mindenképpen figyelemre méltó és magyarázatra váró kérdés, hogy miért éppen azok a levelei vesztek (volna) el, amelyeket innen küldött valamelyik familiárisának. Az óbudai – állandó – székhely megléte, jóllehet szintén általánosan elterjedt és elfogadott nézet, sem problémamentes. Erzsébet okleveleinek keltezési helyei között ugyanis Óbuda nevével először 1469-ben[244] találkozunk. S jóllehet a „Buda" helynév sokszor előfordul oklevelei kiállítási helyeként, így akár az is elképzelhető lenne, hogy a két város közelsége miatt nem mindig tettek különbséget a kettő között, de ezt a lehetőséget több ok miatt el kell vetnünk: azon túl, hogy két különálló, illetve különböző joggal élő településről van szó, egyfelől a mondott időpontig Óbuda neve sohasem fordul elő a keltezési helyek között, másfelől pedig 1469-től, amikortól rendszeresen előfordul Óbuda neve, akkor is találkozunk budai keltezéssel. Mielőtt rátérnénk Erzsébet lehetséges budai és óbudai, illetve egyéb lakóhelyeinek lokalizálására, tekintsük át tartózkodási helyeit 1457-től élete végéig.[245]

1457-ben a politikai helyzetnek megfelelően minden bizonnyal egész évben Temesváron, illetve azon a vidéken tartózkodott. 1458. január elején Szegeden találjuk, ahol testvére oldalán részt vett a Garai László nádorral kötött és Mátyás trónra lépését lehetővé tevő megállapodás létrehozásában. Innen Budára ment és az év hátralévő részét valószínűleg ott töltötte. Az 1459. évből egyetlen adatunk van hollétére: március elején Budán volt. A következő évben némileg kedvezőbb a helyzet: augusztus közepén, szeptember elején, valamint október végén Budán keltezett, ami alapján lehetséges, hogy e három hónapban folyamatosan a fővárosban volt. 1461-ből ismét csak egyetlen adatunk van: ám a király házasságkötése miatt kicsivel könnyebb helyzetben vagyunk, mivel feltételezhető, hogy részt vett fia és Podjebrád Kunigunda (Katalin) esküvőjén, így június–július folyamán biztosan a fővárosban tartózkodott. 1462 első felében Budán, nyár közepétől ősz végéig Debrecenben, az év végétől ismét Budán találjuk, s ugyanitt keltezte következő évben is leveleit.

---

242 Vö. *Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 342.; *Csánki Dezső:* Kuncz ispán majora Budán. Századok 40. (1906) 717. (szerinte csak télen lakta az óbudai palotát); *Kubinyi A.:* Mátyás király i. m. 109.

243 *Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 343.

244 SZEL I. 69. – A tényt, tudniillik hogy Erzsébetnek igen késői az első óbudai keltezése, már Péterfi Bence is észrevételezte egy tanulmányában (*Péterfi Bence:* Mátyás király és Árpád-házi Margit. In: Az első 300 év Magyarországon és Európában. A Domonkos-rend a középkorban. Szerk. Csurgai Horváth József. Székesfehérvár 2017. 190.).

245 Szilágyi Erzsébet itineráriumát lásd *Függelék II.*

1464-ből jóllehet egyetlen adatunk van, szeptember végén Diósgyőrben volt (a király ekkor Valkó megyében járt),[246] de biztosan megjelent fia március 29-i fehérvári koronázásán.[247] Az 1465. év megint forráshiányos, mindössze annyit tudunk, hogy március közepén és talán július elején is Budán volt. A következő három évet viszont adataink alapján a központtól távol töltötte: 1466 szeptemberének végén Debrecenben bukkan fel és egy október–novemberi, a munkácsi uradalomba történt kirándulást leszámítva ott is maradt a következő két évben. Ámbár újabb levele csak másfél évvel későbbről, 1468. október elejéről ismert, amikor szintén Debrecenben keltezett, könnyen elképzelhető, hogy 1466 és 1468 között folyamatosan itt tartózkodott. 1467 nyarán Mátyás király is – úton a moldvai hadjáratra –, illetve 1468 februárjában – amikor kibékült Szapolyai Imrével – járt a városban.[248]

Szilágyi Erzsébet hátralévő életében – legalábbis levelei alapján – soha többet nem járt Debrecenben, illetve még csak a környékén sem: 1469-től egy évtizeden át leveleit sokszor Óbudáról keltezte, de az idő előrehaladtával egyre többször felbukkant budai kibocsátású is. Közben, 1476 decemberében jelen volt Beatrix hercegnő székesfehérvári koronázásán, majd részt vett a budai esküvőn is.[249] 1480-tól 1483 végéig – egyetlen esztergomi keltezést leszámítva – minden további levele Budáról kelt. Ha mármost összegezni kívánjuk Szilágyi Erzsébet leveleinek keltezési helyeit, akkor a következő kép bontakozik ki: 1457-ben Temesvár, 1458 és 1465 között Buda (egy debreceni és egy diósgyőri kitérővel), 1466 és 1468 között Debrecen (egy munkácsi úttal), 1469 és 1471 között Óbuda (egy-két alkalommal Buda), 1472-ben Buda, 1473 és 1475 között ismét Óbuda, míg 1476 és 1483 között három alkalmat – egy 1477. és 1479. évi óbudai meg egy 1480. évi esztergomi kibocsátású levelet – leszámítva csak budai tartózkodási helyekkel rendelkezünk. Mindent egybevetve azt látjuk, hogy levelei döntő többségének kibocsátási helyeként Buda szerepel, Óbuda alapvetően csak egy rövidebb periódusban tűnik ki, mégpedig az 1469. évet követő hat évben, de itt is kivétel az 1472. esztendő. A kérdés most már csak az, hogy mindebből Szilágyi Erzsébet lakhelyére vonatkozóan milyen következtetéseket vonhatunk le. Természetesen tisztában kell lennünk azzal, hogy az oklevelek keltezési helye nem feltétlenül azonos az illető személy lakhelyével, jóllehet a kellő mennyiségű adat mindenképpen jelzésértékű. A fentiek figyelembevételével Szilágyi Erzsébet leveleinek keltezéseiből kikövetkeztethető lakhelyére fordítva a szót, a csak egyszer-egyszer szereplő helyeket bizton elhagyhatjuk elemzésünkből, és csak azokkal érdemes foglalkoznunk, ahol hosszabb időn át vagy éppen többször előfordult. A „Hol lakott Erzsébet?" kérdésre az időrendet felrúgva a könnyebben megválaszolható kérdésekkel kezdjük.

246 Itineraria 1458–1490. 76–77.
247 Vö. uo. 75.
248 Itineraria 1458–1490. 83., 85.
249 *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 44.

A fenti kritériumoknak, azaz ahol Szilágyi Erzsébet huzamosabb ideig lakott, három település, Buda, Debrecen és Óbuda felel meg. A következő, legalább ennyire fontos kérdés, hogy az adott városon belül hol tartotta rezidenciáját a király anyja. Debrecen és Óbuda esetében ez viszonylag egyszerűen megválaszolható: a Bihar megyei (mező)városban az alkalomszerű, illetve az 1460-as évekbeli két-három éves itteni tartózkodása alatt Erzsébet minden bizonnyal a Csapó utcában álló, évszázados múltra visszatekintő kúriában lakhatott.[250] Óbudai lakóhelye pedig az 1355-től a mindenkori királynék tulajdonában lévő[251] várban (kastélyban) lehetett. A budai keltezései alatt valószínűleg a Buda város külterületén, a korábbi nevén „Kunc ispán" majorjának nevezett részen (a mai Hűvösvölgyi út mentén) álló házak egyikében lakhatott: a források alapján 1461-től évi tizenhat aranyforintért bérelte azt az esztergomi Szent István-társaskáptalantól. Közvetett adatokból kikövetkeztethetően azonban már 1458-ban – önkényesen – elfoglalta és csak évek múltával rendezte a helyzetet a tulajdonosokkal.[252]

A történet vége: Erzsébet halála és a birtokok sorsa

Szilágyi Erzsébet halálának időpontjáról meglehetősen eltérő véleményekkel találkozhatunk a szakirodalomban. Míg Fraknói Vilmos egyik munkájában 1482 elejével számolt,[253] addig egy másikban már nem vállalkozott pontosabb időpont megadására.[254] Teke Zsuzsa idézett tanulmányában az 1483.,[255] Kubinyi András pedig az 1484. évet[256] jelölte meg – közelebbi napi kelet nélkül – elhunytának idejeként. A fenti vélemények fogódzóját minden esetben Mátyás király 1484. november 11-i adománylevele jelentette, amelyben fiának, Corvin Jánosnak adományozta a nagyanyja, Szilágyi Erzsébet által végrendeletében unokájára hagyott birtokokat.[257] Természetesen kérdéses, mennyiben beszélhetünk valódi végrendelkezésről, jóllehet az adománylevélben valóban

250 *Módy György:* Földesúri kúriák és várkastélyok Debrecenben. In: Historia et ars. Módy György válogatott tanulmányai. Debrecen 2006. 129. (térkép) és 130.

251 Archontológia 1301–1457. I. 379.; *Bertalan Vilmosné – Altmann Júlia:* A középkori Óbuda. In: Óbuda évszázadai. Szerk. Kiss Csongor, Mocsy Ferenc. Budapest 1995. 145., 159.

252 *Csánki D.:* Kuncz ispán i. m. 701–705., 717. – A kérdésre bővebben, illetve a major történetére lásd *C. Tóth Norbert:* Hol lakott Szilágyi Erzsébet, amikor Budán élt? Hozzászólás a nyéki királyi kúria történetéhez. (Megjelenés alatt.)

253 „A király anyja, özvegy Hunyadi Jánosné, a zordon lelkü matrona is megnyitotta szivét és házát egyetlen unokája előtt, kit végrendeletében örökösének jelölt ki. 1482 elején bekövetkezett halála után, Hunyad várának és a hozzá tartozó uradalmaknak János herczeg lett birtokosává." – *Fraknói Vilmos:* A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526). In: A Magyar Nemzet Története IV. Szerk. Szilágyi Lóránd. Budapest 1896. 288.

254 *Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 342–343.

255 *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 45.

256 *Kubinyi A.:* Mátyás király i. m. 113.

257 Teleki V. 302.; kiadását lásd *Schönherr Gy.:* Corvin János i. m. 316. 20. j.

ez áll,[258] hiszen az Erzsébet kezén lévő munkácsi és debreceni uradalmaknak alapesetben, öröklés jogán fiára, Mátyásra kellett volna szállniuk.[259] Így inkább arról lehet szó, hogy az uralkodó – úgy is, mint egyetlen örököse a szóban forgó birtokoknak – nyomban továbbadta azokat fiának.[260]

Hunyadi János özvegye 1483. december 18-án még biztosan életben volt[261] és – mint láttuk – 1484. november 11-én már biztosan nem élt, így halála e két időpont között következett be. A közel egy évet azonban forrásaink segítségével tovább szűkíthetjük. Az első biztos adatunk arra, hogy Szilágyi Erzsébet már nincsen az élők sorában, fiának 1484. június 29-i, Budán kibocsátott oklevele, amelyben hozzájárulását adta néhai anyjának egy bizonyos kajtorszállási kun, Mihály pálos szerzetes részére tett adományához.[262] Ha mármost visszaugrunk az év elejére, akkor azt láthatjuk, hogy a király január 25-én már saját debreceni officiálisának, Tarispán Albertnek küldött parancsot.[263] Ez év március elején szintén saját munkácsi kapitányát, Ráskai Balázst utasította,[264] a hónap közepén pedig már a donáttornyai uradalom népei ügyében adott ki védlevelet.[265] Szintén e hónapból, de már a végéről ismert Mátyásnak egy újabb levele, amelyben az előbb említett debreceni ispánnak arra adott parancsot, hogy hajtsa végre anyja korábbi – 1483. december 18-i – levelében leírtakat (Erzsébet neve előtt nem szerepel, hogy néhai lenne).[266] Áprilisban ismét Tarispán Alberthez intézett parancsot a király Bártfa város vámmentessége ügyében.[267] A forrásaink ismertetése kapcsán még egy oklevelet kell idéznünk, mégpedig az uralkodó 1484. június 25-i, az óbudai klariszszák érdekében kiadott általános parancsát, amelyben ugyan nincsen Erzsébet neve megemlítve, de az anyjának oly kedves apácák, illetve jobbágyaik szabadságainak védelméről esik benne szó.[268]

A fentiek alapján elmondható, hogy a király 1484 elején saját kezelésébe vette a korábban anyja kezén lévő munkácsi, debreceni és donáttornyai uradalmakat. Az ispánjaiknak, tiszttartóiknak küldött parancsaiban meglepő

---

258 „…memorato Johanni Corvino nato nostro, cui alioquin prefata condam domina genitrix nostra idem castrum et omnia predicta bona in ultima sua voluntate testamentaliter legavit…" – uo.

259 Meglepő állítással találkozunk Fraknói Vilmosnál, aki Erzsébet halála kapcsán így írt: „…a zordonlelkű matrona erkölcsi érzésének fellázadását elnémította egyetlen unokájának nagy férjére emlékeztető tekintete. János herczegnek engedte át Hunyadvárát, és végrendeletében őt jelölte ki örököséül." – *Fraknói V.:* Hunyadi Mátyás i. m. 342–343., itt aztán a fentebb már idézett 1484. november 11-i oklevélre hivatkozik: „A végrendeletről Mátyás 1484. november 11-iki okiratában tesz említést. Teleki XII. 271.").

260 Vö. *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 45.

261 DF 210 502.

262 „…illustrissima condam domina Elyzabeth, genetrix nostra precarissima…" – DL 18 983.

263 „…officiali oppidi nostri…" – DF 278 850.

264 Archontológia 1458–1526. II. 63. (1484. március 3.).

265 DL 18 943. (1484. március 16.).

266 „…illustris domina Elizabet, genetrix nostra carissima…" – DF 210 503. (1484. március 27.).

267 DF 215 079. (1484. április 24.).

268 DL 18 982., a parancslevelet Beatrix királyné 1484. augusztus 8-án átírta.

módon, amennyiben említette bennük Erzsébet nevét, egyszer sem szerepel a „néhai” kitétel. (Bár anyja elhunytának jelzése természetesen nem szükséges kelléke az egyes leveleknek, mégis legalább az 1484. március 27-i parancs esetében ez elvárható lett volna, mivel az intézkedés Erzsébet korábbi parancsát ismételte meg.) A forrásaink tehát – ezzel ellentétes adat előkerüléséig – megengedik az események alábbi rekonstruálását: a hetvenes éveiben[269] járó Szilágyi Erzsébet 1483. december vége és 1484. január eleje között cselekvőképtelen állapotba került, a halálos ágyán fekvő anyjától Mátyás király át-, illetve visszavette a birtokokat, és kezelésüket embereire bízta. Közvetett adataink alapján a néhai kormányzó özvegye 1484. június második felében fejezte be földi pályafutását. Az uralkodó szűk fél évvel későbbi pozsonyi tartózkodása során,[270] 1484. november 11-én az apja által összegyűjtött vagyon még mindig tekintélyes méretű maradványait, a munkácsi és debreceni uradalmat – anyja végakaratára hivatkozva – fiának, Corvin Jánosnak adományozta.

Összefoglalás

Munkámban Szilágyi Erzsébet életének második szakaszát,[271] mégpedig fia, Mátyás megválasztásától az asszony 1484. júniusi haláláig terjedő időszakát vizsgáltam elsősorban abból a szempontból, hogy mi történt Hunyadi özvegyével azután, hogy a fiából király lett. E huszonhat év történéseit alapvetően két nagyobb időszakra és azokon belül természetesen jó néhány alszakaszra lehet bontani: a két főidőszakot a „király anyja” státusz kialakítása vágja két részre (1458–1461, illetve 1461–1484). Ez utóbbit azonban további alszakaszokra is bonthatjuk: így fiának Podjebrád Kunigundával (Katalinnal) kötött rövid házassága (1461–1464), majd az azt követő évek történéseire (Erzsébet huzamosabb debreceni tartózkodása, az óbudai vár ismételt elnyerése: 1465–1476/1477). Az utolsó szakasz Beatrix királyné Budára érkezésével kezdődhetett (1476/1477) és a kormányzó özvegyének 1484. közepi halálával végződhetett.

Szilágyi Erzsébet negyedszázados „királyi anyasága” alatt a fia, Mátyás király által átadott uradalmakra (amelyek a korábbi elképzelésekkel szemben korántsem tették óriási vagyon kezelőjévé az özvegyet) alapozva létrehozott egy, a főúri és a királynéi udvartartások között valahol félúton elhelyezkedő udvari és birtokigazgatási szervezetet: egyfelől legalább egy megye élére ő állított ispánokat, másfelől azonban csak egyetlen méltóságviselőjét, az udvarmestert ismerjük. Tudunk persze titkáráról, akit néha kancellárjaként említenek, illetve ügyvivőjéről, aki azonban egyúttal a királyé is volt, de klasszikus értelemben vett udvartartására nincsenek adataink. Hogy ennek a sajátos

269 Vö. *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 27.; *Kubinyi A.:* Mátyás király i. m. 13.
270 Itineraria 1458–1490. 119.
271 Az 1458. évig terjedő életére vázlatosan lásd *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 27–37.

magyar forrásviszonyok az okai,[272] vagy más egyéb, arra a további kutatások feladata választ adni.

Tanulmányomban nem vizsgáltam Erzsébet „udvarának" minden szegmensét, így például külön munkát igényelne – jóllehet Teke Zsuzsa általánosságban jellemezte már – birtokigazgatási tevékenységének feltárása, valamint hasonlóképpen szükséges lenne az egyes uradalmakon belül folyó élet részletes bemutatása is, ahogy a kutatás által felszínre hozott, legalább két tucat levelének kiadása sem lenne haszontalan.

272 Vö. *C. Tóth Norbert:* Egy főúri udvar a késő középkori Magyarországon: az ecsedi Bátoriak. A nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve 59. (2017) 122.

Adattár

Szilágyi Erzsébet méltóság- és tisztségviselői

(coborszentmihályi) Cobor Mihály (János fia)[273] udvarmester (1462)
Csapi András udvarmester (1460)
Csetneki János (András fia)[274] munkácsi várnagy és beregi ispán (1474–1482)
Csirai Benedek szentandrási/donáttornyai ispán (1463–1465)
Debreceni Porkoláb Bálint[275] külső-szolnoki alispán (1467)
Dengelegi Miklós (Bernát fia)[276] debreceni ispán (1474, 1477)
Farmosi[277] László (Benedek fia) óbudai várnagy (1470), munkácsi várnagy és beregi ispán (1476–1482)
Földesi Imre[278] deák debreceni ispán (1471)
Gyalui Vas Antal külső-szolnoki alispán (1470–1480)[279]
Keszi Balázs deák[280] munkácsi várnagy és beregi ispán (1461–1466)
Lengyel Jakab debreceni ispán (1462–1471)
Majtényi János donáttornyai ispán (1479)
Mátai Tamás udvarmester (1460–1462), debreceni ispán (1461–1462)
Móré János lásd Temesközi Móré János
Mucsinyi László debreceni ispán (1471–1474)
Muronyi Vér András csabacsűdi ispán (1470), familiáris (1472), donáttornyai ispán (1474), debreceni ispán (1481–1483)
Parlagi Pál (Ferenc fia)[281] udvarmester (1459)
Péceli Benedek jogügyigazgató (1466–1482), udvarmester (1479)
Sári Máté munkácsi várnagy és beregi ispán (1482–1483)

---

273 Hunyadi János familiárisa 1454-ben (DL 90 013.), borsodi és gömöri ispán, diósgyőri várnagy (1453–1456) volt (Archontológia 1301–1457. II. 45.), majd 1469-ben komáromi ispán (Archontológia 1458–1526. II. 130.).

274 *Engel P.:* Genealógia i. m. Ákos nem 1. Bebek-ág 2. tábla: Csetneki.

275 Archontológia 1458–1526. II. 139. – 1469-ben Csabai Porkoláb néven (DF 265 868–265 869.), 1482. július 9-én debreceni bíró (DL 56 122.).

276 *Engel P.:* Genealógia i. m. Káta nem 5. tábla: Dengelegi (Pongrác); apja, Bernát Hunyadi János familiárisa, közép-szolnoki (al)ispán (1446–1457), Szilágyi Mihály familiárisa 1457. (Zichy XII. 250., Archontológia 1301–1457. II. 59.).

277 „Ladislai filii Benedicti Wathay de Farnas ac Nicolai, Iohannis et Petri fratrum eiusdem carnalium” – DL 67 516. – László ez alapján a Heves, illetve Külső-Szolnok megyei Farmos birtokról nevezett nemesi család sarja.

278 Testvére (DL 30 879.), Tamás 1468-ban külső-szolnoki alispán (Archontológia 1458–1526. II. 139.).

279 Archontológia 1458–1526. II. 139., Erzsébet embere (1482: DL 50 377.).

280 Solymosi várnagy, aradi alispán (1445–1453, 1458–1460), máramarosi ispán (1468) volt még (Archontológia 1458–1526. II. 29., 150.).

281 *Engel P.:* Genealógia i. m., Parlagi. – Parlagi Pál Hunyadi János familiárisa, szatmári (1449–1453), közép-szolnoki (1455–1457) ispán, tokaji várnagy (1456–1458) volt (Archontológia 1301–1457. II. 186.), majd borsodi ispán (1458–1459), máramarosi ispán (1460–1461) volt (Archontológia 1458–1526. II. 83., 149.).

Szentgyörgyi Vince Tamás (János fia)[282] udvarmester (1481)
Szentlászlói Tamás[283] debreceni ispán (1476)[284]
Szepesi Péter (László fia)[285] udvarmester (1474)[286]
Szilva Miklós (Temesközi, Jenői?) udvarmester (1471)
Teleki Varjasi János szentandrási/donáttornyai ispán (1463–1465), munkácsi várnagy és beregi ispán (1467–1472), debreceni ispán (1474, 1477), familiáris (1478), donáttornyai ispán (1480–1482)
Temesközi (Móré) János szentandrási/donáttornyai ispán (1463–1465), munkácsi várnagy és beregi ispán (1467–1475)[287]
Tót Imre debreceni ispán (1476)
Verebélyi György munkácsi várnagy és beregi ispán (1482–1483)

A főbb tisztségviselők vázlatos családi viszonyai

E részbe csak azokat a személyeket vettem fel, akikről, illetve a családjukról az említésen túl is rendelkezünk érdemi információkkal.

Keszi Balázs deák

Szilágyi Erzsébet famíliájának talán legismertebb tagja. Balázs deák a forrásainkban először 1439 szeptemberében bukkan fel, amikor Albert király kegyéből Harapki Botos András temesi ispán familiárisaként Páznádi[288] Ferenc deákkal – aki Rozgonyi István egykori temesi ispán familiárisa volt –, illetve utóbbi rokonaival, Páznádi Baki Jánossal és Györggyel együtt elnyerték a hűtlenné lett Mihály rác vajda Arad megyei Keszi és Sárszó birtokait.[289] Az idézett oklevél, továbbá más forrásaink alapján gyanítható, hogy Balázs társához, Ferenchez hasonlóan szintén e rokonságba tartozott: 1446-ban ő is Páznádiként[290] szerepel,[291] jóllehet az 1440-es években már „használta" a Keszi nevet

282 *Engel P.:* Genealógia i. m., Vince (szentgyörgyi), Újlaki Miklós familiárisa, somogyi alispán (1452–1455), visegrádi várnagy (1454) volt (Archontológia 1301–1457. II. 259.), majd somogyi alispán (1460), visegrádi, kaposújvári várnagy, fejéri ispán (1461, 1464–1465, 1469), tolnai alispán (1467–1468) volt (Archontológia 1458–1526. II. 222., 101., 270.).
283 Csongrád m.; 1461: DL 93 305., 1482. január 15.: Erzsébet megbízottja (DL 50 377.).
284 1480-ban Parlagi György familiárisa (DL 56 110.), később külső-szolnoki ispán (1484) lett (Archontológia 1458–1526. II. 139.).
285 *Engel P.:* Genealógia i. m. Szepesi (Bihar m.), apja, László bihari alispán (1446), alkormányzó és budai várnagy (1448–1449) volt (Archontológia 1301–1457. II. 229.; Bereg 216. sz.).
286 1488-ban beregi választott nemesi esküdt volt (Archontológia 1458–1526. II. 69.).
287 Közben csanádi alispán (1468) volt (Archontológia 1301–1457. II. 91.).
288 Archontológia 1301–1457. II. 187.
289 *Bártfai Szabó László:* A Sárvár-felsővidéki gróf Széchényi család története I. 1252–1732. Budapest 1911. 552. (DL 13 440., 1439. szeptember 29.; idézi Archontológia 1301–1457. II. 128.)
290 Temes megyei helység (*Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. II. 56.).
291 DL 49 763. (1446. augusztus 12.).

is.[292] Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy egyfelől az adománylevélnek Hunyadi János kormányzó általi 1451. évi megerősítésekor az oklevelet mindketten mint „deákok" mutatták be.[293] Másfelől 1455-ben, amikor V. László király engedélye révén szabadon végrendelkezhettek javaikról, Balázs – ismét csak deák! – és felesége az aradi székesegyház részére tett kegyes adományában csak általánosságban szóltak szüleikről.[294] Mindezek alapján könnyen elképzelhető, hogy valójában Balázs deák *ignobilis* volt, aki feleségét a Páznádi rokonságból nyerte el.

Keszi Balázs ura, Botos András halála (1441)[295] után Hunyadi János familiárisa lett, s rövid idő alatt az első sorba küzdötte fel magát: az erdélyi vajda és kormányzó solymosi várnagya és egyúttal aradi alispánja lett (1440 után pályája együtt mozgott adományos társáéval, Páznádi Ferencével, ő ugyanebben az időszakban hunyadi várnagy és ispán volt).[296] A posztját megtartotta Hunyadi László birtoklása idején, majd az ő halála után is.[297] Keszi Balázs 1461. március közepén már Szilágyi Erzsébet munkácsi várnagya és beregi ispánja volt.[298] Innen minden bizonnyal visszatért királyi szolgálatba,[299] mivel az 1467. évi lázadás miatt ismét szükség volt a régi kipróbált Hunyadi-familiárisokra: a király a Szapolyai Imrétől elvett Máramaros megyébe küldte, ahol feladata Kinizsi Pál munkájának[300] segítése lehetett. Itt körülbelül egy-másfél évig intézhette az ügyeket, mivel 1469 áprilisában már különböző birtokrészeit zálogosította el 600 aranyforint értékben,[301] hogy kifizethesse a királynak legalább 2000 aranyforintnyi tartozását, amelyet akkor halmozott fel, amikor a kezén volt a máramarosi kamara.[302] Úgy tűnik, ekkor „nyugdíjba vonult", az utolsó adatot személyére a sírkövének feliratából ismerjük, eszerint 1474. január 15-én hunyt el.[303] Az egyik legtekintélyesebb Hunyadi-fami-

292 1445. április 2. (DL 92 983.), 1448. június 5. (DL 93 096.).
293 DL 13 440.
294 DL 29 812. (1455. szeptember 17.), a birtokrészek mindkettőjük halála után kerülhettek az aradi káptalan birtokába.
295 Archontológia 1301–1457. I. 204.
296 Uo. 248.
297 Az aradi alispánsága 1446 és 1453 között, solymosi várnagysága 1447 és 1458 között mutatható ki (Archontológia 1301–1457. I. 99., 414.; Archontológia 1458–1526. II. 29.), így a tisztségeket minden bizonnyal 1444-től 1459/1460-ig viselte, utóda, Parlagi György 1461. augusztus 11-én mutatható ki a solymosi vár élén.
298 Archontológia 1458–1526. II. 62.
299 A munkácsi vár élén utódai csak 1467. október 25-én tűnnek fel, így valószínűleg az átadás-átvételre is nem sokkal ezt megelőzően került sor.
300 Archontológia 1458–1526. II. 150.
301 DL 30 214. (1469. április 20.).
302 Perényi 532. sz. (1469. október 5.).
303 *Lővei Pál – Weisz Boglárka:* A gazdaság- és pénzügyigazgatás szereplőinek szórványos síremlékei a középkori Magyarországon. In: Pénz, posztó, piac. Gazdaságtörténeti tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. Weisz Boglárka. Budapest 2016. 246–247.

liáris családjából a feleségén, Anasztázián kívül senkire sem maradtak adatok, gyermekük, ha volt is, a felnőttkort biztosan nem érte meg.[304]

Hosszú szolgálata alatt Keszi vagy, ahogyan halála után emlegették,[305] Solymosi Balázs deák birtokok zálogba vételével, illetve megvételével gyarapította javait: 1453-ban az Arad megyei Babos birtokot vette 100 aranyforintért zálogba.[306] 1461-ben feleségével Kusalyi Jakcs János valamennyi Bereg megyei birtokát vették zálogba 3000 aranyforintért.[307] A következő évben ugyanezen birtokok (Kovászó, Kászony, Újfalu, Zernye, mindkét Almás birtokok fele, Bene, mindkét Muzsaj és Oroszi birtokok negyede) kapcsán már arról értesülünk, hogy a király – apjának, János kormányzónak és édesanyjának, Erzsébetnek tett hűséges szolgálataira tekintettel – jóváhagyta anyja intézkedését, amellyel a mondott birtokokat, amelyeket Kusalyi Jakcs János 2500 aranyforintért zálogosított el neki, visszaváltásig átadta Keszi Balázsnak és általa feleségének.[308] 1473-ban megkapták a birtokokban rejlő királyi jogot is Mátyástól, majd 1477-ben, immáron Balázs deák magtalan halála után a király Matucsinai Gábor kalocsa-bácsi érseknek és általa testvérének adományozta azokat.[309] Mindezeken túl voltak még részei az Arad megyei Szombathelyen és a Zaránd megyei Fejéregyházon is.[310]

Kostyán Pál (a családfát lásd Függelék III.)

Szilágyi Erzsébet leveleinek és okleveleinek kibocsátását valószínűleg a kezdetektől fogva egészen élete végéig egy személyben Kostyán *(Gozthan)* Pál irányította[311] (legalábbis 1462-ben már Erzsébet szolgálatában állt),[312] aki a forrásainkban hol jegyzőként, hol pedig titkárként jelenik meg (egyetlen alkalommal pedig titkoskancellárnak nevezték).[313] Ennek ellenére sem beszélhetünk arról, hogy Erzsébetnek külön kancelláriája lett volna: egyfelől nem kívánta ezt meg helyzete, hiszen – mint láttuk – nem volt klasszikus értelemben vett udvartartása. Másfelől az előbbinek is megfelelően az általa kibocsátott levelek döntő többsége valamelyik alkalmazottjához szólt egy adott feladat

304 Erre utal az 1455. évi kegyes adományuk (DL 29 812.), illetve Mátyás király 1485. április 24-i oklevele, amely szerint Balázs magtalanul hunyt el (DL 72 044.). – Anasztázia 1479. szeptember 28-án még élt (DL 105 922.).
305 DL 72 044. pag. 2.
306 Perényi 485. sz. (1455. február 18.).
307 DL 72 044. pag. 2. (1461. március 14.).
308 DL 15 739. (1462. június 12.).
309 DL 72 044.
310 DL 30 214., Perényi 532. sz., vö. DL 29 812.
311 Az első konkrét adat erre 1465. február 19-ről (*Gyárfás István:* A jász-kunok története III. Kecskemét 1883. [a továbbiakban Gyárfás] 648.), az utolsó 1481. augusztus 2-ről ismert (DL 16 236.).
312 DL 45 000.
313 1477. június 8. (Teleki XII. 25.).

ügyében.[314] Jóllehet Erzsébet valamennyi levelének írásképét még senki sem vizsgálta meg egyenként, annyi már most is elmondható, hogy egy-egy kéz hosszú ideig kimutatható, illetve az „irodában" egy időben aligha dolgozott egyszerre több „kéz".

A titkára szolgálatait Erzsébet egyházi javadalommal honorálta: a váci székeskáptalanban 1465 elejétől 1484 tavaszáig biztosan Pál viselte a nógrádi főesperességet a vele összekapcsolt váci kanonoksággal.[315] E mellett valamikor 1477 elején Erzsébet az erdélyi Nagydemeter plébániára szerette volna Geréb László erdélyi püspök útján kineveztetni, de a beszterceiek tiltakoztak az uralkodónál azzal, hogy annak betöltésének joga őket illeti.[316]

Kostyán Pál rokoni viszonyai némi bizonytalanság árán, de megrajzolhatók. Nagyapja, Miklós az újszászi jászok közül származott, a család egyik tagja – talán nagybátyja – az 1431-ben a bécsi egyetemen feltűnő Mihály későbbi királyi káplán volt. Pál valószínűleg az ő közreműködésével jutott Szilágyi Erzsébet környezetébe. A király 1465-ben a néhai Mihály káplán és testvérének özvegye, *Anglyth* asszony szolgálataira tekintettel őt meg fiait felmentette az akó és minden más, jászok által fizetendő adó alól.[317] Mihály káplán, az özvegy, illetve György fia, Kostyán Pál között egygenerációnyi különbség volt: valószínűleg az előbbiek apja a titkárunk nagyapja volt. *Anglyth* asszony fiai közül ketten – minden bizonnyal Pál révén[318] – bekerültek a királyi udvarba, és Mihály komáromi ispán és várnagy lett 1481 és 1490 között, testvére, Péter pedig komáromi várnagy, illetve az általuk megszerzett Győr megyei nagyszemerei birtokrész[319] révén újszemerei Újszászi Péter néven a megye egyik alispánja volt 1501 és 1507 között.[320] Mátyás király szolgálataikért mindkettőjüket 1482-ben megnemesítette.[321]

Teleki Varjasi János (a családfát lásd Függelék III.)

Varjasi János családfáját a Zsigmond kor elejéig tudjuk visszavezetni, az „ősök" azonban csak fiaik által ismertek: 1400. március 28-án a csanádi káptalan előtt Varjasi Gergely fiai, Balázs, Tamás és László, illetve Pál fia, Balázs és

314 Ezekre lásd részletesen *Teke Zs.:* Szilágyi Erzsébet i. m. 39–42.

315 *C. Tóth Norbert:* A váci székeskáptalan archontológiája 1378–1526. In: Studia Comitatensia – A Ferenczy Múzeumi Centrum Évkönyve Új folyam 2. (2016) 15. – Azonosítására a felsorolt adatokon túl lásd még DL 16 922., illetve *Horváth Lajos:* Az Újszászi család a XV–XVI. században. Zounuk. A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 3. (1998) 9–18.

316 Teleki XII. 25. (1477. június 8.).

317 Gyárfás III. 647. – Vö. *Weisz Boglárka:* A jászok adózása a középkorban. In: Hatalom, adó, jog i. m. 114–115.

318 Egy 1481. évi oklevél szerint Pál, valamint az említett Mihály és Péter osztályos testvérek (DL 81 937.).

319 DL 19 367.

320 Archontológia 1458–1526. II. 113.

321 Hazai oklevéltár 1234–1536. Szerk. Nagy Imre, Deák Farkas, Nagy Gyula. Budapest 1879. 436. (1466. június 19.).

másik Pál fia, Péter osztoztak meg a Temes megyei[322] Gyarmat birtokukon.[323] A második generációból Pál fia, Balázs és Gergely fia, Tamás kivételével mindegyiküknek ismert a leszármazottja: az 1410-es évek végén, 1420-as évek elején Varjas (Gergely fia) Balázs fia, Miklós,[324] (Pál fia) Péter fiai, György és László,[325] valamint (Gergely fia) László fia, Sebestyén[326] nevével találkozunk, de ekkor még mindegyikőjük Gyarmat birtokon tartotta rezidenciáját.[327] Hogy pontosan mikor szerezték meg, illetve településtek át a Csanád megyei[328] Telek birtokra, egyelőre nem tudni, mivel 1430-ban még Gyarmatról nevezik magukat,[329] az 1430-as években az eredeti, Csanád megyei[330] névadó birtokuk után Varjasi néven is felbukkannak.[331] Telek birtokukról először 1444-ben nevezték őket,[332] s ettől kezdve hol Teleki Varjasi, hol pedig csupán Varjasi néven találkozunk velük forrásainkban.[333]

A harmadik generáció négy ismert férfi tagjából kettőnek ismerjük a feleségét is, Miklós egy ismeretlen családból származó Cecíliával házasodott összse,[334] míg Sebestyén felesége Vissádi Székely András leánya, Erzsébet volt.[335] Gyermekeket azonban csak az utóbbi házasságból ismerünk: László és Margit

322 *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. II. 39.

323 DF 250 613.

324 Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez I. 1183–1430. Másolta és gyűjtötte Pesty Frigyes, sajtó alá rendezte Ortvay Tivadar. Pozsony 1896. (a továbbiakban Temes I.) 532. (1417). – Talán vele azonos az 1442-ben és 1444-ben az országgyűlésen Varjas Miklós néven feltűnő személy (Archontológia 1301–1457. I. 526.).

325 ZsO VI. 2379. sz. (1418).

326 ZsO IX. 1129. sz. (1422).

327 A szóban forgó birtok tulajdonviszonyai némileg zavarosak, mivel 1418-ban feltűnik egy másik Gyarmati család, mégpedig egy bizonyos vajda fia, Miklós meg fiai, János és Miklós, akiket ekkor a Temes megyei Kisgyőröd birtokba iktattak (Temes I. 549.), amely birtok később a Varjasiak kezén vagy jogigényében is előbukkan (DL 17 289.). 1428-ban pedig a mondott Vajdafi Miklós Gyarmat birtokát határoltatta meg (Temes I. 619.).

328 *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. I. 705.

329 Temes I. 629.

330 *Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. I. 706.

331 Diplome privind istoria comitatului Timiş şi a oraşului Timişoara/Oklevelek Temesvármegye és Temesvár város történetéhez II. 1430–1470. Culese de/Anyagát gyűjtötte Pesty Frigyes, ediţie, note şi comentarii/magyarázó jegyzetekkel kiadta Livia Magina, Adrian Magina. Cluj-Napoca 2014. (a továbbiakban Temes II.) 47., 51. (1434).

332 A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára II. Szerk. Nagy Gyula. Budapest 1889. (a továbbiakban Sztáray) 361., DL 13 765. – 1449-ben már Telek birtok ügyében pereskedett a két testvér özvegye (Temes II. 202.).

333 Vö. két 1449. évi oklevéllel, amelyben Varjasi és Teleki Varjasi néven is előfordul a család (Temes II. 201. és 202.).

334 1449-ben már özvegyként szerepel (Temes II. 202., 204.), 1450-ben még életben volt (DL 14 366.).

335 DF 251 571. (1453. november 19.), a forrás szerint Erzsébet apjával, Székely Andrással együtt a Temes megyei Csorna birtokon lakott (egy ideig). – Vö. még az aradi káptalan 1434. november 20-i oklevelével, amely szerint Vissádi Besenyő András megfizette Varjasi Sebestyén özvegyének a hitbéreként és hozományaként járó 400 – akkor keresztespénznek nevezett – forintot (Temes II. 51.). – Erzsébet 1456-ban még élt (Temes II. 303.).

1434-ben szerepelnek először és utoljára,[336] jóllehet Margitról közvetett adatok alapján tudjuk, hogy feleségül ment (Szalma)tercsi Mihályhoz,[337] akitől egy László nevű fia született.[338] A házaspárnak további gyermekei is lettek: 1449-ben ugyanis János (ekkor még kiskorú volt)[339] és két hajadon húga, Katalin és Zsófia tűnik fel.[340] A leányok közül Zsófia még egyszer, 1451-ben szerepel egy oklevélben,[341] de több adatot rá sem ismerünk.

Teleki Varjasi János a fenti adatok alapján az 1430/1440-es évek fordulóján születhetett és korán Hunyadi János szolgálatába lépett, majd annak halála után fia, László famíliájába került,[342] innen minden bizonnyal 1457 tavaszán lépett Erzsébet szolgálatába: 1463-ban már szentandrási/donáttornyai ispánként találkozunk vele (1463–1466), majd a munkácsi uradalom élére (1467–1472) helyezte át a király anyja. A következő szolgálati helye Debrecen volt (1473–1475, 1477–1479), hogy aztán visszatérve a kezdetekhez, a donáttornyai ispánság élén (1480–1482) fejezze be pályafutását. Varjasi időközben megházasodott, de gyermekéről, ha volt is, nem maradtak adatok. János 1482. január 20-án még életben volt,[343] de június 3-án már özvegyét szólította fel Nagy Ambrus lippai bíró, hogy polgártársuk, Radics László leányát küldje vissza az apjának.[344] Varjasi János meg özvegy édesanyja 1453-ban mint Varjasteleki Varjasok szerepelnek egy panasz kapcsán,[345] e „település” azonban nem azonos a Temes megyei Varjas(telekkel),[346] és nem is volt különálló település, hanem Donáttornya részét képezte: ispánsága idején itt kapott házat és lakott Varjasi János.[347]

---

336 Temes II. 51. (DL 12 636.)

337 Mihályt 1449-ben Sebestyén özvegye, fia, János meg leányai ügyvédjükül vallották (Temes II. 202.).

338 A közvetett bizonyítékunk két oklevél adatain nyugszik: az egyik a leleszi konvent 1472. évi oklevele, amelyben Teleki Varjas János mellett Tercsi Mihály fia, László szerepel, akiről megjegyezték, hogy anyját Margitnak hívták, az oklevélben megnevezték még László fratereit, Boldizsárt, Imrét és Pétert (már 1468-ban is szerepelnek együtt: Temes II. 404.), akikről azonban nem állítják, hogy Margit az anyjuk (DL 17 289.). A másik, Mátyás király 1466. évi adománylevele, amelyben Teleki Varjas János és Bizerei János kapott szolgálataiért egy birtokot, illetve két külön felét, Varjasi János a saját fele részét Teleki Tercsi Mihály fiával, Lászlóval együtt nyerte el, az iktatás azonban sikertelen volt (DL 16 298.).

339 Temes II. 202. (DL 14 282.).

340 Temes II. 202. (DL 14 281.).

341 Temes II. 233.

342 Vö. Szilágyi Erzsébetnek a csanádi ispánhoz szóló 1457. január 10-i levelével, amelyben meghagyta neki, hogy vegye pártfogásába Sebestyén özvegyét, Erzsébetet és fiát, Jánost (SZEL I. 63.).

343 Gyömrő 323. sz.

344 DL 25 394.

345 DF 251 571.

346 *Engel Pál:* Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. Térinformatika: Kollányi László, Sallay Ágnes. [CD-ROM] Budapest 2001. (pontkód: 17TS33).

347 Temes II. 378. (DL 16 153., 1465. január 10.).

A birtokait meglehetősen jól ismerjük, egyfelől örökölte nagybátyja, Varjasi Miklós javait,[348] másrészt a névadó birtoka, Telek mellett, a Temes megyei Csorna is az övé volt.[349] 1472-ben a Csanád megyei Telek, Bagd, Fecskés és Földvár birtokok tulajdonosaként tiltakozott a felsorolt birtokokhoz tartozó erdői elfoglalása és használata miatt.[350] Továbbá ugyanebben az évben része – és/vagy jogigénye – volt az Arad megyei Szentmiklós, a Temes megyei Vissád, és Csorna meg Kis- és Nagygyőröd, valamint a Csanád megyei Csücsköd és Oroszlános birtokokban.[351] Hűséges szolgálataiért 1462 júliusában a királytól unokaöccseivel,[352] Lászlóval és Boldizsárral Bagd királyi prédiumot,[353] 1466 elején pedig szintén unokaöccsével, (Szalma)tercsi Lászlóval – a királyt meg anyját öröklés jogán *(iure hereditario)* megillető – Csanád megyei Monyorósfecskés birtok meg a hozzá tartozó – felsorolt – prédiumok felét kapták meg, a másik felét Bizerei János, valamint Almási Tatár János és Jakab nyerték el.[354] Az iktatásnak többen ellentmondtak, így nem tudni, hogy ténylegesen is el tudták-e foglalni azt.[355] 1476-ban, valószínűleg fizetése gyanánt, úrnőjétől zálog címén megkapta a szintén Csanád megyei Feketeföldvár birtokot hét prédiummal együtt, ezúttal az iktatás ellentmondás nélkül lezajlott.[356]

A Teleki Varjasiakra vonatkozó oklevelek kapcsán meg kell említeni, hogy valamennyi hátoldalán, azonos kézzel, magyarul feltüntették a latin szöveg rövid tartalmát. E tényt azért fontos megjegyeznünk, mivel az oklevelek döntő többsége ugyan a Magyar Nemzeti Levéltárban van (bár több különböző fondban), de fél tucatot a jászói konvent országos levéltárában őriznek.[357]

Temesközi (Móré) János (a családfát lásd Függelék III.)

Szilágyi Erzsébet tisztségviselői között Temesközi János és Móré János nevű személyekkel egyaránt találkozunk. A két különböző néven szereplő személy azonosítását egy 1489. februári országbírói oklevél teszi lehetővé, amely szerint a panaszban leírtak 17 évvel korábban, azaz 1469-ben történtek, amikor

348 1450. május 5. (DL 14 366.), lásd még DL 13 765. (1444. április 23-án Varjasi Miklós kérte a Csanád megyei Inaak prédiuma meghatárolását).

349 A lakatlan birtokot ugyan elfoglalta egy szegedi polgár, Szabó Péter, de a szomszédok és határosok körében tartott eskü alatti tanúvallatás után visszaiktatták a Varjasiaknak (DF 251 571.: 1453. szeptember 28. és november 19.).

350 DL 17 290. (1472. február 14.).

351 DL 17 289. (1472. február 14.).

352 Az adománylevélben mint „carnalis frater"-ek szerepelnek, de tudjuk, hogy ők ketten János sógorának, Mihálynak a fiai (László ráadásul biztosan János testvérének, Margitnak a fia).

353 DF 251 020. (1462. július 3.).

354 DF 251 021. (1466. január 19.).

355 DL 16 298. (1466. január 19. és február 17.). – 1489-ben Körei Fóris és Pozsegai Gáspár kezén volt a birtok (DL 19 509.).

356 DF 251 574. (1476. május 2. és 14.).

357 Vö. *Iványi Béla:* Nyelvemlékek a gróf Teleki-család gyömrői levéltárában. Magyar Nyelv 9. (1913) 442–445.

Csetneki János (később szintén munkácsi várnagy) Móré János akkori munkácsi várnaggyal együtt hatalmaskodott.[358] A Bereg megyei archontológiai lista összeállításakor az adatot – nem gondolván a két János azonosságára – elvetettük –, mondván, 1469-ben Temesközi János volt a várnagy – és külön vettük fel őket.[359] A két személy pályáját összevetve azonban egyértelművé vált, hogy Temesközi János azonos a forrásainkban Móré János néven szereplő tisztségviselővel.

Temesközi (Móré) János első említése 1448-ból ismeretes, amikor testvérével, Temesközi Bálinttal és annak feleségével, Farkasdi Farkas Ilkóval meg másokkal zálog címén bevezették a Pozsony megyei Farkashida birtokába.[360] A szóban forgó Bálint jól ismert szereplője a „zavaros időknek", pályáját Rozgonyi ifj. István és fia, Sebestyén pozsonyi várnagyaként (1442–1450) kezdte, a pozsonyi csetepatét[361] követően Hunyadi János familiárisaként előbb kölpényi várnagy (1451), majd nagyszombati és szakolcai kapitány (1452–1454) lett.[362] A pályáját Mátyás király óbudai várnagyaként (1459) fejezte be,[363] utolsó adatunk rá egy 1460. április 5-i tanúvallatás, amelyben már volt várnagyként szerepel.[364]

Fentebb már szó esett róla, hogy Bálint és János testvérek, az oklevél szerint egészen pontosan anyai részről voltak testvérek *(uterinus frater)*.[365] Mindezt két további adattal is igazolhatjuk: Temesközi Bálint apja Képedi[366] György,[367] Jánosé viszont Temesközi Tamás volt, ráadásul az utóbbi forrásból értesülünk anyjuk, az ekkor már özvegy Dorottya nevéről is.[368] Mindez azt jelenti, hogy Dorottya asszonynak az első férje Képedi György, a második Temesközi Tamás volt (az utóbbi „valódi" nevét nem tudjuk), előbbitől Bálint, utóbbitól János nevű fia született. (Egy 1459. évi királyi adománylevélben viszont, amikor Temesközi Bálint szolgálatai fejében egy székesfehérvári házat és szőlőt nyert el, János *carnalis frater*ként szerepel.)[369] János felesége Csobodi István és Erzsébet szintén Erzsébet nevű leánya volt,[370] gyermekeikről, ha születtek is,

358 DL 19 487.
359 Archontológia 1458–1526. II. 62–63.
360 DL 14 199.
361 Minderre meg Bálint feleségének családjára lásd *Pálosfalvi T.:* A pozsonyi vár elfoglalása i. m. 204.
362 Archontológia 1301–1457. II. 242.
363 DL 107 914.
364 DL 15 459.
365 DL 14 199. (1448. október 1.).
366 Temes megyei helység (*Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. II. 45.).
367 DF 225 585. (1439. július 11., idézi Archontológia 1458–1526. II. 242.).
368 DL 31 823. (1464. május 2.).
369 „Valentino Themeskewzy ac Iohanni similiter Themeskewzy carnali necnon Alberto, Osvaldo et Dominico filiis Georgii filii Iohannis de Thatalas fratribus suis" – DL 107 914. (1459. április 11.).
370 DF 251 570. (1453. november 1.), DL 31 823. (1464. május 2.), 1464. június 7. (DL 45 101.).

nem tudunk. Halála időpontja nem ismert, de 1476. január 18-án még élt.[371] Az 1464-es oklevélben János familiárisai között szerepel egy bizonyos – talán Jenői[372] – Szilva Miklós, aki nagy valószínűséggel azonos Szilágyi Erzsébet 1471-ben feltűnő udvarmesterével, Szilva Miklóssal.[373] E Miklós családi leszármazása egyelőre teljességgel ismeretlen, ám az biztos, hogy 1466-ban már Erzsébet udvarához tartozott, mivel egy birtok adományozásánál hűséges hívei – Gyarmati Balázs fia, László, Temesközi János és Keszi Balázs munkácsi várnagy – között sorolta fel.[374]

Temesközi Móré János – valószínűleg testvére, Bálint révén – lépett a Hunyadiak szolgálatába[375] és Szilágyi Erzsébet szentandrási/donáttornyai ispánja (1463–1465) lett. E tisztségből a következő év végén a munkácsi uradalom élére helyezte át a király anyja, s a várnagyságot és a beregi ispánságot majdnem tíz éven át viselte (1466–1475). Közben, 1468-ban egyetlen alkalommal csanádi alispánként is feltűnik.[376] Ennek az adatnak a magyarázata meglehetősen nehéz, mivel 1468 és 1479 között nem ismerjük a csanádi ispánokat. Felmerülhet, hogy csakúgy mint Bereg és Külső-Szolnok megyék ispánságát, ezt, illetve ennek is a felét a király anyja tartotta kezén: ezt támogatná, hogy több Csanád megyei birtok is a tulajdonában volt.[377] Ugyanakkor gyengíti az elméletet, hogy az alispánként felbukkanó személyek közül Temesközin kívül senkit sem tudunk Szilágyi Erzsébet famíliájában kimutatni.[378]

Móré János birtokainak nagysága alapján minden bizonnyal a kisnemesek sorába tartozott, a szolgálata révén kapott pénzösszegeket „befektette" és jórészt zálog révén növelte a kezén lévő birtokállományt: 1448-ban a Pozsony megyei Farkashida birtokban szerzett egy zálogos részt,[379] 1453-ban – ekkor Kóródi Temesközi néven szerepel – Oszlári Majos Péter fiaitól kapta meg apósa, Csobodi István birtokrészét a Temes megyei Szentgyörgy birtokon,[380] vé-

371 SZEL I. 74.

372 Az oklevél szövege alapján nem egyértelmű, hogy a felsorolásban (Anthonium Kathona, Nicolaum Zylwa et Iohannem Zeel de Jenew) rá is vonatkozik-e a település neve (DL 31 823.).

373 Erzsébet 1471. szeptember 24-i oklevelének relációs jegyzetében szerepel a neve (SZEL II. 250.).

374 Joó-magángyűjtemény (1466. október 24.).

375 Erre utal, hogy egy 1453. évi oklevélben mint Kóródi Temesközi János szerepel, Kóród birtok Déva vár tartozéka (*Csánki D.:* Történelmi földrajz i. m. V. 103.), éppenséggel Hunyadi János birtoka volt (Archontológia 1301–1457. I. 299.).

376 Archontológia 1301–1457. II. 91.

377 Például Dombegyház, Kuppa és Battonya a szentandrási/donáttornyai birtoktest részeként (lásd ott).

378 Archontológia 1301–1457. II. 91.

379 DL 14 199.

380 DF 251 570. – Az Oszlári családra lásd *Szaszkó, Elek:* The viceban, the Noble Judges and „the Traitor" (The Biographies of the Oszlári and the Porazfalvi Families). Banatica 28. (2018) 419–541.

gül 1464-ben szintén a Temes megyei Ság birtokon vette 58 aranyforintért zálogba Sági István ottani teljes részét.[381]

Vér András (a családfát lásd Függelék III.)[382]

A Temes megyei Murony birtok után elnevezett Vér András szolgálatvállalása Szilágyi Erzsébet udvarában minden bizonnyal korábbi családi hagyományon alapult: 1463-ban Mátyás király ugyanis anyja kérésére adta a Baranya megyei Farkasfalva birtokban rejlő királyi jogot Temesközi Vér György özvegyének, Veronikának meg fiainak, Andrásnak, Jánosnak és Istvánnak.[383] A gyermekek között első helyen álló Andrásról nem tudjuk, mikor született, apja, György 1449-ben még élt,[384] de – mint láttuk – 1463-ban már özvegye szerepelt. Így 1470-ben, amikor Szilágyi Erzsébet csabacsűdi ispánjaként találkozunk vele,[385] még pályája elején járhatott. Valamikor ekkortájt a király vele foglaltatta vissza a szentandrási/donáttornyai uradalom addigra így-úgy eladományozott részeit anyja részére, legalábbis 1471. augusztus 8-án a király megtiltotta mindenkinek, hogy Donáttornya és Királyság lefoglalása miatt bárki is perbe hívja.[386] Az immáron ismét Donáttornya birtok után elnevezett uradalom ispáni (1474–[1478]) székéből valamikor az 1470-es évek végén a debreceni uradalom élére helyezte át Szilágyi Erzsébet, ahol 1481–1483 között mutatható ki.[387]

Vér András első feleségének nevét nem ismerjük, a második Barancskai Péter özvegye, Ágnes volt, ő 1503-ban bukkan fel.[388] Az ismeretlen nevű feleségétől születtek gyermekei, valószínűleg Borbála, György, János, Ferenc és András sorrendben. Az egyetlen leány 1480-ban még hajadonként kapott egy birtokrészt a Szabolcs megyei Sziget birtokon,[389] 1484-ben pedig ő lehetett az a név szerint nem említett leány, akinek révén Henchidai Benedek Vér András sógora *(sponsus)* volt.[390] Fiai közül egyedül az ifjabb András élte meg a felnőttkort, aki apja kapcsolatrendszerének hála bekerült a királyi udvarba és belépett a méltóságviselők sorába. II. Ulászló királytól – talán 1506 után – megkapta a királyi gyermekek asztalnokmestere címet és 1509-ben címerado-

381 DL 45 101.
382 A család történetét Szarka József dolgozza fel, éppen ezért a jelen helyen csak a Vér András személyéhez szorosan kötődő dolgokkal foglalkozom.
383 DL 86 694. (Gyömrő 243. sz.).
384 DL 86 681. (Gyömrő 205. sz.).
385 Zichy XI. 63.
386 Gyömrő 280. sz. (eredetije lappang).
387 Ugyanakkor talán az ő neve rejtőzik Szilágyi Erzsébet 1478. április 18-i parancsában szereplő donáttornyai „comes” mögött (SZEL I. 77.).
388 Gyömrő 421. sz. (eredetije lappang).
389 DF 278 826. (Debrecen 203. sz.).
390 DL 867 07. (Gyömrő 331. sz., 1484. január 29.).

mányban is részesült.[391] Apjához, Andráshoz hasonlóan az ő felesége is egy korábbi Hunyadi-familiáris[392] – Gerlai Ábránfi Péter – leánya, Anna volt.[393]

Mátyás király anyja familiárisának szolgálatait kisebb-nagyobb adományokkal „hálálta meg", példának okáért 1472-ben a Békés megyei Tarcsa és Szarvas birtokokban lévő királyi jogot,[394] 1478-ban pedig szabadispánságot (pallosjogot) kapott a királytól birtokaira.[395] A „keresetét" igyekezett további birtokok zálog címén történő megszerzésére fordítani, így 1473-ban Kamonyai Mihály Zaránd megyei Székudvar, Mácsa és Kecerkutas birtokait,[396] 1476-ban pedig a Nadabiak birtokait próbálta zálogba venni.[397]

391 Archontológia 1458–1526. I. 164. (DL 38791.).
392 Vö. Archontológia 1458–1526. II. 64. (beregi ispán 1494-ben), 515. (békési országgyűlési követ).
393 *Engel P.:* Genealógia i. m. Csolt nem 2. tábla: Ábránfi (gerlai).
394 Teleki XI. 483. (DL 45 503., 1472. augusztus 12.).
395 Gyömrő 301. sz. (1478. május 29.).
396 DL 107 410. (Gyömrő i. m. 290. sz., 1473. augusztus 14.).
397 Gyömrő 296. sz. (DL 107 407., 1476. február 17.).

Függelék

A függelékben használt rövidítések:
K = (az oklevél) kibocsátója
Ro. = relatio

I.
Szilágyi Erzsébet méltóság- és tisztségviselői

udvarmester *(senescalus)*

Parlagi Pál (Ferenc fia)[398]	1459. május 22. (DL 81 352.)[399] 1459. szeptember 27. (Ro. DF 278 813.)
Csapi András	1460. augusztus 18. (Ro. Zichy X. 113.)
Mátai Tamás	1460. szeptember 3. (Ro. SZEL II. 243.) 1462. március 29. (Ro. Zichy X. 217.)
Cobor Mihály (János fia)[400]	1462. július 15. (Teleki XI. 34.)
(Temesközi)[401] Szilva Miklós	1471. szeptember 24. (Ro. SZEL II. 250.)
Szepesi Péter (László fia)[402]	1474. január 30. (K: DL 55 974.)
Péceli Benedek deák (János fia)[403]	1479. július 17. (K: Bereg 228. sz.)
Szentgyörgyi Vince Tamás (János fia)[404]	1481. augusztus 2. (DL 16 236.)

398 *Engel P.:* Genealógia i. m. Parlagi.
399 Mátyás király oklevelében tollhibából adódóan mint „magistrum curie nostre” szerepel.
400 *Engel P.:* Genealógia i. m. Cobor (Czobor, coborszentmihályi).
401 Joó-magángyűjtemény (1466. október 24.).
402 *Engel P.:* Genealógia i. m. Szepesi (Bihar m.).
403 Származására, családjára, hivatali pályájára lásd *Draskóczy István:* Litteratusok egy Pest környéki nemes családban a XIV–XV. században. In: Magyar Herold I. A magyar hivatali írásbeliség fejlődése 1181–1981. Szerk. Kállay István. Budapest 1982. 160–167.; *Bónis György:* Jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Budapest 1971. 277–278.
404 Személyére lásd *Fügedi Erik:* A Szentgyörgyi Vincze család. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 11. (1972) 261–268.; *Engel P.:* Genealógia i. m. Vince (szentgyörgyi).

titkár (jegyző, kancellár)

Újszászi Kostyán Pál (György fia)[405] — 1465. február 19. (Gyárfás III. 648.)[406]; 1481. augusztus 2. (DL 16 236.)[407]

váci kanonok és nógrádi főesperes (1465–1484)[408] a Pest megyei Vidám birtok officiálisa (1466)[409]

ügyvivő/ügyvéd

Péceli Benedek deák (János fia)[410] — 1466. március 27. (DL 16 756.)[411]; 1482. február 20. (Zichy XI. 299.)[412]

káplán

Dobokai Máté — 1472. május 21. (DL 74 193.)

senascula

Dorottya, Bak Mihály özvegye — 1472. június 6. (DL 17 328.)

tavarnica

Ágota, Csaholyi Sebestyén özvegye — 1482. december 15. (DL 56 131.)[413]

---

405 Az azonosításra a felsorolt adatokon túl lásd még a DL 16 922., illetve *Horváth L.:* Újszászi család i. m. 9–18.

406 „notarius", már 1462-ben is Erzsébet szolgálatában állt (DL 45 000.). – Közbenső adatok: 1465. június 3. (DL 45 166., notarius), 1477. június 8. (Teleki XII. 25., DF 247 366., secretarium cancellarium – Erzsébet asszony Geréb László erdélyi püspök útján a nagydemeteri plébánia élére szerette volna kinevezni, de a beszterceiek tiltakoztak.)

407 „notarius", Harsányi néven.

408 *C. Tóth N.:* Váci székeskáptalan i. m. 15.

409 DL 16 236. (1466. április 14.).

410 Lásd *403. jegyzet.*

411 Ebben mint ügyvéd. – Közbenső adatok: 1466. december 28. (DL 37 645., mint Mátyás és anyja director causarumja szerepel). –1466. április 30. (DL 108 408., ügyvéd), 1470. január 31. (SZEL II. 249., ügyvivő, éppen Debrecenben tartózkodik), 1481. augusztus 2. (DL 16 236., ügyvéd).

412 Mint ügyvéd.

413 Vö. még 1484. szeptember 20-i, Óbudán kelt levelével (DL 56 176., szerepel benne egy „Királyi Gergely"). – Csaholyi Sebestyén leánya: Lúcia, Máriási István felesége (1496.: DF 265 485.).

szakács

Szakácskölkedi Péter (Imre fia), Tamás és János (Mihály fiai)	1464. május 26. (DL 105 248., 108 195.)

familiárisok

Basthay István	1459. október 29. (DL 69 834.)[414]
Somogyi Lőrinc	1462. május 7. (DL 37 641.)
Teleki Varjasi János	1464. szeptember 28. (SZEL I. 69.), 1465. január 10. (DL 16 153.), 1478. április 18. (SZEL I. 77.)
(Muronyi) Vér András	1472. augusztus 12. (DL 45 503.)[415]

A munkácsi uradalom várnagyai (ispánjai) és beregi ispánok

Keszi Balázs deák várnagy és ispán (1461–1467)[416]
Temesközi (Móré) János várnagy és ispán (1467–1475)[417]
Teleki Varjas János várnagy és ispán (1467–1473)[418]
Csetneki János várnagy és ispán (1474–1482)
Farmosi[419] László várnagy és ispán (1476–1482)
Verebélyi György és Sári Máté várnagy és ispán (1482–1483)

---

414 Mátyás király neki és általa „Azalay” Lukácsnak és fraterének: János deáknak, Keresztes oppidum (Borsod m.) lakóinak engedélyezi, hogy a Váralja birtokról Keresztes oppidum felé folyó patakon malmot építsenek.

415 „de Wrocz”; Mátyás király a Békés megyei Tarcsa birtokon, Jósa Tamás magszakadásával királyi kézre háramlott részeket, továbbá a szintén Békés megyei, bizonyos okokból királyi adományozás alá eső Szarvas birtokot adta neki örök jogon történő birtoklásra.

416 Valószínűleg az 1467. évi lázadás miatt kellett otthagynia posztját és Máramaros megyébe távoznia.

417 A korábbi ispáni listában Temesközi János és Móré János két külön személyként szerepelt, mivel egy 1489. februári országbírói oklevél adatát, amely szerint a panaszban leírtak 17 évvel korábban, azaz 1469-ben történtek (DL 19 487.), nem gondolván a két János azonosságára, elvetettük, és külön vettük fel az Archontológiába (Archontológia 1458–1526. II. 62–63.). Szilágyi Erzsébet tisztségviselőit tanulmányozva azonban egyértelmű, hogy Temesközi János két néven szerepel forrásainkban, ezt támogatja az is, hogy a két személy tisztségei kiegészítik egymást. – A tisztségben Farmosi László váltotta.

418 Varjasi 1474-ben már debreceni ispán volt, a tisztségben Csetneki János váltotta.

419 Az Archontológia 1458–1526. II. kötetben Fornosi néven, a nevével kapcsolatban azonban lásd a *277. jegyzet*ben írtakat.

A debreceni uradalom ispánjai[420]

Mátai Tamás ispán (1461–1462)
Mátai Tamás és Lengyel Jakab ispánok (1462)
Lengyel Jakab ispán (1463–1471)
Földesi Imre deák és Mucsinyi László ispánok (1471)
Teleki Varjasi János, Mucsinyi László és Dengelegi Miklós (Bernát fia) ispánok (1474)
Szentlászlói Tamás és Tót Imre ispánok (1476)
Teleki Varjasi János és Dengelegi Miklós (Bernát fia) ispánok (1477)
Muronyi Vér András ispán (1481–1483)

A donáttornyai/szentandrási uradalom ispánjai

Teleki Varjasi János és Temesközi (Móré)[421] János szentandrási ispánok (1463)[422]
Temesközi (Móré) János, Teleki Varjasi János és
Csirai Benedek donáttornyai ispánok (1463–1466)[423]
Muronyi Vér András csabacsűdi/donáttornyai ispán (1470–1478)[424]
Majtényi János donáttornyai ispán és alispánja, Veres Máté (1479)[425]
Teleki Varjasi János donáttornyai ispán (1480–1482)[426]

---

420 Az adatokat lásd *C. Tóth N.:* Szilágyi Erzsébet debreceni ispánjai i. m.

421 Lásd a munkácsi várnagyoknál írtakat.

422 1463. március 12. (DL 15 818., Temesközi János kuppai officiálisát említik az oklevélben), 1463. április 15. (SZEL I. 66., Erzsébet levele szerint Varjasi társa, Temesközi János a hunyadi kolostor építkezésén van).

423 1463. június 25. (SZEL I. 67., Erzsébet levele mindhármójukhoz), 1465. március 15. (DF 275 056., Erzsébet levele mindhármójukhoz mint donáttornyai és királysági officiálisokhoz). – Adataikat összevontam, mivel nem mindig szerepel mindegyikük minden levélben, de az ellenőrizhetőség kedvéért a következőkben közlöm az egyes levelek adatait: Varjasi János és Csirai Benedek 1463. június 25. (SZEL I. 67.), 1463. június 29. (DL 25 583.), 1463. augusztus 9. (DL 15 862.). – Temesközi János, (Teleki) Varjasi János és Csira Benedek 1463. június 27. (SZEL I. 68.). – Varjasi János 1463. október 13. (uo. 68.), 1465. január 10. (DL 16 153., Donáttornya tanácsának levele, amelyben nem nevezik ispánnak). – Temesközi János 1463. november 9. (DF 244 865.).

424 1470. augusztus 29. (Zichy XI. 63., mint csabacsűdi ispán), 1474. november 30. (DL 17 626.), 1478. április 18. (SZEL I. 77., név nélkül [comes] szerepel Erzsébet levelében, amelyben Teleki Varjasi Jánost bízta meg, hogy Vásárhelyen ítélkezzen a donáttornyai ispán és az ottani lakosok meg a csanádi püspök emberei közötti ügyben).

425 1479. március 25. (Majtényi oklt. 300.).

426 1480. július 4. (SZEL I. 79., kinevezése). – Köztes adatok: 1481. július 12. (uo. 80.), 1481. október 28. (uo. 81.), 1482. január 15. (DL 50 377.). – 1482. június 3-án már özvegye szerepel (DL 15 084.).

II.
Szilágyi Erzsébet tartózkodási helyei (1457–1483)

1457.	
január 10.	Temesvár[427]
április 14.	Temesvár[428]
1458.	
január 12.	Szeged[429]
március 12.	Buda[430]
június 20.	Buda[431]
június 23.	budai káptalan[432]
október 6.	Buda[433]
október 13.	Buda[434]
december 5.	Buda[435]
1459.	
március 7.	Buda[436]
1460.	
augusztus 18.	Buda[437]
szeptember 3.	Buda[438]
október 23.	Buda[439]

427 SZEL I. 63. (DL 15 125.), a szöveg alatt nyolcszögletű gyűrűspecsét nyomával.
428 DL 94 486. (Szilágyi Mihállyal közösen kiadott oklevele, másolat).
429 Teleki X. 565–569. (DL 15 206.), egyezséglevél.
430 DL 15 220., függő, vörös viaszba nyomott nyolcszögletű ép gyűrűspecsét; Mátyás király kötelezvénye alatt Szilágyi Erzsébet ugyanaznapi záradéka.
431 SZEL I. 64. (DL 15 256.), a szöveg alatt vörös viaszba nyomott (ezt a továbbiakban külön nem jelzem) nyolcszögletű gyűrűspecséttel.
432 DL 37 638., a budai káptalan előtt személyesen megjelenve tiltakozik a Szilágyi Mihály és István rác despota meg Lázár özvegye, Ilona között létrejött egyezség ellen; vö. *Pálosfalvi T.:* Szegedtől Újvárig i. m. 358.
433 DF 250 484., záró gyűrűspecsét nyomával, a szöveg alatt jobbról: „propria commissio domine”.
434 SZEL II. 242. (DF 240 426.), az átírólevél szerint „de propria commissione eiusdem domine” volt kiállítva a levél.
435 Teleki X. 605. (DF 240 430.), a szöveg alatt gyűrűspecsét nyomával, jobbról: „relatio Ladislai Parlagi”; DF 240 431., záró gyűrűspecsét nyomával, a szöveg alatt jobbról: „relatio Ladislai Parlagi”.
436 SZEL II. 243. (DL 59 477.), a szöveg alatt nyolcszögletű gyűrűspecséttel, jobbról: „relatio Pauli Parlagi”.
437 Zichy X. 113. (DL 81 395.), a szöveg alatt nyolcszögletű gyűrűspecsét nyomával, az élén jobbról: „commissio propria domine genetricis domini regis Andrea de Chapi senesculo referente”.
438 SZEL II. 243. (DL 59 484.), a szöveg alatt nyolcszögletű gyűrűspecséttel, jobbról: „relatio Thome de Matha senescali”.
439 SZEL I. 65. (DL 15 513.), a szöveg alatt nyolcszögletű gyűrűspecsét darabjával, az élén: „commissio propria domine genetricis regis”.

1461.	
június 26.	Buda[440]
1462.	
január 23.	Buda[441]
március 11.	Buda[442]
március 29.	Buda[443]
június 12.	Buda[444]
(július	Debrecen)[445]
augusztus 24.	Debrecen[446]
december 15.	Buda[447]
1463.	
február 17.	Buda[448]
március 5.	Buda[449]
március 16.	Buda[450]
április 15.	Buda[451]
június 25.	Buda[452]
június 27.	Buda[453]

440 DF 269 355. (napi kelet nélküli kivonata: DF 287 451.), a szöveg alatt papírfelzetes kerek alakú, az új köriratos (ezt a továbbiakban külön nem jelzem) pecséttel, az élén: „relatio Bernaldi de Dengeleg et Ladislai Parlagi iudicis curie Budensis".

441 DF 269 358., a szöveg alatt pecséttel, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis Bartholomeo provisore curie referente".

442 SZEL II. 244. (DF 214 100.), a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".

443 Zichy X. 217. (DL 81 490.), a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis Thoma de Matha senesculo referente".

444 DL 15 739., személyesen tett bevallást a királyi különös jelenlét előtt.

445 Vö. Mátyás király 1462. július 11-i oklevelével (Zichy X. 229.), illetve *C. Tóth N.:* Mátyás első felesége i. m.

446 *Módy Gy.:* Földesúri kúriák i. m. 130. 39. j. („MOL Céhiratok 3. sz.", 1956-ban elpusztult szövege alapján); vö. az Erzsébet 1462. december 15-i levelével, amely szerint nyáron Debrecenben volt („nos in estate proxime preterita in civitate nostra Debreczen personaliter constitute" – SZEL II. 245., DF 278 817.).

447 SZEL II. 245. (DF 278 817.), a szöveg alatt pecséttel, az élén: „propria [commissio] domine genetricis domini regis".

448 DF 244 861., zárópecsét nyomával, a szöveg élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".

449 DF 261 142. (másolata: DL 28 271.), függőpecsét selyemzsinórjával, a szöveg élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".

450 SZEL I. 66. (DL 15 823.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".

451 SZEL I. 66. (DL 15 836.), zárópecsét nyomával, a szöveg élén az intitulatio mellett: „commissio propria".

452 SZEL I. 67. (DL 15 846.), zárópecsét darabjaival.

453 SZEL I. 68. (DL 15 847.), a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel, az élén: „relatio Bernaldi de Dengeleg et Benedicti de Peczel".

október 13.	Buda[454]
november 9.	Buda[455]
1464.	
(március 29.	Székesfehérvár)[456]
szeptember 28.	Diósgyőr[457]
1465.	
március 15.	Buda[458]
március 17.	Buda[459]
(július 6.	Buda)[460]
1466.	
szeptember 28.	Debrecen[461]
október 24.	Munkács vára[462]
október 26.	Munkács *oppidum*[463]
október 30.	Munkács *oppidum*[464]
november 15.	Debrecen[465]
december 16.	Debrecen[466]
1467.	
január 8.	Debrecen[467]

454 SZEL I. 68. (DL 15 887.), zárópecsét darabjaival.
455 DF 244 865., zárópecsét nyomával.
456 Mátyás király koronázása, amelyen nagy valószínűséggel részt vett (vö. Itineraria 1458–1490. 75.).
457 SZEL I. 69. (DL 16 062.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
458 DF 275 056., a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
459 *Державний архів Закарпатської області* (Kárpátaljai Területi Állami Levéltár), Beregovo, Munkács város főbírájának iratai 1. Királyi rendeletek és oklevelek. (Váry László okmánykollekciója) (a továbbiakban Munkács város lt.) Nr. 10., a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio propria genetricis domini regis”.
460 DL 16 237., Mátyás király Erzsébet kérésére bizonyos bírságok bírói részét neki adja.
461 SZEL II. 246. (DF 214 351.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”; DF 269 361., a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
462 „in castro nostro” – Joó-magángyűjtemény, függőpecsét selyemzsinórjával, a szöveg élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
463 „in oppido nostro” – DL 86 697. (Gyömrő 254. sz.), függőpecsét selyemzsinórja, a szöveg élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
464 „in oppido nostro” – Teleki XI. 182.
465 *Weisz Boglárka:* Debrecen kereskedelmi életének jogi háttere a középkorban. In: Debrecen város 650 éves. Várostörténeti tanulmányok. Szerk. Bárány Attila, Papp Klára, Szálkai Tamás. Debrecen 2011. 145. (DF 278 819.), selyemzsinóron függő pecséttel.
466 „in oppido nostro” – SZEL II. 247. (DL 55 840.), a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel.
467 „in dicto oppido nostro Debreczen” – *Weisz B.:* Debrecen i. m. 146. (DL 65 939., I. János király 1536. szeptember 28-i privilégiális átírása).

1468.	
október 5.	Debrecen[468]
1469.	
február 16.	Óbuda vára[469]
május 5.	Óbuda[470]
szeptember 28.	Buda[471]
november 27.	Buda[472]
1470.	
január 31.	Óbuda[473]
február 26.	Óbuda[474]
augusztus 29.	Óbuda[475]
(december 13.	Buda)[476]
1471.	
július 20.	Óbuda[477]
szeptember 24.	Óbuda[478]
1472.	
(április 14.	Buda)[479]

468 *Szűcs István:* Szabad királyi Debreczen város történelme I. Debreczen 1871. 118–133., magyar fordítás.

469 „in castro" – Teleki XI. 373. (Gyömrő 263. sz.), az oklevél eredetije lappang, a kiadás alapján a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel, az élén: „commissio propria genetricis domini regis", alul: „refferente Benedicto de Peczel".

470 SZEL I. 69. (DL 16 848.), a szöveg alatt pecséttel.

471 Doc. Bátori 113. (DL 72 021.): személyesen tett bevallást a király(i bíróság) előtt.

472 SZEL I. 70. (DL 16 930.), a szöveg alatt pecséttel, jobbról: „de commissione domine genetricis regis", alul: „lecta".

473 SZEL II. 248. (DL 55 904.), a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio domine genetricis regis"; SZEL II. 248. (DL 45 389.), zárópecsét nyomával.

474 DF 250 360. (Szapolyai János szepesi gróf, erdélyi vajda 1513. június 17-i átírásából: A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek [1458–1526]. Közreadja Neumann Tibor. Budapest 2012. 337.).

475 Zichy XI. 63. (DL 81 710.), pecsételés nyoma nélkül.

476 Komorovski Péter Liptó és Árva megyék örökös ispánja Szilágyi Erzsébet, Rozgonyi János országbíró és Vingárti Geréb János közbenjárására elenged bizonyos zálogösszeget Gyarmati Balassa Lászlónak (A Justh család levéltára 1274–1525. Közzéteszi Borsa Iván. Budapest 1991. 264. sz.), ekkor országgyűlés van Budán (Decreta Regni Hungariae 1458–1490. Francisci Döry collectionem manuscriptam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis, Geisa Érszegi, Susanna Teke. Budapest 1989. 184–189.).

477 SZEL II. 249. (DF 285 914.), zárópecsét nyomával.

478 SZEL II. 250. (DL 55 951.), a szöveg alatt pecséttel, jobbról: „relatio Nicolai Zylwa senescali".

479 DF 283 526., Lorenzo Roverella pápai követ engedélyezi Szilágyi Erzsébet számára, hogy kísérőivel az óbudai klarissza apácákat szabadon meglátogathassa.

május 20.	Buda[480]
(május 25.	Budaszentlőrinc)[481]
(június 6.	Buda)[482]
1473.	
március 10.	Buda[483]
május 27.	Óbuda[484]
(augusztus 8.	Óbuda)[485]
1474.	
április 1.	Óbuda[486]
augusztus 31.	Óbuda[487]
október 5.	Óbuda[488]
1475.	
március 6.	Óbuda[489]
június 2.	Óbuda[490]
július 3.	Óbuda[491]
(december 15. k.	Buda)[492]

480 DF 283 525. *(Fejér, G.:* Genus i. m. 249.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.

481 DL 37 646., Gergely pálos perjel felveszi Mátyás királyt és anyját a pálosok fraternitásába.

482 Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis. A veszprémi püspökség római oklevéltára III. Közrebocsátja a római magyar történeti intézet. Budapest 1902. 220. (DL 17 328., idézi *Implom Lajos:* Adatok a Szent Domonkos rend magyarországi rendtartományának történetéhez. A rendtartomány alapításától 1526-ig. Vasvár 2017. 657.), Marco Barbo bíboros, aquileiai pátriárka, pápai követ engedélyezi Erzsébetnek, hogy „senescula”-jával, Bak Mihály özvegyével, Dorottyával és a többi szolgálóleányával bármikor felkereshesse a Nyulak szigeti és óbudai apácakolostorokat.

483 DL 73 543. (Szatmári György pécsi püspök 1508. január 31-i átírása; másolatos példánya: DL 25 996. pag. 28.).

484 DF 278 856. (Debrecen 186. sz.), a szöveg alatt pecsét darabjaival, jobbról: „relatio Benedicti de Peczel”.

485 „Hunyadi János özvegye, Szilágyi Erzsébet 1473. augusztus 8-án levélben sürgette IV. Sixtus pápát, az egykori Francesco di Savona ferences barátot az eljárás megindítására. Levelében biztosította a pápát arról, hogy hozzájárul a per költségeihez és a katolikus egyháztól elszakadtak tömeges megtéréséhez.” – *Di Virgilio, Virgilio Felice:* Kapisztrán Szent János kultusza és öröksége. In: Déli harangszó. Tanulmányok a pápai rendelet félezer éves jubileumára. Szerk. Visy Zsolt. Budapest 2000. 298–299.

486 SZEL I. 71. (DL 17 564.), a szöveg alatt pecsét nyomával.

487 SZEL II. 251. (DL 55 984.), a szöveg alatt pecsét darabkáival.

488 SZEL II. 252. (DL 55 988.), zárópecsét darabjaival.

489 SZEL II. 253. (DL 55 994.), zárópecsét darabjaival.

490 DF 278 859. (Debrecen 194. sz.), zárópecsét darabjaival.

491 SZEL I. 71. (DL 17 710.), a szöveg alatt pecsét darabkáival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.

492 Bátori István országbíró 1475. december 15-i oklevele szerint közbenjárt Gyarmati Balassa László és Litvai Horvát Péter közötti ügyben (Balassa 410. sz.).

1476.	
január 2.	Buda[493]
január 18.	Buda[494]
április 13.	Buda[495]
április 19.	Buda[496]
szeptember 30.	(Buda)[497]
december 10–13.	Székesfehérvár, Beatrix koronázása[498]
december 22.	Buda (lakodalom)[499]
1477.	
???	Óbuda[500]
március 4.	Buda[501]
március 25.	Buda[502]
március 29.	Buda[503]
április 7.	Buda[504]
1478.	
április 18.	Buda[505]
május 25.	Buda[506]
1479.	
(március 2.	Buda)[507]
március 25.	Buda[508]
augusztus 27.	Buda[509]

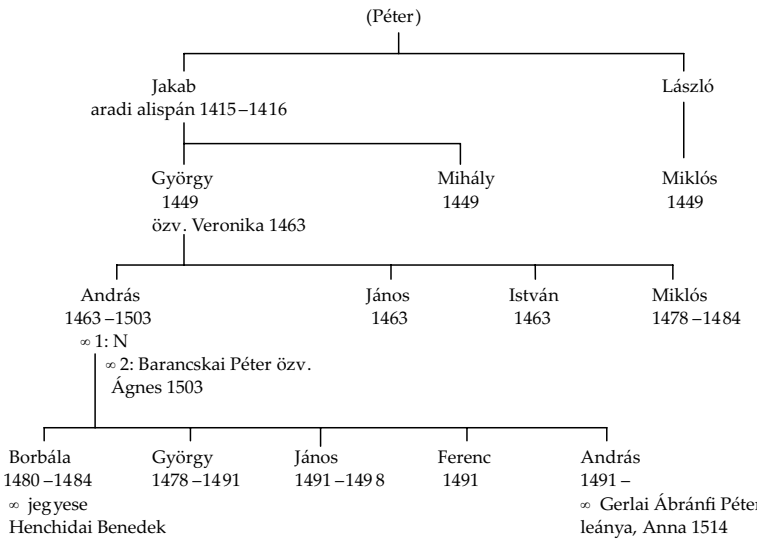
493 SZEL I. 73. (DL 17 758.), a szöveg alatt pecséttel; SZEL I. 73. (DL 17 759.), a szöveg alatt pecsét nyomával.
494 SZEL I. 74. (DL 17 761.), a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel.
495 Munkács város lt. Nr. 11., a szöveg alatt papírfelzetes pecséttel.
496 SZEL II. 253. (DL 56 007.), a szöveg alatt pecsét darabkáival, jobbról: „relatio B(ernaldi) de D(engelegh) et T(home) de Z(enthlazlo)".
497 DF 265 484., a szöveg alatt pecsét darabkáival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis" (a levélben Mátyás király lakodalmáról van szó).
498 Itineraria 1458–1490. 133.
499 Uo.
500 SZEL I. 76. (DL 18 004.), zárópecsét nyomával; az oklevél keltezéséből csak a nap maradt meg ([…] dom. a. […]) – különadót vetett ki Debrecen városára.
501 DF 278 875. pag. 14. (Debrecen 196. sz.).
502 SZEL I. 75. (DL 17 935.), Mátyás király 1477. március 29-i átírásában.
503 DL 17 935. (Mátyás király anyja kérésére átírja annak március 25-i adománylevelét és megerősíti azt).
504 DL 84 543., a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".
505 SZEL I. 77. (DL 17 943.), zárópecsét nyomával.
506 DL 10 7813., átírta Enyingi Török Bálint somogyi ispán és dunáninneni kapitány 1536. június 7-i oklevelében, e szerint pátens formában állították ki és a pecsét a szöveg alatt volt.
507 Gyömrő 308. sz. (eredetije lappang), Mátyás király anyja, Erzsébet kérésére kegyelemben részesíti Muronyi Vér Andrást.
508 Majtényi oklt. 300. (DL 105 895.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis".
509 SZEL I. 78. (DL 18 264.), a szöveg alatt pecsét darabjaival, jobbról: „relatio Benedicti de Peczel".

szeptember 27.	Óbuda[510]
október 6.	Buda[511]
1480.	
március 9.	Buda[512]
április 5.	Buda[513]
július 4.	Buda[514]
augusztus 29.	Esztergom[515]
1481.	
július 12.	Buda[516]
október 28.	Buda[517]
1482.	
január 5.	Buda[518]
február 19.	Buda[519]
május 6.	Buda[520]
november 5.	Buda[521]
1483.	
február 5.	Buda[522]
július 10.	Buda[523]
december 18.	Buda[524]

510 DF 278 825. (Debrecen 201. sz.), a szöveg alatt pecsét nyomával, jobbról: „relatio Bartholomei sartoris”.
511 SZEL I. 79. (DL 18 276.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
512 SZEL II. 254. (DF 238 066.), zárópecsét nyomával.
513 SZEL II. 255. (DF 238 067.), zárópecsét nyomával.
514 SZEL I. 79. (DL 18 387.), a szöveg alatt pecsét nyomával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
515 DF 278 827. (Debrecen 205. sz.), zárópecsét nyomával. – Mátyás király 1480. augusztus 6-a és 22-e között, Beatrix királyné pedig augusztus 15-én és szeptember 11-én szintén Esztergomban időzött (Itineraria 1458–1490. 111., 133.).
516 SZEL I. 80. (DL 18 517.), zárópecsét darabjaival.
517 SZEL I. 81. (DL 18 568.), zárópecsét darabjaival.
518 DL 50 377., a szöveg alatt pecsét nyomával.
519 SZEL I. 81. (DL 18 605.), zárópecsét nyomával.
520 SZEL I. 82. (DL 18 664.), a szöveg alatt pecséttel, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
521 Munkács város lt. Nr. 12., a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
522 SZEL II. 256. (DL 56 136.), a szöveg alatt pecsét darabjaival, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
523 SZEL II. 257. (DL 56 148.), a szöveg alatt pecsét darabjával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.
524 DF 210 502., a szöveg alatt pecsét darabjával, az élén: „commissio propria domine genetricis domini regis”.

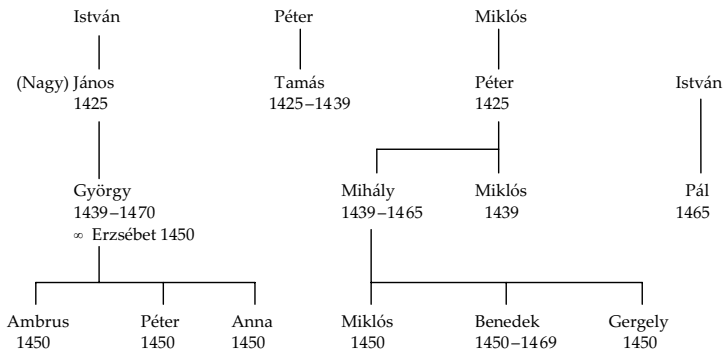
III.
Családfák

Muronyi Vér család

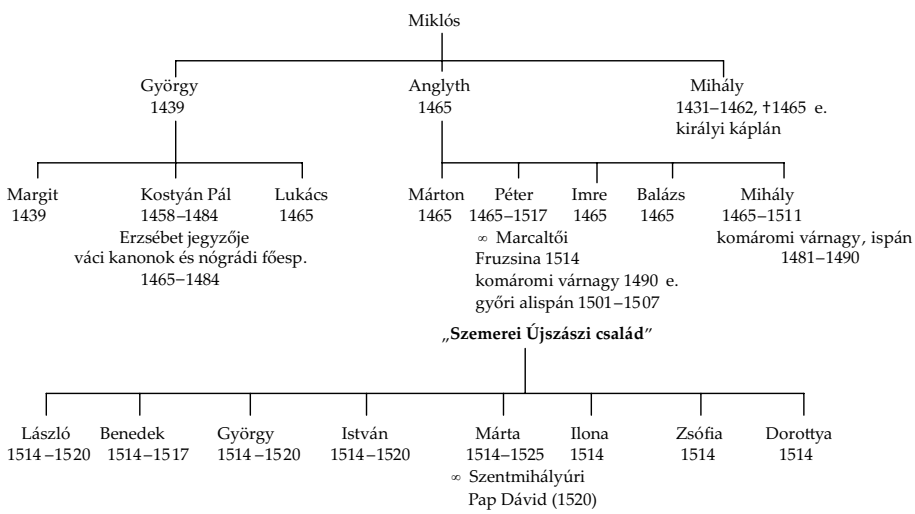
1415–1416: Archontológia 1301–1457. II. 256.; 1449: DL 86 681. (Gyömrő 205. sz.); 1463: DL 86 694. (Gyömrő 243. sz.); 1478: DL 45 716.; 1480: DF 278 826. (Debrecen 203. sz.); 1484: DL 86 707. (Gyömrő 331. sz.); 1491: A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára. I–II. Szerk. Barabás Samu. Budapest 1895. II. 181.; 1498: Gyömrő 395. sz.; 1503: uo. 421. sz.; 1514: *Engel P.:* Genealógia i. m. Csolt nem 2. tábla: Ábránfi (gerlai). – Vö. *Karácsonyi János:* Békésvármegye története III. Gyula 1896. 156–157. oldalak közötti családfával.

Újszászi/Szászi rokonság
1. tábla

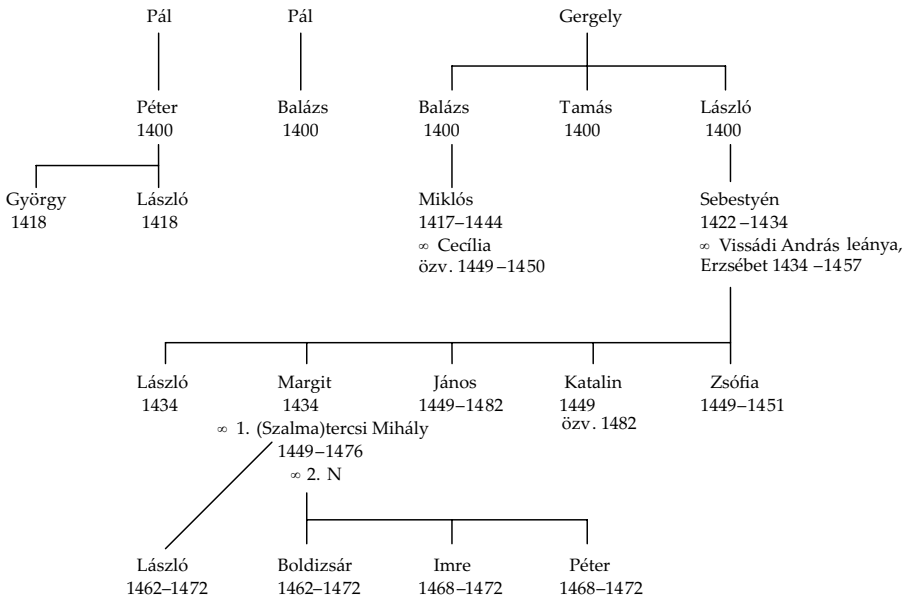
1425: Gyárfás III. 583.; 1439: Uo. 609., DL 105 593.; 1450: Gyárfás III. 647.; 1465: DL 45 167., Gyárfás III. 647., 648.; 1469: DL 16 936.; 1470: DL 17 067.

2. tábla

1431: *Tüskés Anna:* Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365–1526. Budapest 2008. 2296. sz.; 1439: DL 105 593.; 1458: Gyárfás III. 637.; 1462: DL 45 000.; 1465: Gyárfás III. 647., 648.; 1511: DL 106 083. pag. 20–21.; 1514: *Dreska Gábor:* A pannonhalmi konvent hiteleshelyi működésének oklevéltára IV. Győr 2013. 116.; 1517: Uo. 155.; 1520: Uo. 226.; 1525: DL 91 077.

Teleki (Gyarmati) Varjasi rokonság

1400: DF 250 613.; 1417: Temes I. 532.; 1418: ZsO VI. 2379. sz.; 1422: ZsO IX. 1129. sz.; 1434: Temes II. 47., 51., 52.; 1444: Sztáray II. 361.; 1449: Temes II. 202., 204.; 1450: DL 14 366.; 1451: Temes II. 233.; 1457: SZEL I. 63.; 1462: DF 251 020. (az oklevélben László és Boldizsár mint János carnalis testvérei szerepelnek); 1466: DL 16 298.; 1468: Temes II. 404.; 1472: DL 17 289.; 1476: DF 251 574.; 1482: Gyömrő 323. sz., DL 25 394.

A Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetben működő Középkori Magyar Gazdaságtörténet Lendület Kutatócsoport negyedik tanulmánykötetét tartja kezében az olvasó. A középkori élet sokszínűsége, a mindennapokat átszövő gazdasági struktúrák sajátos világa ezúttal is történészi, régészeti és művészettörténti kutatások legújabb eredményein keresztül tárul fel. A kötet a korábbi évekhez hasonlóan a királyi hatalom és a városok gazdasági életben betöltött szerepét helyezi a középpontba. A tanulmányok olvasásakor a királyi és királynéi udvar ellátása és jövedelmei mellett, egyes időszakok pénzforgalmi sajátosságain, a különböző városi kiváltságokon, az országok és a piackörzetek, a városok és vidékük közötti továbbá a városon belüli határvonalak szétválasztó és összekötő szerepén át, a külfölddel fenntartott kapcsolatok szerteágazó történetén túl, egy-egy település épített környezete és írásbeliségének fejlődése ismerhető meg.

A kutatócsoport előző tanulmánykötetei: a ***„Pénz, posztó, piac”*** *2016-ban, a* ***„Hatalom, adó, jog”*** *2017-ben, a* ***„Veretek, utak, katonák”*** *2018-ban jelentek meg az MTA BTK TTI kiadásában.*

9 789634 161790